

Een drugscene op Zuid (de Millinxbuurt)

Dit COT-onderzoek werd uitgevoerd door:
dr E.J. van der Torre
drs M.H.M. Hulshof

Met medewerking van:
Y. Huizing

COT Universiteit Leiden
Lange Voorhout 26
2514 EE Den Haag
Telefoon: 070-3122012
Fax: 070-3122012
E-mail: cot@cot.nl
Web-site: www.cot.nl

Een drugscene op Zuid (de Millinxbuurt)

Een model voor de strategische analyse van drugscenes

Crisis Onderzoek Team
Universiteit Leiden

Juli 2000

Samsom
Alphen aan den Rijn

Colofon

Redactie en productie: Hilarius Publicaties, Leiden

Zetwerk: Sander Pinkse boekproductie, Amsterdam

Omslagontwerp: Wim Bottenheft, Marijenkampen

Foto omslag: Edward van der Torre, Rotterdam

Foto's binnenwerk: Edward van der Torre, Peter de Jong/Cor Vos,
J. de Pater

ISBN 90 14 07129 9

NUGI 693

D/2000/5640/082

© 2000, COT, Den Haag

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën van deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 j^o het besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient u zich te richten tot Samsom, postbus 4, 2400 MA, Alphen aan den Rijn.

Inhoud

Voorwoord 7

I Inleiding 11

2 Drugsscenes: drie ideaaltypen

- 2.1 De open drugscene 19
- 2.2 De verhulde drugscene 24
- 2.3 De geprivatiseerde drugscene 30

3 Een veiligheidsmodel

- 3.1 Criminele gelegenheidsstructuren 37
- 3.2 De ruimtelijke dimensie 40
- 3.3 De sociale dimensie 45

4 De Millinxbuurt: drugscene in beweging

- 4.1 Dominant perspectief: privatisering, maar het tij keert 48
- 4.2 Dominante populatie: cokegebruikers 50
- 4.3 Ontmoetingspunten: bewegingen en hot spots 54
- 4.4 Dominante reactie omwonenden: beperkt activisme 56
- 4.5 Aantasting van het publieke leven: ernstige schending van een 'grondrecht' 58
- 4.6 Incubatietijd: de lange weg naar de bestuursagenda 59
- 4.7 Sociale cohesie drugscene: afscherming en bindingen 60
- 4.8 Dominant beleidsprobleem: probleemcumulatie 62
- 4.9 Dominant patroon van verplaatsing: beweging, minder concentratie 62
- 4.10 Afsluiting: factoren 64

5 De Millinxbuurt: weet een verslaafde daar straks nog wat?

- 5.1 De Millinxbuurt: een veiligheidsanalyse 68
- 5.2 Factoren en locatie 79
- 5.3 Waar weten verslaafden straks wel wat? 80

6 Conclusies en aanbevelingen

- 6.1 Conclusies 91

Inhoud

6.2 Aanbevelingen 100

Noten 107

Bijlagen

- 1 Methoden van onderzoek 118
- 2 De Rotterdamse deelgemeenten 120
- 3 De wijken in deelgemeente Charlois 121
- 4 Strategische drugsanalyses: mogelijke werkwijzen 122
- 5 Het Rotterdamse RISC-model 125
- 6 Geraadpleegde literatuur 127
- 7 COT-publicaties 135
- 8 COT-reeks 138

Voorwoord

Opmerkelijke veranderingsprocessen en problemen zijn van oudsher belangrijke inspiratiebronnen voor onderzoek naar grootstedelijke verschijnselen. Dit is ook het geval bij deze studie. Ton Quadts – Projectgroep Veilig, gemeente Rotterdam (PGV) – heeft enkele keren, samen met politiefunctionarissen en deelgemeentebestuurders, vastgesteld dat er ondanks allerhande voortekenen zo nu en dan een grote of kleine concentratie van drugsoverlast en drugscriminaliteit ontstaat in Rotterdam. Bestuur, politie en justitie treden vervolgens hard, en kostbaar, op om koste wat kost een eind te maken aan deze concentratie. Het komt ook voor dat de drugscene mede door deze repressie gedeeltelijk naar een bepaalde buurt of naar enkele straten verplaatst. Preventieve beleidsmaatregelen die bevorderen dat de drugscene op deze locaties het stadsleven niet verstoort, blijven nog te vaak achterwege of laten te lang op zich wachten.

Wijsheid achteraf leert hoe het zo heeft kunnen lopen. Veelal blijkt er, verspreid over de stad en versnipperd over diensten en organisaties, te zijn gewaarschuwd voor het ontstaan van een geconcentreerde overlast gevende drugscene, of voor verplaatsing naar bepaalde locaties. Omdat het nou eenmaal weinig soelaas biedt om het achteraf beter te weten, wordt in opdracht van PGV in deze studie gezocht naar mogelijkheden om te voorzien waar concentraties van drugsoverlast kunnen ontstaan en hoe een drugscene zich mogelijk verplaatst. Gedegen voorstellingen en gerichte preventie kunnen mogelijk de belasting van bestuur, justitie en politie, alsmede de hectiek vanwege publieke commotie en mediahypes, terugdringen.

Wij hebben een gevalstudie uitgevoerd in de Millinxbuurt: een kleine buurt in Rotterdam Zuid waar in de tweede helft van de jaren negentig de drugsoverlast en drugscriminaliteit groot waren. De ongeveer tien langdurige wandelingen die ik in november 1999 en december 1999 door deze buurt maakte, vielen me zwaar. Ik was de afgelopen tien jaar – zoals zoveel mensen – louter per auto of metro langs deze buurt gereisd. Wat ik zag, contrasteerde met ervaringen van mij, en van mijn verwanten, in deze buurt. Als ik vroeger bij mijn oma logeerde, die elders in de Tarwe-

Voorwoord

wijk woonde, nam zij me wel eens mee naar het speelplein in de Millinxbuurt. Zij woonde in een kleine benedenwoning en keek op tegen de ‘woningen op stand’ aan de Dordtselaan. Mijn ‘favoriete’ oom en tante woonden vroeger in de Millinxbuurt, in de Moerkerkestraat om precies te zijn. Zij waren destijds trost op hun benedenwoning met onberispelijke tuin.

Toen ik op een winderige donderdagavond in november 1999, om circa 20:30 uur, alleen en in het donker door deze straat liep, werd mij binnen de kortste keren tot twee keer toe gevraagd of ik drugs wilde kopen. Ik ontdekte dat weinig mensen, enkele bewoners die thuiskwamen of vertrokken daargelaten, met een ander doel dan drugs verkopen of kopen op dit soort momenten zich in deze straat bevonden. Op deze tijden was het een straat zonder passanten. Wie de straat toch inging, was of voelde zich al snel een potentieel slachtoffer.

De wandelingen door de Millinxbuurt voorzien mij van beelden als burgemeester Opstelten constateert dat Rotterdam ‘de verkeerde lijstjes aanvoert’, waarmee hij verwijst naar onderzoek waaruit blijkt dat de ontwikkelingen in Rotterdam achterblijven op die van andere grote Nederlandse steden. De problemen in de buurt waren zo groot dat krachtige overheidsinterventies simpelweg niet achterwege konden blijven. Er wordt nu inderdaad krachtdadig opgetreden, de verbeteringen zijn al zichtbaar en het gemeentebestuur en deelgemeentebestuur hebben zich garant gesteld voor duurzame verbetering. Zo hoort het ook: als een buurt *no go*-kenmerken krijgt, dient dit koste wat kost te worden bestreden. Als dit niet zou gebeuren, zou een belangrijke verworvenheid van het Rotterdamse stadsleven verloren gaan, namelijk het open en toegankelijke karakter ervan. Ik hoop ook dat buurten zoals de Millinxbuurt in de toekomst vroegtijdig de aandacht krijgen die zij verdienen. Het voorkomen van neerwaartse spiralen en van partiële *no go areas* in achterstandsgebieden-in-achterstandsbuurten is waarachtig een lastiger en belangrijker opgave dan het stileren van de Westersingel, hoe graag ik daar ook kom.

Woorden van dank

Wij zijn in de eerste plaats Ton Quadt (programmamanager veilig, PGV) dankbaar vanwege het in ons gestelde vertrouwen. Theo Kloosterman (PGV) was voorzitter van de begeleidingscommissie en voor ons een dankbaar aanspreekpunt; hij heeft waar nodig toegang verschaft tot

Voorwoord

bronnen of personen, en ons op allerhande relevante ontwikkelingen
gewezen. Wij zijn de overige leden van de begeleidingscommissie –
Marjolijn Keverling (PGV), Esther van Fessem (GGD), Rianne Swinkels
(justitie), Hans van Mastrigt (SCZ) en Peter Homminga (politie, BBZ) –
erkentelijk voor het gedegen commentaar dat zij ons, tussen drukke
werkzaamheden door, verschaften op conceptteksten. Piet Burger van
het COS heeft vriendelijk en precies allerhande cijfers en gegevens
verstrekkt. In eigen kring konden wij, zoals altijd, ons voordeel doen met
steekhoudende kritiek van Uri Rosenthal, Lex Cachet en Marc Otten.

Edward J. van der Torre
Rotterdam, juli 2000

Hoofdstuk 1

Inleiding

Deze studie is een zoektocht naar factoren die beïnvloeden waar een harddrugscene opkomt of gedijt.¹ Het onderzoeksthema hangt nauw samen met het 'Rotterdamse' streven om concentraties van drugsoverlast en -criminaliteit tegen te gaan. Men wil geen grote geconcentreerde drugsscenes, maar kleine, verspreide en beheersbare.

Op grond van een literatuurstudie en empirisch onderzoek in een Rotterdamse buurt met veel drugproblemen – de Millinxbuurt – brengen wij zes factoren in beeld. Dit empirisch onderzoek heeft voor het overgrote deel betrekking op die zaken die er in de jaren negentig toe hebben geleid dat in de Millinxbuurt een ongekende concentratie van drugsoverlast en -criminaliteit is ontstaan. In de zomer van 1999 was die overlast groot – veel te groot naar alle in Nederland gangbare maatstaven. Op dit moment (juli 2000) is sprake van een keerpunt: de Millinxbuurt is het dieptepunt voorbij.

'De Millinx'

De Millinxbuurt telt ongeveer zeven straten. De buurt ligt tussen het metrostation Maashaven en het winkelcentrum-en-metrostation Zuidplein. De buurt wordt begrensd door de Mijnsheerenlaan, de Dordtselaan en de Wevershoekstraat. De Dordtselaan is de grens tussen de deelgemeenten Feijenoord en Charlois. Er is voor gekozen dit onderzoek te beperken tot Charlois. De Millinxbuurt ligt in deze deelgemeente. De Dordtselaan is ook nog eens de grens tussen de politiedistricten Zuid en Feijenoord-Ridderster.

Er bestaat van oudsher een fysieke en sociale scheiding tussen de Millinxbuurt – 'de Millinx' in de volksmond – en belendende straten, zoals de Dordtselaan en de Mijnsheerenlaan, met meer koophuizen en wat meer sociale status: 'Op de Dordtselaan woonde je vroeger op stand. Mijnsheerenlaan ook wel, maar dat werd minder toen je daar de metro op de stoep kreeg'.²

Voor de bewoners van de Millinxbuurt vormt het eind van de jaren

Hoofdstuk 1

tachtig een keerpunt. In die periode wordt een renovatieplan, in tegenstelling tot allerhande beloftes, afgeblazen.³ Een reden hiervoor is het gespreide woningbezit in de Millinxbuurt: veel partijen dienen het met elkaar eens te worden maar voor menig partner is onduidelijk wat de investeringen uiteindelijk zullen opleveren.⁴ De praktijken van enkele particuliere huizenbezitters – de zogenoemde ‘huisjesmelkers’ – staan bovendien op gespannen voet met het streven van het openbaar bestuur naar veiligheid en leefbaarheid.⁵

De bewoners zien dat in andere delen van de stad de stadsvernieuwing wel van de grond komt. Tegelijkertijd verpaupert hun buurt. Het aantal verhuizingen met een negatieve reden – ‘weg uit de Millinx’ – neemt gestaag toe, evenals de leegstand.⁶ In het begin van de jaren negentig verschijnen er al journalistieke artikelen over de verpaupering van de Millinxbuurt: ‘In de Millinxbuurt gelooft niemand meer’, *de Volkskrant*, 30 juli 1992; ‘De Millinxbuurt holt achteruit’, *Rotterdams Dagblad*, 5 januari 1993. Enkele jaren later volgt de eerste reeks berichten over de verplaatsing van de drugscene van het westen naar het zuiden van de stad: ‘Drugsoverlast verschuift naar Zuid’, *Rotterdams Dagblad*, 4 augustus 1995.⁷ In de loop van de jaren negentig neemt de identificatie van de bewoners met hun buurt af, terwijl de sociale afstand tussen ‘de Millinx’ en de Dorchtselaan veeleer toeneemt.

De problemen in de Millinxbuurt zijn in de afgelopen jaren alom bekend geraakt, mede door werkbezoeken van prominenten – onder anderen minister-president Kok, minister van Boxtel en burgemeester Opstelten – en door de actie op 26 november 1999 waarbij de buurt werd afgesloten en iedereen die ging of kwam werd gefouilleerd.⁸

Min of meer tegelijk met het bekend raken van de problemen in de buurt neemt de weerbaarheid er toe: de zogenoemde ‘blijvers’ roeren zich. Zij organiseren onder andere een soap waarin zowel buurtbewoners als enkele overheidsfunctionarissen spelen. In de buurt wordt ook een buurtspel georganiseerd. Hiertoe wordt huis aan huis een magazine verspreid, met scorekaarten en ‘Millinx Money’, en worden er bonusavonden georganiseerd. Het geld dat zo wordt verdiend, wordt in de Millinxbuurt geïnvesteerd. Het spel wordt gespeeld door verschillende bewonersgroepen. Mede daarom heeft het in juni 2000 de hoofdprijs gewonnen bij een prijsvraag die tot doel had allochtonen meer bij het buurtbeleid te betrekken.⁹

De renovatie van de buurt komt anno 2000 van de grond en nieuwbouw laat niet lang op zich wachten. De investeringen van verschillende

organisaties in de buurt – onder andere deelgemeente Charlois, gemeente Rotterdam, woningbouwcorporatie de Nieuwe Unie, het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR), de drugshulpverlening, politie en justitie – nemen toe.¹⁰ Er is nu een projectbureau Dordtselaan-Milnixbuurt, waarin afzonderlijke projecten voor de Milnixbuurt (‘Maak Milnixbuurt Mooier’) en voor de Dordtselaan (‘Over grenzen heen’) zijn opgegaan.¹¹

Hoofdstuk 1

In de stad en op Zuid

De Maas is in Rotterdam een belangrijke fysieke en sociale grens. De rivier scheidt de rechter ('Stad'/'Noord') van de linker ('Zuid') oever. Wie woonachtig is in Rotterdam Zuid woont volgens diep geworteld Rotterdams taalgebruik niet 'in Rotterdam Zuid', maar 'op Zuid'. De twee bruggen – de Erasmusbrug en de Willemsbrug – hebben de gang van 'Stad' naar 'Zuid' vergemakkelijkt, maar de historische barrière is zeker nog niet geslecht. Dit zal ook geen enkele stadsplanner ooit lukken.

Los van de vraag hoe het nou precies zit met de kloof tussen 'Stad' en 'Zuid', heeft de drugscene op Zuid volgens goed ingevoerde respondenten enkele specifieke kenmerken.¹² De drugshandel vanuit dealpanden verloopt op de rechter Maasoever wat stabielere dan op Zuid, waar die – en in de Millinxbuurt voorop – gemiddeld genomen een wat gejaagder karakter heeft. Er wordt in dealpanden vaker de hand gehouden aan het adagium 'kopen en wegwezen'. Deze ontwikkeling is er een van de laatste tien jaar; daarvoor stond de scene op Zuid juist te boek als geïsoleerd en gezellig.¹³

Tegen de kwaliteit van de drugs die in dealpanden op Zuid worden verkocht bestaan minder bezwaren. Die heeft zelfs een relatief goede reputatie. Respondenten benadrukken het anonieme karakter van de scene in Rotterdam Zuid.¹⁴ Verslaafden schermen hun leefwereld hier wat meer af dan in Noord. Het komt in Rotterdam Zuid bijvoorbeeld aanzienlijk minder vaak voor dat wordt gebedeld, terwijl dat op de rechteroever inmiddels nagenoeg deel uitmaakt van het alledaagse stadsbeeld.

De scene in Rotterdam Zuid zou ook voortdurend in beweging zijn.¹⁵ Als in de Millinxbuurt een dealpand wordt gesloten, nemen alerte straathandelaren snel de handel over. Er bestaat onder andere een markt voor handelaren die met een scooter drugs afleveren en die per GSM kunnen worden gebeld. Een week na sluiting van een dealpand in de Millinxbuurt kan de handel alweer voor een deel zijn verschoven naar bijvoorbeeld een pand in de Bas Jungeriusstraat. Omdat de verschillende locaties dicht bij elkaar liggen is eerder sprake van 'bewegen' dan van 'verplaatsen'.

De Millinxbuurt: één van de Rotterdamse straatscenes

In Rotterdam Zuid concentreert de geijkte straatscene zich in en nabij

de Millinxbuurt. Op de andere Maasoever bestaan grofweg vijf straatscenes.¹⁶ Allereerst is er de zogenoemde ‘drugsas’ van het centrum naar Rotterdam West: de West-Kruiskade, de Mathenesserbrug en het Marconiplein. De tippelzone aan de Keileweg ligt op steenworpafstand van het Marconiplein. Op loopafstand ligt de straatscene op de Nieuwe Binnenweg, een uitgaansgebied. De zuidelijke metrolijn verbindt het Marconiplein, het centrum en de zuidelijke straatscene met elkaar.

De West-Kruiskade kent de meest traditionele scene. Hier kwam in het begin van de jaren zeventig de door Surinamers gedomineerde heroïnecultuur op.¹⁷ Hoewel er momenteel veelal rookbare cocaïne wordt verkocht, zijn de inmiddels flink wat ouder geworden Surinaamse verslaafden en dealende Surinamers – de zogenoemde Wakamannen – nog altijd een vertrouwd straatbeeld. Dit neemt niet weg dat hier de laatste jaren het marktaandeel van Antillianen en Marokkanen is toegenomen.¹⁸

De scenes in het westen van Rotterdam – Mathenesserbrug, Marconiplein, Keileweg – kennen sinds halverwege de jaren tachtig een levendige handel in cocaïne en heroïne. Zowel op straat als in panden wordt de drugshandel gedomineerd door Noord-Afrikanen. Het drugstoerisme naar deze scene is fors.¹⁹

De scene op de Nieuwe Binnenweg is, al vanaf de jaren tachtig, pluriformer en meer verweven met de gang van zaken in het louche deel van het lokale uitgaansgebied.

Het historische belang van deze scenes draagt eraan bij dat de drugsscenes vooral op deze locaties verweven zijn geraakt met het reguliere stadsleven. Er zijn allerhande formele (drugshulpverlening, opvangvoorzieningen) en informele (slaapplaatsen, dealpanden, gebruikerspanden) ‘gevestigde’ voorzieningen. Als na een eruptie de min of meer gebruikelijke gang van zaken is teruggekeerd, hebben juist deze scenes steeds weer aantrekkingskracht op verslaafden.

De Millinx-scene: semi-autonome groei

In het afgelopen decennium is in Rotterdam veel tijd en energie gestoken in het beheersen van de drugsproblematiek. Er is sprake geweest van beleidsopvolging.²⁰ In april 1993 wordt de eerste zogenoemde ‘veegactie’ gehouden tegen overlast gevende dealpanden en tegen het drugstoerisme. Vanaf dat moment wordt in Rotterdam minder en selectiever

Hoofdstuk 1

gedoogd dan tot die tijd gebruikelijk was. De veegacties in 1994 overlappen deels met de verhuizing van de tippelzone van de G.J. de Jonghweg (nabij de Euromast, op de rand van Rotterdam West) naar de Keileweg. Ongeveer een half jaar na deze verhuizing, wordt Perron Nul – een grote open drugscene nabij Rotterdam Centraal Station – op 13 december 1994 gesloten.²¹

De economische waarde van de grond rond en in het Centraal Station is tegenwoordig zo hoog, dat allerhande uitbaters er goed voor zorgen en bewakers een oogje in het zeil laten houden. Stadsplanners hebben nog veel meer plannen met de omgeving van het station. Deze ontwikkelingen maken de kans op een nieuwe grote open drugscene in het hartje van het stadscentrum klein. Dit neemt niet weg dat het Centraal Station, zoals elk groot treinstation in een ‘echte’ stad, allerhande randfiguren blijft aantrekken, onder andere Marokkaanse drugsrunners.

Na de sluiting van Perron Nul verlaten allerhande dealers en verslaafden van buitenaf de stad. Er trekt echter ook een flink aantal verslaafden naar het westen van de stad, vooral verslaafden die tot die tijd min of meer gewend waren om te bivakkeren in de ‘drugsdriehoek’ Perron Nul, Rotterdam West en de voormalige tippelzone.²²

In de zomer van 1995, als de drugsoverlast piekt en het drugstoerisme naar met name dealpanden in Spangen weer aantrekt, wordt duidelijk dat de veiligheidsmaatregelen in het centrum van de stad deels ten koste zijn gegaan van Rotterdam West. Met name de bewoners van Spangen voelen zich het kind van de rekening. Het bewonersactivisme laait daar op. Vooral een informele bewonersorganisatie, met Annie Verdoold als ‘frontvrouw’, weet met allerhande acties en protesten massaal de media-aandacht op zich te vestigen. De bewoners krijgen met hun protest veel bijval van journalisten en raadsleden. De druk op het gemeentebestuur om effectief op te treden tegen de drugsproblemen is groot.²³

Nog in juli 1995 start project Victor. Dit project is voornamelijk gericht op Rotterdam West.²⁴ Het bestaat uit grootschalig en langdurig optreden – vooral in de zomers van 1995 en 1996 – tegen concentraties van drugsoverlast en drugscriminaliteit. Project Victor wordt beëindigd, maar de focus van het streng repressieve optreden op Rotterdam West, op het drugstoerisme en op overlast gevende dealpanden blijft bestaan.

In 1998 en 1999 worden er in de deelgemeente Delfshaven ongeveer tachtig overlast gevende panden gesloten op basis van een nieuwe wet

(Victoria). Het zogenoemde Alijda-project richt zich in eerste instantie vooral op het aanpakken van Marokkaanse drugsrunners. Hierbij worden niet alleen strafrechtelijke, maar ook allerlei andere sancties opgelegd, zoals het intrekken van uitkeringen en het innen van belastingpenningen. Deze strategie van handhaving in brede zin wordt momenteel ook toegepast om zogenoemde huisjesmelkers aan te pakken.²⁵ Als huizenbezitters verzuimen onderhoud te plegen, of het onderhoud laten uitvoeren door zwartwerkers, lopen zij een verhoogd risico hiervoor te worden gesanctioneerd.

Victor veroorzaakt veel beroering in de westelijke drugsscenes. Dit vergroot de relatieve aantrekkingskracht van de straatscene op de zuidelijke Maasoever, die is geconcentreerd in de Millinxbuurt. Hoewel het drugsverkeer over de zuidelijke metrolijn doorgaans niet snel voor ophef zorgt, draagt het tijdens de erupties in de westelijke scenes bij aan de groei van de straatscene op Zuid.

De forse drugsproblemen die halverwege de jaren negentig in de Millinxbuurt manifest worden, zijn echter zeker niet louter het product van verplaatsing. Er is ook sprake van een min of meer autonoom groeiproces. Veel verslaafden die in deze periode hun drugs kopen in de Millinxbuurt wonen, vaak al langere tijd, in of vlak bij deze buurt.²⁶ Tegelijk met de toename van de vraag naar drugs groeit het aantal werkloze en laagopgeleide Antillianen uit de volksklasse in deze buurt. Dat is nou net een categorie waarvan een minderheid in staat en bereid is om drugs met een uitstekende kwaliteit in te kopen en in de eigen buurt te verkopen.²⁷ Zij maken hierbij gebruik van het ruime aanbod van goedkope en vervallen huurwoningen op de lokale particuliere huizenmarkt.²⁸

Wat volgt

In *hoofdstuk 2* wordt een typologie van drugsscenes beschreven. De zogenoemde open drugscene roept in Rotterdam waarschijnlijk herinneringen op aan Perron Nul, van 1987 tot en met 1994 een vermaarde scene vlak bij Rotterdam Centraal Station waar het dealen en gebruiken dagelijks zichtbaar was voor reizigers en bezoekers. Dit neemt niet weg dat de twee andere typen scenes – de verholde en de geprivatiseerde – zeker zo belangrijk zijn voor de hedendaagse gang van zaken.

Hoofdstuk 1

Hoofdstuk 3 bevat een theoretische uitwerking van een veiligheidsmodel, het zogenoemde RISC-model, dat in Rotterdam wordt gehanteerd om de veiligheid van buurten en wijken in beeld te brengen. Ook als een buurt heel wat sociale en ruimtelijke problemen kent, is het voor het ontstaan van criminele infrastructuren – zoals netwerken van drugshandelaren – noodzakelijk dat groepen criminele kansen zien en in staat zijn deze te benutten.

In *hoofdstuk 4* wordt met behulp van de ontwikkelde typologie een analyse gemaakt van de drugscene in de Millinxbuurt. Op grond van deze analyse brengen wij factoren in kaart die beïnvloeden waar een drugscene opkomt of gedijt.

In *hoofdstuk 5* wordt met behulp van het veiligheidsmodel een nadere analyse gemaakt van de situatie in de Millinxbuurt. Deze analyse mondt uit in de beschrijving van nog enkele factoren. Op grond van zes factoren beredeneren wij hoe het waarschijnlijk zal gaan met de drugscene in de Millinxbuurt.

Hoofdstuk 6 bevat conclusies en aanbevelingen.

Hoofdstuk 2

Drugsscenes: drie ideaaltypen

In dit hoofdstuk worden drie ideaaltypische constructies van een harddrugscene beschreven.¹ Ideaaltypen beogen niet een afbeelding van de werkelijkheid te zijn. In de beschrijvingen worden markante en belangrijke verschijnselen uitvergroot en op een logisch-rationele wijze gepresenteerd. Dit dient ertoe om vergelijkbare verschijnselen, of verschijnselen die juist opvallen omdat zij afwijken, bij empirisch onderzoek op te merken. Wij onderscheiden de ‘open’, de ‘verhulde’ en de ‘geprivatiseerde’ drugscene.

2.1 De open drugscene

De term open drugscene lijkt intern tegenstrijdig. Immers, de harddrugsmarkt behoort volgens het Nederlandse drugsbeleid niet gemakkelijk toegankelijk te zijn voor de doorsnee burger.² Het is evenmin de bedoeling dat een locatie verslaafden of dealers aantrekt, of dat een drugscene de gang van zaken in de openbare ruimte verstoort. Toch zijn dit nu juist voorname kenmerken van een open drugscene. Het is van alle tijden en plaatsen dat een open drugscene tegenkrachten oproept van de burgerij die er rechtstreeks of via de media mee wordt geconfronteerd.³

De mate waarin een open drugscene het stadsleven verstoort – en aanleiding geeft tot politieke en publieke debatten – hangt uiteraard mede af van de aard en omvang van de populatie van de scene en van de precieze locatie.⁴

Ontmoetingspunten: zichtbaar en bekend

De locatie van een open drugscene raakt snel bekend bij stedelingen. Dit komt onder andere door de zichtbaarheid van de ontmoetingspunten van verslaafden en dealers. Zij treffen elkaar op alom bekende en geijkte locaties. De drugshandel en het drugsgebruik hebben voornamelijk plaats in de openbare ruimte. Er is in geringe mate een visuele en fysieke

Hoofdstuk 2

scheiding tussen drugscene en stadsleven. De scene is doorgaans gelokaliseerd in het stadscentrum, vlak bij een vervoersknooppunt of aan de rand van het stadscentrum en een 'oude stadswijk'. Op of nabij deze locaties komen naast dealers en verslaafden ook bewoners en anderen, zoals winkelende mensen, reizigers en toeristen. Perron Nul was bijvoorbeeld van 1987 tot en met 1994 vlakbij Rotterdam Centraal Station gevestigd. Het zogenoemde junkenpark in Maastricht, dat eveneens in 1994 werd gesloten, lag vlak bij een centraal gelegen brug op de looproute van het Centraal Station naar het stadscentrum.⁵

Stedelingen slaan verslaafden gade. Zij zien junkies spuiten, slapen en bedelen. Zij verdenken sommige personen van dealen of van het assisteren van dealers. Het zichtbare drugsleven is overigens niet alleen een steen des aanstoets, maar ook een bron van stedelijk vermaak.⁶ Er was bijvoorbeeld veel *sight seeing* bij Perron Nul. Dit is in het Amsterdamse wallengebied nog altijd het geval, al gaat men daar natuurlijk vooral naartoe vanwege de seksindustrie.

Een open drugscene is aan de ene kant prominent gesitueerd in de stad en biedt aan de andere kant mogelijkheden voor dealers en verslaafden om een enigszins stabiel en afgeschermd drugsleven te leiden. Zij moeten onder andere strafbare activiteiten zo af kunnen schermen dat, deels los van het handhavingsbeleid, de pakkans niet te groot wordt. De infrastructuur dient drugsgebruik, drugshandel, schuilen en slapen mogelijk te maken. De locatie is vaak gedeeltelijk beschermt.

In de directe omgeving van de open scene begeeft zich dagelijks een groot aantal potentiële slachtoffers van drugsdelinquenten. In de dichtbevolkte omgeving van de open drugscene kunnen politiemensen, desgewenst 'undercover', de activiteiten in de drugscene volgen. De leden van de drugscene ontwikkelen wel met redelijk succes tal van strategieën om uit handen van de politie te blijven.⁷ Dit laat onverlet dat de politie in een open drugscene, desgewenst, heel wat arrestanten kan maken. De open scene is ook relatief gemakkelijk toegankelijk voor drugshulpverleners.

Dominante reactie omwonenden: klachten, gerede kans op activisme

De kans op publiek verzet tegen een open drugscene is groot, met name als het een grote geconcentreerde scene betreft. Dit hangt nauw samen met de geijkte situering in de stad en de zichtbaarheid ervan, waardoor omwonenden en passanten op een gegeven moment vrijwel letterlijk

niet meer om de problemen heen kunnen. In centrale delen van de stad wonen en werken ook vaak bureaucratisch competente burgers; zij weten bij overlast de weg naar de overheid te vinden. Voor middenstand en bedrijfsleven geldt hetzelfde. Mede vanwege de hoge potentiële economische waarde van grond en panden in centrale delen van een grote stad, zullen ondernemers zich vaak doortastend teweerstellen tegen concentraties van drugsoverlast en drugscriminaliteit.

Woningen in het stadscentrum, of direct aan de rand ervan, zijn bij veel stedelingen in trek. Mensen verhuizen niet zo snel, waardoor de sociale structuren vaak redelijk stabiel zijn. De drugsproblemen kunnen de sociale cohesie zelfs versterken. Dit vergroot de kans op activisme van de bewoners.

Aantasting publieke leven: fors

Een open drugscene drukt een negatief stempel op het imago van een bepaalde stad of een bepaald stadsdeel. Burgers worden relatief snel geconfronteerd met drugsgebruik en met criminele activiteiten in de drugscene, zoals drugshandel en verwervingscriminaliteit. De scene veroorzaakt overlast: zwerfvuil, bedelen en slapen in de openbare ruimte. In een open drugscene is sprake van structureel incidentalisme: een niet aflatende reeks incidenten, zoals geweldsincidenten in de drugscene, infectieziekten, drugsdoden, politieke meningsverschillen, conflicten tussen leden van de drugscene en bewoners of winkeliers, commotie over een toename van het drugstoerisme en allerlei verwervingscriminaliteit. Perron Nul was bijvoorbeeld groot nieuws na een dodelijke steekpartij, na vechtpartijen tussen wachtende taxichauffeurs en verslaafden, nadat mariniers naar aanleiding van een diefstal door een junk verslaafden in elkaar sloegen (een dag erna lieten de taxichauffeurs een reclamevliegtuig over de stad vliegen met de tekst 'mariniers bedankt') en vanwege TBC-infecties.⁸ Het structurele karakter van de incidenten leidt relatief snel tot een zogenoemde *moral panic* en tot een mediahype.⁹ Kijkers en luisteraars raken bekend met de drugsproblematiek. De publieke en politieke druk op bestuurders om de problemen aan te pakken neemt toe.¹⁰

Hoofdstuk 2

Incubatietijd: kort

De open drugscene kent een relatief korte incubatietijd. De problemen in deze scene staan al snel 'op de agenda'. Dit komt mede door de zichtbaarheid, de overlast, de criminaliteit, commotie naar aanleiding van een reeks incidenten en de media-aandacht.

In de beginjaren wordt geprobeerd de situatie in de scene beheersbaar te maken. Als dit niet lukt, neemt de kritiek erop toe. Die kritiek komt uit verschillende hoeken (bedrijfsleven, bewoners, bezoekers, politici, journalisten) en is vaak stevig. Dit legt veel druk op het gemeentebestuur.

Sociale cohesie drugscene: relatief zwak

De populatie van een open scene schommelt en is pluriform. De banden tussen dealers onderling, en tussen dealers en verslaafden, zijn zwak. Er bestaat broodnijd tussen dealers. Verslaafden kampen geregeld met betalingsproblemen. Ze sluiten wel tijdelijk coalities met andere verslaafden. Dit neemt niet weg dat er veel onderlinge spanningen zijn. Er doen zich geregeld vechtpartijtjes voor. Er zijn frequent vetes over schulden. De banden tussen verwanten of partners zijn hechter.¹¹ Voor de politie heeft de verdeeldheid in de open drugscene een positief neven-effect: verslaafden zijn redelijk snel bereid informatie te verschaffen over de gang van zaken in de scene, vooral aan agenten die zij leren kennen en op wie zij vertrouwen. Enkele politieagenten hadden op Perron Nul bijvoorbeeld een bijnaam met een positieve connotatie.

In vergelijking met een dealer die vanuit een pand handelt, is de klantenbinding zwak of problematisch. Klantenwerving en de dagopbrengst zijn vaak belangrijker dan klantenbinding.¹²

Dominante populatie: straatdealers en zwaar verslaafde junkies

De open drugscene is het domein van straatdealers. De handelskwaliteiten van deze dealers loopt uiteen, net als de stabiliteit van hun aanvoerlijnen. De straatdealers opereren vaak niet alleen. Zij beschikken over loopjongens: venters, runners, uitkijkposten en zogenoemde pakezels; verslaafden die de drugs bewaren en mogelijk ook leveren.¹³

De open scene telt relatief veel junkies die zichtbaar een zwaar leven

leiden. De gebruiksgewoonten in een open drugscene zijn vaak riskant. Het armetierige leven in de scene werkt in de hand dat de verslaafden zichzelf matig verzorgen.¹⁴ In een open drugscene bivakkeren relatief veel zogenoemde veelplegers: verslaafden die veel strafbare feiten plegen.

Dominant beleidsprobleem: autonome groei

Er zijn zowel objectieve als subjectieve redenen waarom verslaafden en dealers naar een open drugscene trekken. Het grote aantal gemakkelijk toegankelijke dealers leidt tot lage prijzen vanwege onderlinge prijsconcurrentie. Een open drugscene is ook een pleisterplaats van drugsklanten. Hier komen weer dealers op af. De gelijktijdige stroom van verslaafden en straatdealers leidt tot expansie van de straatmarkt.¹⁵

Een open drugscene groeit vaak uit tot een symbolische locatie. Er wordt gesproken over de drugscene: redelijk positief door verslaafden en kritisch door bewoners en bestuurders. Dit soort verhalen versterken de aantrekkelijkheid van de drugscene in de ogen van dealers en verslaafden. Het trekt drugstoeristen (personen die drugs kopen en kort na de aankoop vertrekken) en drugsvluchtelingen (verslaafden die zich min of meer in de scene vestigen) aan.

Als de overheid in of vlak bij een open drugscene hulpverleningsvoorzieningen voor verslaafden vestigt, versterkt dit de binding van de verslaafden met de scene. Dit kan onder bepaalde omstandigheden wel de overlast en criminaliteit beperken.

Dominant patroon van verplaatsing: (deels) een communicerend vat

In de open drugscene bevinden zich relatief veel dealers en verslaafden uit de stad en regio die wat oneerbiedig tot de onderkant van de grootstedelijke drugspopulatie kunnen worden gerekend. Zij hebben vaak een diepgewortelde deviante levensstijl en beschikken over relatief weinig hulpbronnen.

De aantrekkingskracht van de open scene op deze categorieën wordt vooral bepaald door: de prijs en kwaliteit van de drugs, de gemakkelijke bereikbaarheid, de mogelijkheden tot criminele bijverdiensten, de toegankelijkheid van de dealers en permissieve handhaving.

Hoofdstuk 2

Als de aantrekkelijkheid van een open drugscene afneemt, zullen de meeste zwaarverslaafden en dealers naar de dichtstbijzijnde scene trekken die in hun ogen een functioneel alternatief is. Bij voorkeur zal dat een nabijgelegen open drugscene zijn. Bij gebrek hieraan staan zij voor een keuze: het gedrag enigszins aanpassen en leven in een ander soort drugscene in dezelfde stad, of naar een andere stad met een open scene. Dit laatste is een optie voor dealers en verslaafden die weten waar zij naartoe kunnen, die voldoende hulpbronnen hebben, die voldoende energie hebben en die geen sterke sociale banden hebben met een bepaalde stad. Dealers van buitenaf die vanwege de financiële kansen naar een open drugscene kwamen, zullen een stad eerder verlaten. De kans dat drugstoeristen zaken blijven doen in een stad neemt toe naarmate zij betrouwbare handelscontacten hebben opgebouwd en smokkelmethoden met een lage pakkans hanteren.¹⁶

2.2 De verhulde drugscene

De drugshandel en het drugsgebruik zijn in een verhulde scene minder zichtbaar dan in een open scene. Veel handel en gebruik hebben plaats in panden: dealpanden, speciaal ingerichte gebruikersruimten en drugs-panden (leegstaande woningen, een woning van een verslaafde). De locatie van de scene is minder bekend en besproken dan die van de open scene. Street-level functionarissen zijn wel bekend met de scene. Drugshulpverleners hebben meestal toegang tot de leden van de scene. Wat dit betreft wijkt de Nederlandse of Rotterdamse verhulde scene af van verborgen drugscenes in landen met een repressief drugsbeleid.¹⁷ Het is voor politiemensen wel lastiger om zich toegang te verschaffen tot een verhulde drugscene, of zich er een scherp beeld van te vormen, dan in een open drugscene. De mogelijkheden van regulier politietoezicht zijn beperkt, waardoor de politie al snel voor de vraag staat zwaardere middelen in te zetten (een inval, posten, verzoek tot burgemeesterssluiting, een justitieel onderzoek) danwel een pand te gedogen.

Ontmoetingspunten: geringe zichtbaarheid

Verhulde drugscenes zijn doorgaans gelokaliseerd in oude wijken die sociaal en fysiek min of meer zijn gescheiden van de binnenstad. Het woonaanbod is goedkoop. Het betreft veelal wijken met leegstand, mas-

sale verhuizingen, toenemende pluriformiteit van de bevolking en geringe sociale cohesie.

De verholde drugscene heeft een aanzienlijk minder prominente, zichtbare plaats in het stadsleven dan de open scene. De geringe zichtbaarheid heeft mede te maken met het feit dat veel in panden wordt gehandeld en gebruikt. De mate waarin dealpanden door bewoners als hinderlijk worden ervaren hangt uiteraard mede af van het aantal panden. Daarnaast is de aard van de bedrijfsvoering van dealpanden van belang.¹⁸ Hoeveel klanten worden in een bepaalde tijd toegelaten tot een pand? Mogen drugsklanten in het dealpand drugs gebruiken? In welke mate zien portiers van panden toe op een ordelijke gang van zaken op straat?

Er kan wat de traditionele drugshandel betreft grofweg een onderscheid worden gemaakt tussen hit-and-run-panden (veel kleine drugsklanten die overlast veroorzaken) en professionele panden (gestage stroom klanten die zich ingetogen gedragen).¹⁹ Er bestaat in Rotterdam daarnaast een categorie dealers die relatief klantvriendelijk opereert en die toeziet op een ordelijke gang van zaken rond het dealpand. Dit draagt bij aan het verholde karakter van een scene.

Dealers voelen geregeld aan dat het wel zo veilig is om zo min mogelijk de openbare orde te verstoren, omdat de overheid prioriteit verleent aan het optreden tegen overlast gevende dealpanden. Dit geeft de scene (deels) een verhuld karakter. Dealers rekenen er soms ook op dat het gunstig is voor de klandizie om gebruikers rustig de tijd te geven om te gebruiken en af en toe een zogenoemd 'betermakertje' te geven.²⁰ Hier staat wel tegenover dat dealers die politie-invalen vrezen uit veiligheidsoverwegingen af kunnen zien van klantvriendelijke maatregelen.²¹

De mate waarin drugsklanten van dealpanden overlast veroorzaken hangt mede af van het aantal panden, van de concentratie ervan en van de verhouding tussen het aanbod van panden waar drugs kunnen worden gebruikt (dealpanden, gebruikersruimten, drugspanden) en de vraag naar dit soort panden. Bij een vraagoverschot nemen de drugsoverlast en drugsriminaliteit op straat toe, en verliest de scene deels haar verholde karakter, tenzij de verslaafden vanwege de aanbodproblemen naar een andere drugscene trekken.

Het gedrag van de verslaafden is uiteraard ook van invloed op de mate van overlast en criminaliteit. Een verholde drugscene telt in het algemeen minder verwaarloosde junkies en veelplegers dan een open scene. Als verslaafden een dak boven hun hoofd hebben, slagen zij er eerder in hun gedrag en drugsgebruik te stabiliseren, zeker als hun leven

Hoofdstuk 2

een min of meer gangbare ritmiek krijgt: in de nacht slapen, overdag werkzaamheden verrichten (bijvoorbeeld uitzendwerk via het speciaal op verslaafden gerichte uitzendbureau Topscore of verkoop van de straatkrant) en op gezette tijden aanwezig zijn in allerlei drugspanden.

Dominante reactie omwonenden: leefwerelden scheiden

Door de beperkte zichtbaarheid is het aantal klachten van buurtbewoners vaak gering in verhouding tot de aard en de omvang van de drugspopulatie. Street-level functionarissen nemen de problemen vaak scherper waar dan bewoners. De probleemsignalering door deze functionarissen loopt in dit type scene relatief ver vooruit op die van bewoners. Omwonenden van een verholde drugscene zijn lange tijd in staat een soort 'schild van privacy' om zich heen op te bouwen: contacten met leden van de drugscene worden gemeden of gekenmerkt door onverschrokkenheid of onverschilligheid.²² Zij bannen zo tamelijk veel ongewenste effecten van de drugscene uit hun alledaagse leven.

Lokale dealers en verslaafden komt dit goed uit. Zij zonderen zich af in hun eigen leefwereld, met eigen gebruiken en rituelen. Voor zover zij in alle rust in panden gebruiken, valt dit buurtbewoners niet of nauwelijks op. In buurten met een verholde drugscene leven bewoners en de drugspopulatie grotendeels langs elkaar heen.²³

Er kan een eind komen aan de (psychologische) scheiding van de leefwerelden als de criminaliteit en overlast toenemen. Dit kan bewoners aanzetten tot mijddedrag: verhuizingen, op bepaalde tijden niet de straat op, sommige locaties links laten liggen. In dat geval ontwikkelt de drugscene zich van een verholde naar een geprivatiseerde drugscene.

Er kan ook op een gunstiger wijze een eind komen aan de scheiding van de leefwerelden. Als bewoners bekend raken met het gedrag van verslaafden met een redelijk stabiel leefpatroon, kunnen zij ze gaan zien als 'lokale bevolking'. Bekendheid kan de publieke onrust verminderen en leiden tot acceptatie. Dit neemt niet weg dat ook bij een dergelijke acceptatie de meeste bewoners zich zullen distantiëren van de drugspopulatie in hun buurt.

Aantasting van het publieke leven: (lange tijd) relatief gering

Een verholde drugscene drukt niet zo snel een negatief stempel op het

imago van een stadsdeel of buurt als een open scene. De scene valt minder op en krijgt mede daardoor niet zo snel (veel) aandacht van de media. Zolang de leefwereld van de bewoners redelijk is afgescheiden van de drugscene, of als de bewoners de drugpopulatie gaan zien als een acceptabel aspect van het stadsleven, wordt het publieke leven in relatief geringe mate aangetast.

Incubatietijd: lang

Het duurt relatief lang voordat de problemen in een verhulde drugscene politiek-bestuurlijke aandacht krijgen. Dit hangt samen met de geringe zichtbaarheid en met de psychologische afscherming tot de scene door bewoners. Er zijn relatief weinig klachten. Street-level functionarissen hebben (lange tijd) het gevoel dat de situatie redelijk beheersbaar is. Het duurt mede daarom lang eer bestuurders over de problemen worden geïnformeerd. Het duurt nog langer voordat het publieke klimaat en de media bestuurders met klem op de problemen wijzen, als het al zo ver komt.

Publieke druk is niet noodzakelijk om een effectief beleid te voeren: goede interne communicatie en een krachtig collegiaal veiligheidsbeleid kunnen voorkomen dat de gang van zaken in een verhulde drugscene achteruitgaat en op een gegeven moment wel degelijk leidt tot publieke en politieke commotie. Dit neemt niet weg dat het lastige drugsdossier – ongewisse beleidseffecten, publieke emoties, beleidstaboes – gevoelig is voor beleidsontwijking.²⁴ Er wordt soms bijvoorbeeld afgezien van het instellen van een klachtenmeldpunt om te voorkomen dat relatief onbekende problemen in een verhulde drugscene bekend raken.

Sociale cohesie drugscene: relatief veel verwantschapsstructuren

De dreiging van politie-invallen, van ontruiming en van verlinking is een belangrijke onzekerheid voor panddealers. Het werven van verwanten en vertrouwelingen ten behoeve van de bedrijfsvoering van dealpanden is een beproefde remedie.²⁵ Sommige drugsondernemingen die opereren vanuit dealpanden zijn familieondernemingen of etnisch min of meer homogeen. Dit soort drugshandelsmilieus is gesloten. De netwerken kunnen kleinschalig zijn, maar ook omvangrijk en zelfs crossnationaal.²⁶

Hoofdstuk 2

De sociale cohesie is een stuk minder onder verslaafden. Dit neemt niet weg dat verslaafden zich in een verholde scene eerder gebonden voelen aan een buurt, locatie, pand of woning dan verslaafden in een open scene. Het junkenbestaan is wat minder gejaagd. Er is minder kans op slepende vetes en gewelddadige conflicten. Dit neemt niet weg dat het verslaafden ook in een verholde scene moeite kost om sociale relaties op te bouwen en te onderhouden.

Dominante populatie: panddealers

In een verholde drugscene draait veel om de dealpanden. Drugsridders werken voor dealers in de panden. Drugstoeristen en lokale verslaafden doen er hun inkopen. De lokale verslaafden leiden een wat stabiel en ordelijker leven dan verslaafden in een open drugscene. Zij hebben vaak een dak boven hun hoofd en gebruiken hun drugs in een dealpand, gebruikerspand of thuis.²⁷ Zij plegen minder delicten dan verslaafden in een open drugscene. Zij hebben verschillende inkomstenbronnen: de straatkrant, spandiensten voor dealers, een uitkering, uitzendwerk of verwervingscriminaliteit

Dominant beleidsprobleem: criminele infrastructuren

Het biedt kansen aan drugskooplieden, en aan huiseigenaren die graag panden aan hen verhuren, als ordelijke dealpanden – langere tijd – ongemoeid blijven. Als in een wijk een kansarme sociale groep of groeping toegang heeft tot aanvoerlijnen van drugs, en zij drugshandel definieert als acceptabel koopmanschap, kunnen criminele drugsinfrastructuren geïnstitutionaliseerd raken in het lokale stadsleven. Het grote probleem voor de overheid is dat dit soort criminelen in staat zijn tot strategische reacties op overheidsmaatregelen die tegen hun handel zijn gericht. Zichtbaar crimineel succes zet bovendien kwaad bloed bij wetsgetrouwe bewoners, zeker in achterstandsbuurtten waar het gemiddelde inkomen veel lager is dan dat van een redelijk succesvolle drugskoopman. Zichtbaar en gedoogd crimineel succes kan ertoe leiden dat bewoners allerhande overtredingen en strafbare feiten – bijvoorbeeld fout parkeren, zwart werken, zwart rijden, uitkeringsfraude – ook bestempelen als acceptabel gedrag. Maar ook als bewoners bestand zijn tegen deze

Drugsscenes: drie ideaaltypen

normatieve erosie, tast het systematisch gedogen van drugscriminaliteit de legitimiteit van de overheid aan.

Dominant patroon van verplaatsing: zoeken naar geschikte panden

In een verhuilde scene is het de vraag hoe panddealers reageren als een buurt voor hun minder aantrekkelijk wordt vanwege renovatie, sloop, politie-invallen of aangescherpt woningtoezicht. Mogelijk zullen enkele drugskooplieden andere goederen of diensten verkopen, bijvoorbeeld door te investeren in horeca, onroerend goed of een minderhedeneconomie. Anderen kunnen proberen te herinvesteren in de drugshandel. Hiertoe dienen zij in de eerste plaats over geschikte verkooplocaties te beschikken, in veel gevallen gehuurde woningen. Andere mogelijkheden zijn: in een gekocht pand dealen of drugs verkopen vanuit kroegen of andere horeca-inrichtingen. Wie niet in staat is een geschikt overdekt verkooppunt te vinden, en wel is verstrikt in de drugshandel, verplaatst de handel mogelijk naar de straat. Dit is voor een dealer een stap terug die hem 'zwaarder werk' oplevert.

De arrestatie van een straatdealer (Millinxbuurt, maart 2000)

Foto: J. de Pater

2.3 De geprivatiseerde drugscene

Er wordt in een geprivatiseerde drugscene zowel in panden als op straat gehandeld en gebruikt. Het is in deze zin een tussenvorm. Dit neemt niet weg dat dit type scene een aantal specifieke kenmerken heeft. Een belangrijk verschil met de andere twee ideaaltypen is dat stedelingen de omgeving van de scene mijden, of daar simpelweg toch nooit komen. In de geprivatiseerde scene eigenen verslaafden en gebruikers zich een deel van de openbare ruimte min of meer toe: publiek domein wordt deels privaat domein. Gebruikers en dealers maken reguliere stedelingen door houding en gedrag duidelijk dat zij niet welkom zijn; zij kijken mensen weg, zij scholen samen op een straathoek en maken duidelijk dat het hun hoek is, dealers plaatsen uitkijkposten en soms worden mensen geïntimideerd of slachtoffer van een misdrijf.

Het lukt gebruikers en verslaafden vrijwel alleen om zich een gebied toe te eigenen onder voor hen gunstige fysieke en sociale omstandigheden, zoals leegstand, beschutte plaatsen, goedkope woningen, geringe politieaandacht, weinig passanten en weinig actieve buurtbewoners. Dit soort omstandigheden doen zich soms voor in een niche van oude buurten of wijken.

Ontmoetingspunten: relatief onbekend, wel zichtbaar

Deze drugscene wordt door veel stedelingen en bewoners gemeden. Dit werkt in de hand dat de scene in relatief kleine kring bekend raakt. Verhalen over open drugscenes maken al snel deel uit van de urbane folklore, maar de verhalen over kleine delen van de stad die min of meer worden geclaimd door dealers en verslaafden circuleren vooral in de buurten en wijken waar de scene is gevestigd. Dit komt mede doordat de geografische leefwereld van bewoners van de geijkte wijken met een geprivatiseerde drugscene beperkt is.²⁸ De afstand tot het leven in centrale en welgestelde delen van de stad is fors.

De praktijken van dealers en verslaafden zouden, voor zover zij plaatshebben op niet-beschutte plekken, goed zichtbaar zijn voor mensen die langs of door de scene lopen. Gedurende de piekuren in de drugscene is het aantal passanten echter vaak zo gering, mede vanwege mijdgedrag van bewoners, dat de drugserelateerde praktijken desondanks in beperkte mate opvallen.

Na verloop van tijd – de incubatieperiode – raakt bekend dat het

Drugsscenes: drie ideaaltypen

publieke leven stevig wordt aangetast door de drugscene; er is ten dele sprake van een 'no go'-area. Vanaf dat moment krijgt de scene media-aandacht, kan tijdelijk een soort moral panic ontstaan en is de scene het object van politiek activisme. De overgang van onbekend naar bekend laat lang op zich wachten, maar verloopt abrupt.

Dominante reactie omwonenden: mijdgedrag

De prominente aanwezigheid van verslaafden en dealers, of van andere personen die een ongunstige indruk maken, is voor bewoners een belangrijke reden om op piekuren in de drugscene uit de buurt te blijven van geprivatiseerde - 'in bezit genomen' - locaties. Daarnaast is er nog een aantal manieren om problemen met leden van de scene te vermijden: sommige buurtbewoners gaan in groepen de straat op, beveiligen hun woning, leggen hun kinderen uit veiligheidsoverwegingen gedragsbeperkingen op, dragen wapens op zak, schaffen een waakhond aan of verhuizen. In al deze gedragsreacties schuilt het gevaar dat zij de collectieve onveiligheid vergroten. Het bewonersactivisme komt, mede vanwege het individuele karakter van de gangbare reacties, niet of traag van de grond.

Aantasting publieke leven: partiële 'no go'-area

Bewoners mijden vanwege de drugscene op gezette tijden bepaalde locaties. Veel mensen verhuizen zelfs, of overwegen dit. Het mijdgedrag stelt dealers en verslaafden in staat min of meer hun gang te gaan. Bovendien wordt de gang van zaken er voor hen overzichtelijk op: zij kunnen in de gaten houden wie er aankomt en zij zullen zich niet snel laten verrassen door politiemensen, ook niet door undercover's.

Stedelingen die niet in de buurt van dit type drugscene wonen, hebben er vaak toch al niets te zoeken en zullen er niet snel voor hun plezier naartoe gaan. Hieraan kleeft een nadeel voor criminele gebruikers: er zijn weinig potentiële slachtoffers. Dit vergroot de kans dat buurtbewoners slachtoffer worden. Slachtofferschap van buurtbewoners versterkt hun mijdgedrag.

Hoofdstuk 2

Incubatietijd: redelijk lang

Een geprivatiseerde drugscene is gevestigd in een kwetsbare buurt met 'no go'-trekjes. De problemen in deze buurt zijn divers. De problemen worden niet door iedereen als drugsprobleem gedefinieerd, waardoor dit type drugscene minder snel de agenda haalt dan de open scene. Het mijddedrag van bewoners, de afwezigheid van buurtactivisme en de fysieke scheiding tussen drugscene en centrale stad dragen eraan bij dat er tijd overheen gaat voordat de drugsproblematiek in volle omvang doordringt tot opiniemakers, bestuur en politiek. Vroegtijdige probleem-erkenning en informatieverbreiding door uitvoerende overheidsfunctionarissen is daarom belangrijk.

Sociale cohesie drugscene: subculturen

Net als in de verholde scene zijn de drugshandelsmilieus rond dealpanden vaak gebaseerd op verwantschap en onderling vertrouwen. De straat-handel is voor een deel in handen van lokale jongvolwassenen die voortkomen uit lokale vriendengroepen en subculturen. De criminele subculturen onderscheiden zich van het gangbare stadsleven, maar de sociale cohesie varieert. Deze hangt mede af van de culturele afkomst. Marokkanen vormen bijvoorbeeld minder hechte groepen dan Turken.²⁹

Dominante populatie: lokale dealers en verslaafden

De activiteiten in dealpanden en het gedrag van verslaafden wijken in geringe mate af van die in verholde drugscenes. De herkomst van verslaafden wijkt wel enigszins af. Veel verslaafden wonen of slapen in de directe omgeving van de scene. Zij zullen de (omgeving van de) scene niet snel verlaten voor een andere scene.

De lokale dealers en verslaafden vallen het meest op. De drugscene en deviante subculturen zijn met elkaar verweven. De sociale netwerken van dealers blijven niet beperkt tot de directe omgeving van de drugscene. Zij onderhouden soms relaties met verwanten of vertrouwelingen in andere delen van de stad of in andere steden. De leefwereld van de verslaafden blijft vaker beperkt tot de naaste omgeving van de drugscene.

Dominant beleidsprobleem: criminalisering, marginalisering

In bepaalde subculturen wordt drugshandel een min of meer gebruikelijk aspect van een deviante levensstijl. De criminalisering is nauw verweven met de marginalisering van een stadsdeel. Veel problemen – werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, onderwijsachterstand, huisvestingsproblemen, allochtone misdaad – concentreren zich in een bepaald gebied. Er ontstaat een definitieprobleem. De één spreekt van minderhedenproblemen, de ander van drugsproblematiek en weer een ander vindt dat de ruimtelijke ordening het grootste probleem is. Hoe dan ook, komt het erop aan dat de overheid tracht het mijddgedrag van respectabele stedelingen en de pogingen van (rand)criminelen om zich een klein deel van de stad toe te eigenen, te doorbreken.

Dominant patroon van verplaatsing: langs sociaal-culturele lijnen

Sociaal-culturele patronen hebben grote invloed op de gang van zaken in een geprivatiseerde drugscene. Het onderscheid tussen een drugsmilieus en een deviante levensstijl is diffuus. Deze sociaal-culturele structuren hebben veel redenen en mogelijkheden om zichzelf in stand te houden. Als de overheid optreedt tegen een geprivatiseerde drugscene, of als het goedkope woonaanbod in een buurt afneemt, zal de drugshandel ten dele meegaan met groepen die uit deze buurt verhuizen. Drugshandelaren die deel uitmaken van een sociaal-cultureel homogeen netwerk, zullen meestal proberen hun handel met behulp van dit netwerk te verplaatsen.

Als een geprivatiseerde scene stevig wordt aangepakt door de overheid verruilen vriendengroepen, die zich ad hoc inlaten met dealen en geen stabiele aanvoerlijnen hebben, mogelijk de drugshandel voor ander deviant gedrag.

Hoofdstuk 2

Kenmerken ideaaltypische drugsscenes

	Open drugscene	Verhulde drugscene	Geprivatiseerde drugscene
<i>Ontmoetingspunten</i>	Zichtbaar Bekend	Geringe zichtbaarheid	Relatief onbekend Wel zichtbaar
<i>Dominante reactie omwonenden</i>	Klachten Gerede kans op activisme	Leefwerelden scheiden	Mijdgedrag
<i>Aantasting publieke leven</i>	Fors	(Lange tijd) relatief gering	Partiële 'no go'-area
<i>Incubatietijd</i>	Kort	Lang	Redelijk lang
<i>Sociale cohesie drugscene</i>	Relatief zwak	Relatief veel verwantschaps- structuren	Subculturen
<i>Dominante populatie</i>	Straatdealers Zwaar verslaafde junkies	Panddealers	Lokale dealers en verslaafden
<i>Dominant beleidsprobleem</i>	Autonome groei	Criminele infrastructuren	Criminalisering Marginalisering
<i>Dominant patroon van verplaatsing</i>	(Deels) een communicerend vat	Zoeken naar geschikte panden	Langs sociaal-culturele lijnen

2.4 Afsluiting

In de praktijk zal vrijwel elke drugscene een mengvorm zijn van de drie beschreven scenes, en mogelijk ook enkele specifieke niet-beschreven kenmerken hebben. Dit kan haast niet anders en geeft ook niet: de ideaaltypen zijn een steun in de rug bij analyses van feitelijk bestaande situaties.

Ontwikkelingen in een drugscene kunnen ertoe leiden dat de scene van gedaante verandert, bijvoorbeeld van open naar verhuld vanwege een toename van het aantal verslaafden met een dak boven hun hoofd en door de toename van het relatieve aandeel van de handel vanuit dealpanden. Dit soort gedaanteveranderingen wordt onder andere beïnvloed door maatschappelijke ontwikkelingen, het drugsbeleid en de ruimtelijke ordening van steden.

Perron Nul, heeft weliswaar veel invloed gehad op de beeldvorming over Rotterdam en over drugsscenes, maar heeft ook juist veel tegenkrachten losgemaakt jegens grote geconcentreerde drugsscenes.³⁰ Sinds de sluiting van Perron Nul is het Rotterdamse gemeentebestuur alert op nieuwe concentraties van drugsoverlast en -criminaliteit, met name op de geijkte locaties van open drugsscenes: het centrum, vlak bij vervoersknooppunten en op de rand van het stadscentrum en oude wijken. Bewoners, winkeliers en passanten storen zich al snel aan drugsscenes op deze locaties. Voor wat Rotterdam betreft speelt een rol dat ook zij zich Perron Nul herinneren. Het is bovendien voor politie, bestuur en justitie nou eenmaal gemakkelijker om op centrale locaties opkomende drugsproblemen te spotten dan in minder dichtbevolkte of -bezochte delen van de stad.

Vanaf 1995 is het Rotterdamse drugsbeleid er op gericht de drugsproblematiek te beheersen door te streven naar kleine, over de stad verspreide drugsscenes die min of meer opgaan in het lokale stadsleven. Om dit te bereiken zijn en worden over de hele stad opvangvoorzieningen voor verslaafden gevestigd. De tolerantie in geconcentreerde scenes en ten aanzien van drugsoverlast is afgenomen; het ruimhartige gedogen is voorbij.

Mede vanwege de schaarste en waarde van grond in het stadscentrum zien eigenaren er in toenemende mate op toe dat het er op deze locaties ordelijk aan toegaat en dat de locaties optimaal worden uitgebraat. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de snel opgekomen winkels op treinstations. Stadsplanners zorgen dat weinig of geen grond in centrale stadsdelen onbenut blijft, en bij de bouw of herinrichting wordt in toenemende mate rekening gehouden met veiligheid. In aantrekkelijke delen van de stad wonen en werken doorgaans ook stedelingen die, vanwege hun organisatievermogen en bureaucratische competentie, eventuele drugsproblemen effectief onder de aandacht van politie en bestuur weten te brengen.

Deze ontwikkelingen maken de kans op een nieuwe open geconcentreerde drugscene in een centraal deel van Rotterdam klein. Naarmate een drugscene meer kenmerken krijgt van een open scene, neemt de kans toe dat politie, bestuur en justitie krachtig ingrijpen. Dit is er dan vooral op gericht de overlast te verminderen, hetgeen in veel gevallen gepaard zal gaan met zowel verplaatsing als een gedaanteverandering van de drugscene.

Vanwege de nadruk op het bestrijden van drugsoverlast, zijn dealers en verslaafden beter af als zij ervoor zorgen dat de scene een meer

Hoofdstuk 2

verhuld karakter krijgt of zo veel mogelijk verhuld blijft. De duurzame aanscherping van het optreden van politie, bestuur en justitie heeft ertoe geleid dat menig dealer en verslaafde zich ingetogener gedraagt.³¹ Met name voor (oudere) verslaafden geldt bovendien dat zij behoefte hebben aan rust, in de vorm van stabiele huisvesting of een vaste slaappleaks en een (overdekte) plek waar zij drugs kunnen gebruiken.³²

Zodra er in een buurt of stadsdeel meer vraag is naar drugs dan aanbod vanuit dealpanden, kan het relatieve belang van de straathandel toenemen.³³ Afscherming van de straathandel, onder andere doordat straatdealers en hun loopjongens zich op gezette tijden bepaalde locaties min of meer toe-eigenen, verkleint de pakkans. De afscherming kan ook samenhangen met het wij/zij-perspectief van bepaalde allochtone groepen die in de afgelopen jaren een belangrijker rol zijn gaan spelen in de Rotterdamse drugsscenes, zoals de Antillianen.³⁴ De toe-eigening van het publieke domein (privatisering) door dealers kan alleen redelijk duurzaam zijn als de fysieke en sociale omgeving meewerken; onder andere sociale desorganisatie en geen effectief bewonersprotest, geen snelle en effectieve overheidsinterventie en uitbaterij van de drugshandel door verschillende lokale groeperingen. Privatisering van het publiek domein door dealers gaat echter zo lijnrecht in tegen Nederlandse en Rotterdamse beleidsbeginselen – de wijd verbreide afkeer tegen ‘no go’-areas – dat er vrijwel zeker vroeg of laat krachtige overheidsinterventies volgen.

Hoofdstuk 3

Een veiligheidsmodel

In dit hoofdstuk wordt het zogenoemde RISC-model uitgewerkt. Het model kent vier dimensies: drie dimensies (ruimtelijk, sociaal, crimineel) betreffen factoren, de andere dimensie (institutioneel) heeft betrekking op het functioneren van actoren. Dit onderscheid wordt door de gemeente Rotterdam gemaakt bij analyses van de veiligheidssituatie in buurten en wijken.¹ Wij geven een eigen, meer theoretische invulling aan de drie factoren. Wij benutten deze uitwerking om een analyse te maken van de situatie in de Millinxbuurt (hoofdstuk 4). De institutionele dimensie blijft buiten beschouwing, omdat de onderzoeksvraag geen betrekking heeft op het interne functioneren en de besluitvorming van betrokken organisaties en instanties.

3.1 Criminele gelegenheidsstructuren

Zonder criminele kansen vaart geen misdadiger wel. Dit is de basisassumptie van het criminologische leerstuk van de differentiële gelegenheidsstructuur.² Dit leerstuk is bij uitstek geschikt om verschillen tussen groeperingen wat betreft aard en omvang van criminaliteit te verklaren.³ Wij richten ons op omstandigheden die ertoe bijdragen dat groeperingen relatief zichtbaar harddrugs verhandelen. Het theoretische vertrekpunt is dat harddrugshandelaren eerst en vooral ondernemers zijn, ook al houden zij er onwettige handelspraktijken op na.⁴

De economische kansen

Het leerstuk gaat ervan uit dat mensen doelen nastreven. Het is de vraag welke mogelijkheden er zijn om die te bereiken. Zowel legale als illegale kansen op het verwerven van inkomen en status zijn ongelijk verdeeld. Bij het bepalen van de kansen van een groepering is een aantal factoren van belang, zoals de kansen op de arbeidsmarkt, in het onderwijssysteem, de toegang tot collectieve voorzieningen (uitkering, gezondheidszorg, woonruimteverdeling) en de toegang tot criminele netwerken. Bij

Hoofdstuk 3

de arbeidsmarkt gaat het om de reguliere arbeidsmarkt en om de grijze of zwarte arbeidsmarkt.

Specifiek voor immigranten geldt dat hun sociaal-economische kansen sterk worden bepaald door drie factoren.⁵ In de eerste plaats is van belang in welke mate hun cultuurpatronen een steun in de rug dan wel een belemmering zijn bij de aanpassing aan het werkritme en de werkcultuur in Nederland. In de tweede plaats hangen de mogelijkheden logischerwijs samen met de kansen die de stand van zaken in de lokale economie biedt. Het gaat er vooral om of er vraag is naar arbeid. En zo ja, naar welke arbeid en in welke mate de immigranten in staat zijn dit werk naar behoren uit te voeren. Sommige etnische groeperingen, bijvoorbeeld Turken, hebben een omvangrijke minderhedeneconomie opgebouwd.⁶ Het Marokkaanse ondernemerschap is echter beperkt, hetgeen onder meer komt doordat het ‘terugkeerperspectief’ lang stand heeft gehouden.⁷ Ten slotte is van belang met behulp van welke mechanismen arbeidsposities worden toegewezen in het ontvangende land. Vooroordelen of schier onmogelijke criteria (bijvoorbeeld vijf jaar werkervaring) kunnen immigranten parten spelen.

Voor toegang tot circuits waarbinnen harddrugs wordt aangevoerd, gekocht en doorverkocht, zijn persoonlijke contacten cruciaal.⁸ Wederzijds vertrouwen is veel waard: verraad of fouten kunnen immers leiden tot detentie. Handelsrelaties stoelen relatief vaak op verwantschap of vriendschap. De relaties met mensen die men minder goed kent, of minder vertrouwt, zijn afstandelijker en conflictgevoelig.

Voor harddrugshandelaren is de stabiele aanvoer van goede drugs een belangrijk bedrijfsproces. Een politie-inval, een rip-deal of een mislukt drugstransport kunnen voor sommige handelaren een – tijdelijk – faillissement inluiden, terwijl het anderen weinig doet vanwege hoge winstmarges, flinke financiële reserves en gegarandeerde aanvoer van drugs.⁹

Criminele kansen: de normatieve component

Naast feitelijke criminele kansen zijn ook drempels of voorkeuren van morele aard belangrijk. Het ligt bijvoorbeeld niet voor de hand dat moslims in varkensvlees gaan handelen, ook niet als daar veel mee te verdienen is. Morele voorkeuren of aversies kunnen de benutting van feitelijke criminele mogelijkheden stimuleren of doorkruisen. Berbers

hebben bijvoorbeeld minder normatieve bezwaren tegen de handel in harddrugs dan in de gevestigde Nederlandse cultuur gebruikelijk is. Berbers die in drugs handelen wijzen erop dat de Koran niet over drugs rept. Omdat er in dit geschrift wel bezwaar wordt gemaakt tegen alcohol, zou illegale slijterij anders liggen.¹⁰

Normatieve aversies en drempels zijn overigens geen vaststaande gegevens. Als er wel degelijk bezwaren bestaan tegen harddrugs, maar de handel in harddrugs een van de weinige mogelijkheden is om een gekoesterde sprong te maken op de inkomensladder, kan een proces van herdefiniëring in werking treden: een verwerpelijke handelsactiviteit wordt acceptabel en succesvol ondernemerschap.¹¹

De situatie op de drugsmarkt

De situatie op de drugsmarkt is van invloed op de toegankelijkheid ervan. Wanneer de markt verzadigd is, neemt de kans toe dat nieuwkomers met winkeldochters blijven zitten, dat prijsconcurrentie is geboden of dat er strubbelingen ontstaan met gevestigde drugshandelaren. Als nieuwkomers zich richten op een nieuw marktsegment blijft dit grotendeels achterwege. De toetreding op de Rotterdamse drugsmarkt van Marokkaanse harddrugshandelaren – ongeveer halverwege de jaren tachtig – die zich toelegden op de harddrugshandel met drugstoeristen verliep bijvoorbeeld tamelijk geruisloos. Turkse drugshandelaren prijsden zich zelfs gelukkig met deze nieuwkomers, omdat de zichtbare drugshandel en het aanstootgevend drugstoerisme een claim legden op de capaciteit van politie en justitie.¹²

Het klantenpotentieel – het aantal lokale verslaafden en de omvang van het drugstoerisme – is uiteraard van belang. Klanten zoeken dealers op. Maar als het klantenpotentieel in een bepaald deel van een stad groot is, is het omgekeerde ook het geval.

Het consumentengedrag – dat wil zeggen de voorkeuren van drugsverslaafden en drugstoeristen – is mede van invloed op de criminele kansen van bepaalde soorten drugsondernemers: de prijs, de kwaliteit, het gebruikserief (mag er gebruikt worden in een pand) en de toegankelijkheid van een dealer zijn van invloed op zijn marktaandeel. Een dealer dient wel voortdurend te balanceren tussen klantvriendelijkheid en het binnen de perken houden van de pakkans, hetgeen kan vragen om klantvriendelijke maatregelen.

Hoofdstuk 3

Indien de pakkans toeneemt, worden geregeld maatregelen getroffen om winstderving zoveel mogelijk te voorkomen. Hiertoe kan bijvoorbeeld worden besloten tot het inzetten van katvangers: loopjongens (drugrunners) of drugsverkopers van wie wordt verwacht dat zij zo nu en dan tegen de lamp lopen. Bij dreiging neemt het aantal functies tussen (tussen)handelaar en drugsklant toe.¹³ Concurrentie kan ook leiden tot het inzetten van loopjongens. Als het aantal dealpanden in een wijk toeneemt, kan het sluw koopmanschap zijn om het aantal drugrunners op te voeren of om venters in te schakelen.

Facilitators

Misdaadondernemers kunnen bij bepaalde bedrijfsprocessen behoefte hebben aan facilitators: personen wier diensten zij inhuren of benutten. Sommige misdaadondernemers zijn bijvoorbeeld deels afhankelijk van boekhouders. Dealers hebben behoefte aan andere diensten. Wie vanuit een pand dealt, heeft woonruimte nodig. Panddealers huren vaak woonruimte in buurten met een fysieke en sociale structuur die zich lenen voor drugshandel. Zij willen zo min mogelijk problemen met de woonruimteverdelers. Dit vergroot de kans dat dealers panden huren bij malafide particuliere huizenbezitters.

3.2 De ruimtelijke dimensie

De ruimtelijke dimensie sluit nauw aan op de criminologische omgevingsbenadering.¹⁴ In deze benadering staat de vraag centraal hoe de ruimtelijke inrichting van een stad sociale en fysieke barrières op kan werpen voor potentiële criminelen en ordeverstoorers. Deze stroming dateert uit de jaren zestig en is vooral door een journalistiek boek – *The death and life of great American cities* – op de onderzoeksagenda terechtgekomen. In dit boek wordt gepleit voor meer zicht op openbare ruimten: steden hadden te veel ‘streets with no eyes’.¹⁵

In de jaren zeventig wint de omgevingsbenadering terrein in de criminologie. Dit wordt gevoed door onheil-analogieën: stadswijken met veel hoogbouw, een stigmatiserende bouwstijl, veel leegstand, veel bewonerswisselingen en een ongelukkige combinatie van homogenisering (laagopgeleiden, relatief veel werklozen, veel mensen met lage inkomens) en toenemende pluriformiteit (verschillende etnische groepen,

onbekendheid met elkaars levensstijl, concurrentie). In Nederland is de Amsterdamse Bijlmer uitgegroeid tot nationaal schrikbeeld, maar iedere grote stad heeft haar eigen onveilige en onooglijke plekken.

De bekendste en meest gezaghebbende omgevingscriminoloog is Newman, auteur van *Defensible space: crime prevention through urban design*. Zijn centrale boodschap luidt dat de open ruimten in het overgangsgedebied tussen openbaar en privé – het semi-privé-gebied – zoveel mogelijk binnen de invloedssfeer van bewoners dienen te worden getrokken. Intelligent ontwerp van de fysieke omgeving dient sociale controle in de hand te werken.¹⁶

Wij geven een overzicht van belangrijke omgevingsfactoren.

Het territoriale bewustzijn

De veiligheid van een buurt neemt toe naarmate de ruimtelijke omgeving een zogenoemd territoriaal bewustzijn in de hand werkt: het gevoel van bewoners een zekere controle over de eigen omgeving uit te kunnen oefenen. Het komt erop aan dat de ruimtelijke inrichting ertoe bijdraagt dat controle verweven raakt met het alledaagse leven. Mensen behoren het gevoel te hebben dat zij er beter van worden als zij toezien op een ordelijke gang van zaken: meer veiligheid, hogere kwaliteit van de leefomgeving, meer 'waar' voor de huurprijs of een goede waarde van het eigen huis.

In grote en goedkope wooncomplexen, met name in hoogbouw, zijn de mogelijkheden tot het afbakenen van semi-privé-gebieden beperkt. Dit zorgt er mede voor dat ruimten buiten de woning worden gezien als publieke ruimte, waar het toezicht en de controle worden toevertrouwd aan formele vormen van sociale controle (politie). Deze ruimten kunnen binnen de invloedssfeer van de bewoners worden gebracht. Specifieke buitenruimten kunnen bijvoorbeeld worden gekoppeld aan bepaalde wooncomplexen. Straten of pleinen kunnen als verblijfs- of recreatieplaats worden ingericht.

Het territoriale bewustzijn van bewoners hangt samen met de mate waarin zij vinden dat bij de bouw en ruimtelijke inrichting rekening is gehouden met hun wensen. Uniforme woonblokken, gebouwd of gerenoveerd met goedkoop materiaal met weinig oog voor esthetische aspecten, kunnen stigmatiserend werken. Het gebrek aan uniciteit kan de eigenwaarde van bewoners aantasten. Het doet waarschijnlijk ook af-

Hoofdstuk 3

breuk aan het gevoel dat hun oplettendheid bijdraagt aan een goede woonomgeving.

Het territoriale bewustzijn hangt ook samen met de kwaliteit van het onderhoud van huurwoningen. Goed onderhoud kan bewoners ertoe aanzetten zich te bekommeren om de gang van zaken in de directe omgeving van hun woning. Voor mensen met een koophuis is er ook een financiële prikkel: hoe aantrekkelijker de directe woonomgeving is, des te meer is de woning waard.

De sociale samenstelling van een wijk of buurt speelt een rol.¹⁷ Grote verschillen in leefstijl, normen en waarden verminderen de kans op territoriaal bewustzijn. Dit geldt nog meer voor leegstand en voor een hoge mutatiegraad. Een afnemend territoriaal bewustzijn, leegstand en massale verhuizingen zijn met elkaar verweven.¹⁸ Zij kunnen leiden tot een neerwaartse spiraal. Leegstand biedt allerlei mogelijkheden voor kleine dealers en zwervende verslaafden: zij kunnen in deze panden slapen, gebruiken, rondhangen en dealen. De voortgang die aan de dag wordt gelegd bij sloop en herbouw of bij renovatie, is van invloed op de locatie en omvang van drugsscenes in kwetsbare buurten.

Mogelijkheden tot toezicht ('natuurlijke surveillance')

De ruimtelijke omgeving stimuleert idealiter de alledaagse informele sociale controle, zo men wil: de 'natuurlijke surveillance'. Dit is onder meer afhankelijk van de kwaliteit van de verlichting en van de zogenoemde zichtlijnen: de mate waarin vanuit woningen, of andere gebouwen, zicht is op de buitenruimte.¹⁹ Waar drugshandel en drugsgebruik zichtbaar zijn, neemt de kwetsbaarheid van dealers en verslaafden toe. Dit vergroot de kans dat zij hun heil op een andere tijd of plaats zoeken.

Er wordt door verschillende omgevingscriminologen gepleit voor het creëren van gemengde primaire functies. Het betreft voorzieningen die voor mensen een ankerplaats zijn, zoals woningen, kantoren, winkels en sociaal-culturele voorzieningen.²⁰ Het precieze effect van functiemenging dient van geval tot geval te worden vastgesteld. De functiemenging dient doordacht tot stand te komen, bijvoorbeeld geen coffeeshop naast een regionaal opleidingscentrum. De schaal van analyse maakt ook uit. Enkele drukke hoofdstraten met allerlei functies kunnen veilig zijn, terwijl in enkele nabijgelegen of belendende zijstraten met woningen met een lage huur juist relatief veel delicten worden gepleegd. In een woonbuurt met een aantal middelbare scholen kan

bijvoorbeeld aanzienlijk meer criminaliteit voorkomen dan in verder gelegen buurten of wijken.

In een wijk of buurt met gemengde functies zal het dealers of verslaafden nooit lukken om zich het publieke domein toe te eigenen. De kans is klein dat zij een stempel zullen drukken op het lokale stadsleven. Zij maken uiteraard wel gebruik van verschillende stedelijke functies, zoals openbaar vervoer, winkels, hulpverlening en sociale dienst. Buurten of straten met gemengde functies blijven dus niet gevrijwaard van overlast en criminaliteit.

Er wordt verwoed gediscussieerd over het effect van bouwen in hoge dichtheden om zo meer 'eyes on the street' te krijgen. Dit kan zowel voordelig als nadelig uitpakken voor de veiligheidssituatie. Een hoge bebouwingsdichtheid hoeft niet noodzakelijkerwijs te leiden tot veel ogen op straat. Grote goedkope flatcomplexen bevatten bijvoorbeeld vaak juist veel nissen en verholde plekken die door veel mensen worden gemeden en door anderen – waaronder mogelijk verslaafden of dealers – worden opgezocht. De criminele kaarten van grote steden tonen ook aan dat relatief veel criminaliteit wordt gepleegd in dichtbevolkte gebieden.²¹ Drukke leidt tot anonimiteit. De kans neemt af dat omstanders ordeverstoorers of criminelen corrigeren, dan wel de politie op de hoogte stellen. Bovendien vallen bepaalde ordeverstoringen en strafbare feiten minder op in een druk stadsdeel. Drukke plekken trekken ook niet alleen 'sociale ogen' aan, maar ook 'asociale ogen': mensen, waaronder bepaalde categorieën drugsdelinquenten, die winkeliers, bezoekers en bewoners zien als potentiële slachtoffers. Op drukke locaties schatten potentiële daders de pakkans waarschijnlijk wel hoog in, omdat zij er niet zeker van kunnen zijn wie wel of niet ingrijpt of de politie alarmeert.²²

De beperkingen van 'natuurlijke surveillance' leiden ertoe dat in toenemende mate wordt gepleit voor functioneel, semi-formeel of technologisch toezicht: stadswachten, portiers, huismeesters, particuliere bewakingsdiensten en cameratoezicht.

Attractiviteit woonomgeving: de ruimtelijke dimensie

Tevredenheid van bewoners over de prijs-kwaliteitverhouding van hun woning werkt een lange woontijd en betrokkenheid in de hand. Woningen die 'uniek' ogen (goed materiaal, geen massaal-uniforme bouw),

Hoofdstuk 3

kwaliteit van nabijgelegen publieke ruimten (pleinen, straten, singels, vijvers, bestrating), goed onderhoud en tijdig herstel geven mensen een reden tot identificatie met hun leefomgeving, en daarmee tot informele sociale controle of tot het mobiliseren of informeren van overheidsdiensten.

Een attractieve woonomgeving, wijk of buurt werpt symbolische barrières op voor dealers, drugsgebruikers en drugsdelinquenten: het wijst op een wig tussen gekoesterde woonkwaliteit en overlast of criminaliteit.

Verpaupering, langdurige leegstand en massale verhuizingen in de Millinxbuurt

Foto: Edward van der Torre

Toegankelijkheid

Naarmate gebouwen en belendende buitenruimten toegankelijker zijn, nemen de mogelijkheden tot (in)formeel toezicht toe. Hier staat tegenover dat de fysieke drempels voor daders lager zijn (gemakkelijke toegang en goede vluchtwegen) en de ruimten mogelijk criminele activiteiten van leden van de drugscene faciliteren. Dit verklaart mede het grote aantal inbraken in eengezinswoningen en in woningen met een

afgeschermden tuin. Het maakt ook duidelijk waarom verslaafden geregeld bivakkeren op de trappen van bepaalde portiekwoningen en in bepaalde semi-publieke ruimten (liften, hallen, pleintjes bij een wooncomplex).

In semi-publieke ruimten moet worden gezocht naar een evenwicht. Er dient te worden voorkomen dat bewoners vinden dat het toezicht nagenoeg exclusief een taak is voor de overheid of voor particuliere toezichthouders. Hiertoe dienen deze ruimten een private sfeer te krijgen. Dit kan door toegangen te vernauwen en de buitenruimte meer in te richten als verblijfsgebied. In de bouwfase biedt compartimentalisering van gebouwen soelaas. Waar nodig kunnen in bestaande gebouwen technopreventieve maatregelen worden genomen: hekken, muren en beveiliging van woning of complex (goede sloten, stevige deuren, veiligheidsstrips en dergelijke). Het is balanceren tussen de openbaarheid van het stadsleven en 'veilige afschotting' daarvan.²³

3.3 De sociale dimensie

De sociale-desorganisatiebenadering is geschikt om invulling te geven aan de sociale component.²⁴ Bij deze benadering staat de vraag centraal hoe in een pluriform stadsleven de vele sociale onderscheidingen kunnen worden gehandhaafd zonder dat deze leiden tot ondermijningen, zoals systematische uitsluiting, conflicten, vermogensdelicten en het gedijen van drugsscenes. Sociale desorganisatie slaat op een situatie waarin sprake is van geringe samenhang – cohesie – in de sociale structuur. Sociale desorganisatie heeft twee varianten: relatieve deprivatie en disfunctionele sociale controle.

In de eerste variant wordt criminaliteit verklaard als een reactie op waargenomen discrepantie tussen wensen, behoeften en aspiraties van mensen en de feitelijke mogelijkheden om die op een legale manier te bevredigen.²⁵ Deze toestand wordt *strain* genoemd. De motivatie tot criminaliteit zal het grootst zijn in groepen van lage sociaal-economische status die vinden dat zij mogen rekenen op maatschappelijke vooruitgang.²⁶ Sociaal-economische achterstand leidt op het niveau van individuen, groepen en groeperingen zeker niet automatisch tot criminaliteit. Veel (groepen) stedelingen stellen hun aspiraties naar beneden bij, hebben normatieve bezwaren tegen (drugs)criminaliteit of beschikken over onvoldoende criminele kansen. Empirisch onderzoek toont veelal wel

Hoofdstuk 3

een verband aan tussen relatieve deprivatie en criminaliteit op buurtniveau.²⁷

Het uitgangspunt bij de tweede variant is dat alle mensen in staat moeten worden geacht tot het plegen van delicten.²⁸ Het is de vraag waarom sommigen dit daadwerkelijk doen, terwijl velen het nalaten. De verklaring wordt gezocht in de kosten die mensen afwegen en die een dader bij ontdekking moet betalen in de vorm van sociale sancties, zoals reputatieverlies en uitstoting door naasten. In de sociale-controletheorie wordt erop gewezen dat die kosten ongelijk zijn verdeeld. Mensen hebben op verschillende wijze in de conventionele samenleving geïnvesteerd en zij zijn daar op uiteenlopende wijzen aan gebonden. Traditionele en nog altijd sterke (potentiële) bindingskaders zijn het gezin, de school, een baan en zinvol werk. Het losraken hiervan is meestal onvrijwillig en heeft negatieve gevolgen voor het alledaagse leven.

Sociale structuur en cohesie

De sociale-desorganisatiebenadering wordt vooral toegepast om criminaliteitsproblemen op buurtniveau te verklaren. In gangbare verklaringen worden verschillende sociaal-structurele buurtkenmerken genoemd die van invloed zijn op de sociale cohesie. De drie voornaamste zijn de sociaal-economische situatie, de stabiliteit en de pluriformiteit.²⁹ De sociale cohesie in een buurt neemt af naarmate die buurt over minder hulpbronnen beschikt. Het gaat hierbij vooral om politieke bronnen (invloed, mogelijkheden tot agendering), om economische middelen en om kennis.³⁰

Een pluriforme bevolkingssamenstelling en een hoge omloopsnelheid van de bevolking (geringe woonduur, leegstand, massale verhuizingen) tasten de sociale cohesie aan. Intermediaire organisaties en lokale economieën komen minder snel van de grond, de participatie in verenigingen neemt af en het wordt moeilijker om duurzame sociale relaties in stand te houden of aan te knopen.

Transitie

Het wegtrekken van arbeid of werkgelegenheid en van relatief welgestelden uit een stad of uit bepaalde stadsdelen, staat bekend als deconcentratie.³¹ Dit draagt bij aan zogenoemde transitie in grote steden.³²

Transitiegebieden worden gekenmerkt door relatief veel goedkope huisvesting met een slechte prijs-kwaliteitverhouding, leegstand, sloopwerkzaamheden en weinig publieke voorzieningen. Veel stedelingen die zich dat kunnen veroorloven, trekken weg uit dit soort buurten. Hier komen mensen voor terug die juist zijn aangewezen op dit segment van de woningmarkt.

De wijze waarop woningen worden toegewezen kan dit proces bevorderen.³³ Probleemhuurders zouden bewust in bepaalde complexen worden geplaatst. Deze veronderstelling wordt echter vaker niet dan wel gesteund door empirisch onderzoek. Probleemhuurders wonen veeleer door een proces van zelfselectie bij elkaar.³⁴ Bewoners die zich een vertrek niet kunnen veroorloven en bewoners met een neutrale instelling ten aanzien van een buurt met een 'slechte' reputatie blijven waar zij wonen. Anderen trekken weg. Wie voor hen in de plaats komt, weet en accepteert wat hem of haar staat te wachten, heeft geen alternatief of is niet op de hoogte van de negatieve trend in de buurt. Dit kan een (deel van een) buurt of een wooncomplex een ruw klimaat geven.

Attractiviteit woonomgeving: de sociale dimensie

Een attractieve woonomgeving heeft een gunstig effect op het gedrag van (potentiële) daders en ordeverstoorers. De metafoor van *the broken window* verwijst hiernaar.³⁵ Een mooie grote Amerikaanse auto werd in New York in 24 uur volledig gesloopt, nadat een onderzoeker een autoruit had ingeslagen. Toen de auto nog in goede staat verkeerde, werd hij met rust gelaten.

Het loont als woningbouwcorporaties en publieke diensten die het aanzicht van een stadsdeel bepalen – gemeentewerken, Roteb, politie, openbaar-vervoerbedrijven, bouw- en woningtoezicht – zorgen dat de woonomgeving aantrekkelijk is. Het werkt in de hand dat bewoners zich betrokken voelen bij het wel en wee op het publieke domein, dat potentiële ordeverstoorers zich ingetogen gedragen en dat potentiële daders afzien van het plegen van delicten, minder delicten plegen of hun criminele activiteiten op een bepaalde manier (naar tijd, plaats of delictsoort) verplaatsen. Het tijdig uitvoeren van herstelwerkzaamheden helpt bij het voorkomen van erosiecriminaliteit: sporen van eenvoudige delicten die als het ware uitnodigen tot het plegen van nieuwe delicten.³⁶

Hoofdstuk 4

De Millinxbuurt: drugscene in beweging

In dit hoofdstuk wordt de drugscene in de Millinxbuurt beschreven en geanalyseerd. Er wordt eerst een globale typering gegeven van de scene. Daarna komen in afzonderlijke paragrafen de acht dimensies van het drugsmodel (hoofdstuk 1) aan bod.¹ De analyse mondt uit in een inventarisatie van factoren die beïnvloeden waar een drugscene opkomt of gedijt.

Dit hoofdstuk gaat voornamelijk over recente jaren met veel drugsoverlast en -criminaliteit in de Millinxbuurt (1998, 1999). Het heeft voor een deel betrekking op de verbeteringen die zich momenteel in deze buurt aankondigen of aftekenen.

4.1 Dominant perspectief: privatisering, maar het tij keert

De drugscene in de Millinxbuurt staat in Rotterdam inmiddels alom bekend als een geijkte drugslocatie. Er opereren opvallende straatdealers. Dit neemt niet weg dat de gang van zaken in de scene veel beter valt te duiden aan de hand van de ideaaltypische beschrijving van de verhuide en geprivatiseerde drugscene, dan aan die van de open scene. Typering en taalgebruik van ingevoerde street-level overheidsfunctionarissen, en van bewoners, wijzen op de privatisering van de publieke ruimte door verslaafden en (vooral) dealers. Er wordt gesproken van dealers en loopjongens die straten 'in bezit hebben genomen', die 'niemand in de buurt van deals dulden' en die door hun doen en laten 'nette bewoners de stuipen op het lijf jagen'.

De toe-eigening was nooit volledig. Het gaat om bepaalde straten op gezette tijden: er was en is letterlijk een verschil van dag en nacht. Een deel van de scene was in zoverre verhuld dat er dealpanden waren met portiers. Halverwege de jaren negentig bleven deze panden lang op een adres. In 1997 en 1998 was het aantal dealpanden fors; naar schatting ongeveer 30.² Zowel de vaste locatie, als het grote aantal dealpanden voor een kleine buurt, leidden ertoe dat de panden bekend raakten. Bovendien werd in het recente verleden in Rotterdam Zuid aanzienlijk minder

streng opgetreden dan in Rotterdam West, waardoor de dealers in de Millinxbuurt niet zo ingetogen opereerden. Zij domineerden op gezette tijden het publieke leven in de Millinxbuurt.

De drugsoverlast is momenteel minder dan in het recente verleden. Het aantal overlast gevende dealpanden is afgenomen. In de periode van 1 oktober 1999 tot en met april 2000 kwamen bij de politie en deelgemeente Charlois over 58 panden meldingen omtrent overlast binnen.³ De politie stelde bij zeven van deze panden inderdaad drugsoverlast vast, waarna de deelgemeente Charlois de eigenaren aanschreef. Op 1 april 2000 zijn er drie geregistreerde overlast gevende panden. Voor tien panden geldt dat nog wordt onderzocht of sprake is van drugsoverlast.⁴

Dealpanden bleven in het laatste kwartaal van 1999 en in het eerste kwartaal van 2000 soms zo kort op een adres, dat het kortstondige dealen menigeen ontging. Er wordt gesproken van een 'opgejaagde scene'.⁵ Er zijn ook leegstaande panden gesloopt en de renovatiewerkzaamheden zijn gestart. Het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam heeft veel panden gekocht van particuliere verhuurders. Het aanbod van potentiële dealpanden is mede hierdoor duurzaam afgenomen.⁶ Het politietoezicht op straat is toegenomen. Straatdealers gedragen zich ingetogener dan in het verleden.⁷ Met name bij daglicht is het aandeel van buurtbewoners, politiemensen, schoolgaande jeugd en werklieden in het publieke leven in de Millinxbuurt toegenomen.⁸

De drugscene in de Millinxbuurt heeft (weer) een meer verhuld karakter gekregen. Dit komt door de kwantitatieve afname van de drugshandel en doordat, mede als gevolg van de verhoogde pakkans, de snelheid en flexibiliteit van de drugshandel zijn opgevoerd. Deals worden per mobiele telefoon voorbereid, dealers verkopen snel wat drugs en gaan er weer vandoor.⁹

Mede met het oog op het verkleinen van de pakkans neemt het aantal schakels tussen dealer en drugsklant toe.¹⁰ De toename van de verkoop van nepdrugs in de Millinxbuurt is zowel een indicatie voor de gejaagde gang van zaken in de scene, als van het streven van straatdealers om hun pakkans te verminderen. Zogenoemde neppers zijn nou eenmaal niet in strijd met de Opiumwet, al heeft politie wel eens een proces-verbaal uitgedeeld voor oplichting aan iemand die nepdrugs dealde.¹¹

4.2 Dominante populatie: cokegebruikers

Een 'jonge' coke-scene

De Millinxbuurt is de minst traditionele scene van de geijkte straatscenes in Rotterdam. Dit komt onder andere tot uitdrukking in de relatief lage gemiddelde leeftijd (35,3 jaar) van verslaafden die hun drugs in deze buurt op straat kopen. Van de 64 straatkopers die in het kader van het Rotterdams Drug Monitoring Systeem in de Millinxbuurt werden geïnterviewd, zijn er 34 jonger dan 30 jaar. In de omgeving van het Marconiplein is de gemiddelde leeftijd 41,3 jaar en op de West-Kruiskade 43,5 jaar.¹²

In april 1999 wordt de verslaafdenpopulatie in de Millinxbuurt door onderzoekers geschat op ongeveer 140 personen.¹³ Respondenten wijzen erop dat dit aantal in de zomermaanden van 1998 en 1999 tijdelijk steeg tot ruim 200.¹⁴ In de zomermaanden was en is het soms wel moeilijk om onderscheid te maken tussen Antillianen die op straat gokken (kaarten en domino spelen om geld), rondhangende jongeren of jongvolwassenen en leden van de drugscene.¹⁵

Een onderzoek (april 1999) onder 104 leden van de drugscene in de Millinxbuurt – waaronder 6 dealers – geeft een degelijk beeld van de dominante gebruikerspopulatie in de lokale drugscene.¹⁶ De onderzoekspopulatie bestaat uit 83 mannen en 21 vrouwen. In totaal 68 personen zeggen dat zij in Nederland zijn geboren, voor 13 personen zijn dit de Nederlandse Antillen en 11 personen verklaren in Suriname te zijn geboren. De overige aantallen zijn: Marokko (3), Duitsland (2), Frankrijk (1), Kaapverdise Eilanden (1), Turkije (1), Dominicaanse Republiek (1) en de Molukken (1).¹⁷

In totaal ontvangen 68 respondenten een uitkering. Zeven personen hebben regulier werk en 6 personen verkopen drugs. Drie vrouwen geven aan straatprostitutuee te zijn. Er opereren naar schatting ongeveer vijf straatprostitutuees op en nabij de Dordtselaan. Eén persoon zegt geen inkomsten te hebben en 19 mensen laten zich niet uit over hun inkomstenbron.

De meeste verslaafden wonen in Rotterdam Zuid, voornamelijk in de Tarwewijk (24) en Bloemhof (19). De verdere verdeling is als volgt: Carnisse (4), Charlois (3) en Pendrecht (5). Van 16 mensen is onbekend waar zij wonen en 10 personen komen van buiten Rotterdam. In totaal 11 perso-

nen wonen op de andere Maasoever; in het Oude Noorden wonen 3 personen en in andere genoemde noordelijke wijken (Oude Westen, Cool, Nieuwe Westen, Delfshaven, Blijdorp, Crooswijk, Kleinpolder, Ommoord) telkens 1 persoon. Uit het onderzoek blijkt dat 26 personen dak- of thuisloos zijn. Twaalf personen maken frequent gebruik van nachtopvang-voorzieningen.

De onderzoekers concluderen dat de woonsituatie van de respondenten instabiel is, ook al verklaren veel respondenten (85) een vast adres te hebben. Een vaste slaappleaats is voor verslaafden, zeker voor armetierige junkies, heel wat anders dan een stabiele woonsituatie. Voor zover verslaafden woonruimte huren, betreft het vaak de onderhuur van een kamer. Er zijn geen wooncontracten, het zijn 'wurgcontracten' of de contracten worden niet nageleefd: verslaafden worden bij een huurschuld al snel op straat gezet.¹⁸ Bovendien slapen verslaafden geregeld in leegstaande panden. Als deze panden worden gesloopt, professioneel worden afgedicht, vervuild raken, te gevaarlijk of te tochtig worden of worden 'ingenomen' door iemand anders, dienen deze verslaafden op zoek te gaan naar een nieuw adres.

De interviewers schatten dat de gezondheidssituatie van 40 verslaafden matig of slecht is. Ongeveer 26 verslaafden zouden in goede gezondheid verkeren en over 37 verslaafden vellen zij geen oordeel. Van 10 personen is bekend dat zij longklachten hebben, 7 verslaafden hebben hepatitis en nog eens twee lijden aan TBC.

De verslaafden maken weinig gebruik van allerlei vormen van hulpverlening. De meerderheid van hen (57 personen) krijgt geen methadon verstrekt. In totaal 47 personen zeggen te participeren in een methadonprogramma, maar volgens de onderzoekers zouden dit er om praktische redenen hooguit 37 kunnen zijn. Naast de methadonverstrekking maken slechts 17 mensen gebruik van andere vormen van hulpverlening. Hierbij wordt de nachtopvang buiten beschouwing gelaten. Wel komen 38 personen zo nu en dan bij een huisarts; 66 personen niet of nauwelijks. In totaal 82 verslaafden zijn niet verzekerd voor ziektekosten.

De meeste verslaafden gebruiken cocaïne (76 personen). In totaal 63 personen verklaren dat cocaïne hun favoriete drugs is. Gekookte cocaïne wordt geconsumeerd door 36 personen. Daklozen gebruiken relatief vaak gekookte en rauwe cocaïne. In totaal 50 personen gebruiken heroïne. Voor 23 mensen is heroïne favoriet. Het aantal zogenoemde poly-

Hoofdstuk 4

drugsgebruikers – verslaafden die verschillende middelen naast elkaar gebruiken – wordt geschat op 71. Tenslotte slikken 10 personen pillen.

In totaal 65 personen kopen één of twee keer per dag drugs. Veertien verslaafden schaffen 3 keer, of meer dan 3 keer, per dag drugs aan. Van 25 personen is dit niet bekend.

Een derde (33 personen) gebruikt de drugs vooral thuis, eveneens een derde (32 personen) consumeert de drugs voornamelijk ‘ergens anders’ in een pand (bijvoorbeeld in een dealpand, een leegstaand pand of bij een vriend) en wederom een derde (30 personen) gebruikt op straat drugs.

In totaal 35 personen komen dagelijks in de Millinxbuurt. Ongeveer 40 personen komen minstens 2 keer per week in deze buurt. Van 18 verslaafden is niet bekend hoe vaak zij de Millinxbuurt bezoeken.

Er zijn geen redenen om aan te nemen dat er sinds april 1999 belangrijke veranderingen zijn opgetreden in de onderzochte verslaafdenpopulatie.¹⁹ De Millinxbuurt, en de directe omgeving daarvan, is voor hen sinds die tijd echter wel minder aantrekkelijk geworden. De politie treedt strenger op: wie in een portiek op de Dordtselaan wordt betrapt op drugsgebruik, krijgt bijvoorbeeld hoe dan ook een proces-verbaal. Vanwege sloop en verbeteringen in de wijze waarop leegstaande panden worden afgedicht, zijn er voor daklozen minder slaapplekken voorhanden. De kwaliteit van de drugs die met name jonge dealers verkopen is achteruitgegaan, evenals de wijze waarop deze dealers hun klanten bejegenen. Ten slotte is het aantal dealpanden afgenomen en gaat het er gejaagder aan toe in de overgebleven dealpanden. Deze ontwikkelingen leiden ertoe dat verslaafden minder vaak in de Millinxbuurt drugs kopen en gebruiken. Het bewegingsgebied van verslaafden die in voorgaande jaren geregeld in de Millinxbuurt kwamen is ruimer geworden. Onder andere de Dordtselaan, metrostation Zuidplein, de Slaghekstraat, de Katendrechtse Lagedijk, de Bas Jungeriusstraat, metrostation Maashaven en de Boergoensevliet zijn ontmoetingspunten.²⁰

Gebruikersruimte

In de Moerkerkestraat is een gebruikersruimte gevestigd. In mei 2000 hebben 25 dakloze verslaafden een pasje voor deze ruimte; 20 verslaafden roken, de andere 5 spuiten. Voor beide categorieën is een aparte ruimte ingeruimd om te voorkomen dat de orde wordt verstoord vanwege verschillende gebruiksgewoonte en uiteenlopende gedragsreacties als gevolg van drugsgebruik. 4 vrouwen hebben een pasje. De gemiddelde

leeftijd van de bezoekers is circa 37 jaar. De jongste bezoeker is 24 jaar, de oudste 50 jaar.²¹

Nieuwkomers

Er is in het begin van 2000 een klein aantal Dominicanen en Somaliërs in de drugscene gesignaleerd.²² De cultuurkloof tussen Somaliërs en het tot nu toe gebruikelijke drugsleven in en rond de Millinxbuurt zou fors zijn. Er zijn enige spanningen geweest tussen Dominicaanse en Antilliaanse straatdealers, zonder dat dit uit de hand is gelopen. De Dominicaanse dealers blijven bij de verkoop van drugs op enige afstand van Antilliaanse dealers.²³

Drugshandel: 'Je ding doen' in de Millinxbuurt

In de studie *Hoe doe je je ding* over Antilliaanse jongeren en criminaliteit in de politieregio Rotterdam-Rijnmond, wordt geconcludeerd dat de criminaliteit onder Antilliaanse jongeren en jonge mannen relatief 'zeer hoog' is.²⁴ Deze conclusie laat onverlet dat de grootste groep Antillianen zich zelden of nooit inlaat met criminaliteit. Dit neemt echter weer niet weg dat binnen de Antilliaanse volksklasse sprake is van een concentratie van misdaad. Er is een kleine harde kern van zware criminelen en er is een groep, die vooral bestaat uit jongeren en jongvolwassenen, die zich nu eens wel en dan weer niet schuldig maakt aan strafbare feiten; zij pendelen. Daarnaast is in Rotterdam-Rijnmond sprake van geografische concentratie, onder andere in de Millinxbuurt.²⁵

In de Millinxbuurt wordt de drugshandel, zowel vanuit panden als op straat, gedomineerd door Antilliaanse mannen. De cultuur en leefsituatie van de Antilliaanse volksklasse drukken een stempel op de gang van zaken bij de drugsverkoop.²⁶ De jonge Antilliaanse dealers schermen hun leefwereld af van die van allerhande Nederlandse overheidsfunctionarissen.²⁷ Zij spreken onderling veelal Papiaments. Een deel van de jonge Antillianen die dealen, of daarbij assisteren, heeft – onder andere vanwege het lenen van geld voor een vliegticket – schulden.²⁸ Geld verdienen aan drugsverkoop is een manier om schulden af te lossen. De betrokkenheid bij de drugshandel, en de afhankelijkheid ten opzichte van de schuldeisers, draagt bij aan de afstand tot overheidsfunctionarissen.

Deze patronen verklaren waarom street-level functionarissen moeite hebben om de precieze handelswijzen van deze groepen te volgen. Het

Hoofdstuk 4

maakt ook duidelijk waarom 15 jonge Antilliaanse dealers niet mee wilden werken aan het onderzoek van de GGD in april 1999.²⁹

Het min of meer gebruikelijke bravouregedrag van jonge Antillianen tekent hun dealwijze. Zij kleineren zo nu en dan armetierige verslaafden, zij deinzen er niet voor terug om te weinig drugs, nepdrugs of drugs van slechte kwaliteit te verkopen en zij bieden klanten weinig mogelijkheden om te onderhandelen.³⁰ Mede vanwege lage drempels bij jonge Antillianen uit de volksklasse om bij (vermeende) beledigingen geweld te gebruiken, wordt bij dealconflicten geregeld geweld gebruikt of wordt daarmee bedreigd.³¹ Dit maakt de sfeer in de drugscene in de Millinxbuurt 'agressief'.³² De geslotenheid van de lokale drugshandelaren en de agressieve reputatie van de dealers verklaren mede waarom geweldsdelicten, ook ernstige, niet altijd bij de politie worden gemeld. Hoe vaak dit precies voorkomt, valt niet te zeggen, maar politiemensen ontdekten soms 'achteraf' dat er een steek- of zelfs schietpartij had plaatsgevonden in de Millinxbuurt.³³

De oudere Antilliaanse straatdealers zijn klantvriendelijker dan de jongeren. Dit neemt niet weg dat onze respondenten erop wijzen dat ook deze dealers gejaagder en heimelijker zijn gaan opereren. Het gaat er ook gejaagd en rommelig aan toe in dealpanden.³⁴ Dit komt mede door het verscherpte politieoptreden, maar waarschijnlijk ook doordat het organisatievermogen en de ervaring met drugsverkoop van Antilliaanse dealers achterblijven bij die van 'gevestigde' Nederlandse, Surinaamse, Turkse en Marokkaanse dealers.³⁵

In de afgelopen jaren is er een fors aantal panden gesloopt, gesloten of hermetisch afgesloten in de Millinxbuurt. Er zijn bewoners vertrokken, waaronder Antilliaanse dealers. Dit neemt niet weg dat een deel van hen nog actief is in de Millinxbuurt. Zij wonen volgens respondenten nog in of nabij de deelgemeente Charlois, en er is drugsgelateerd woonwerkverkeer ontstaan: de dealers komen – onder andere per auto of met een scooter – op gezette tijden naar de Millinxbuurt om drugs te verkopen.³⁶

4.3 Ontmoetingspunten: bewegingen en hot spots

De Millinxbuurt: bekend, maar niet bemind

In heel Rotterdam en, mede naar aanleiding van het project met preven-

tief fouilleren en enkele bezoeken van prominente politici, ook in de rest van het land, staat de Millinxbuurt bekend als buurt waar gemakkelijk drugs kan worden gekocht en verkocht. Tijdschriften scharen de buurt bij de zeven grootste onheilsbuurten van het land.³⁷ Het imago van de buurt is slecht. De paradox is dat de situatie volgens vrijwel al onze respondenten enkele jaren geleden slechter was, maar dat de problemen in de buurt toen nog niet zo bekend waren als anno 2000 het geval is.

Veel minder mensen zijn op de hoogte van de precieze locaties waar wordt gedeald en gebruikt. Dit komt mede door de besloten ligging van de buurt, door de leegstand, door de kaalgeslagen stukken, door het geringe aantal primaire voorzieningen in de buurt (de basisschool is de meest opvallende uitzondering) en door de vele ruimtelijke gebreken. De buurt kent weinig bezoekers en passanten. Weinig mensen wandelen min of meer toevallig door de wijk, en nog minder mensen zoeken de wijk bewust op.

Toegenomen onoverzichtelijkheid

De buurtbewoners zijn uiteraard beter op de hoogte van de locaties waar wordt gedeald en gebruikt dan de doorsnee Rotterdammer. Enkele jaren geleden raakten deze locaties min of meer vanzelf bekend bij buurtbewoners: er werd toen redelijk langdurig gedeald en gebruikt in dealpanden, in gebruikerspanden en op de geijkte locaties op straat. De bekendheid van de bewoners met de exacte locatie van ontmoetingspunten is echter om een paar redenen afgenomen. Het aantal verhuizingen uit de buurt was en is hoog. De sociale contacten en de informatie-uitwisseling in de buurt lijden hieronder. Hier komt bij dat heel wat bewoners bepaalde locaties op gezette tijden mijden. Het is bovendien moeilijk om in de Millinxbuurt een onderscheid te maken tussen rondhangende wetsgetrouwe (Antilliaanse) jeugd, rondhangende deviante jeugd die zich niet inlaat met drugshandel en jongeren en jongvolwassenen die dealen of die daarbij assisteren. Ten slotte schermen dealers hun praktijken beter af vanwege de verhoogde pakkans.

De toegenomen onoverzichtelijkheid neemt niet weg dat er wel een aantal zogenoemde hot spots is.

Hoofdstuk 4

Hot spots

Het aantal dealpanden in de Millinxbuurt is afgenomen. In de zomer van 1999 was in de Rijsoordstraat sprake van een concentratie van dealers. Zij privatiseerden de straat tot op grote hoogte, vooral in het donker: 'zij waren daar aan de macht'.³⁸ Dit is minder geworden. De nieuwe dealpanden werden onder andere in de Moerkerkestraat en in de Heinenoordstraat gevestigd. De meeste panden zijn inmiddels niet meer in bedrijf. Er zijn in april 2000 drie geregistreerde overlast gevende panden. Hierbij dient wel te worden bedacht dat de registraties vanwege de toegenomen onoverzichtelijkheid en gejaagdheid in de scene wat achter de feiten aan kunnen lopen. Het staat echter buiten kijf dat de trend gunstig is.

De gebruikersruimte in de Moerkerkestraat, die is geopend van 11:00 uur tot 21:00 uur, is een ontmoetingspunt van verslaafden. Enkele dealers hebben geprobeerd een pasje te bemachtigen voor de gebruikersruimte om zo 'huisleverancier' te kunnen worden, maar dit is mislukt.³⁹

Na de afname van het aantal dealpanden in de Millinxbuurt werd de drugshandel deels naar de straat verlegd. Er opereren onder andere dealers in de Rijsoordstraat, op de kruising Millinxstraat/Heinenoordstraat, bij het speelplein en buurthuis en op de kruising Heinenoordstraat/Dordtselaan, nabij het belhuis. Hier staan geregeld groepjes van circa vier personen. Bij het buurthuis staat vaak een wat groter groepje, variërend van vier tot acht personen.⁴⁰

De metrostations Zuidplein en Maashaven – beide op loopafstand van de Millinxbuurt – zijn ook, zij het in mindere mate, ontmoetingspunten van dealers en verslaafden. Op of nabij deze metrostations wordt drugs gebruikt en verkocht.⁴¹ Veel verslaafden maken gebruik van de metro. Het geld van een maandabonnement wordt bij nogal wat verslaafden van hun uitkering ingehouden als zij niet in staat blijken openstaande boetes te betalen.

4.4 Dominante reactie omwonenden: beperkt activisme

Een conformistische arbeiderscultuur

Er woonden in typische arbeiderswijken op Zuid, zoals de Millinxbuurt, in het verleden veel arbeiders die gewend waren zich te schikken naar de hiërarchie in de haven of in de industriële bedrijven waar zij werkten.⁴² Dit gaf en geeft menige arbeiderscultuur op de zuidelijke Maasoever een conformistische inslag.⁴³ Dit verklaart mede waarom het

(drugs)activisme in Rotterdam achterblijft bij dat in Noordwest Rotterdam: 'In de stad hebben de mensen een grotere mond'.⁴⁴

Mijddrag en particuliere veiligheidsmaatregelen

In de Millinxbuurt komen allerhande vormen van mijddrag voor: verhuizen, op bepaalde tijden niet de straat op, specifieke locaties mijden (een blokje om lopen), niet alleen de straat op (samen boodschappen doen), mentale en visuele afscherming (gordijnen dicht) en het negeren van misdaad en overlast (de televisie zo hard aan dat je de overlast en de ruzies niet hoort).⁴⁵ Het mijddrag drukt een negatief stempel op de buurt en geeft het feitelijk 'no go'-kenmerken.

Veel bewoners treffen allerhande individuele veiligheidsmaatregelen: zij kopen één of enkele sterke honden, zij dragen een wapen op zak, zij monteren extra sloten op de deur en zij verbergen waardevolle spullen, mobiele telefoons in het bijzonder.

Kritisch publiek

Wie in de Millinxbuurt is blijven wonen, stelt zich veelal zakelijk of kritisch op tegenover de overheid. Bij beloftes over renovatie en over verbetering van de veiligheidssituatie, stellen veel bewoners zich op een simpel standpunt: eerst zien, dan geloven.⁴⁶

Bewoners hebben doorgaans waardering voor street-level functionarissen die in hun buurt werken (politie, hulpverleners, mensen van het projectbureau), maar zij zijn kritisch ten opzichte van bestuurders. Er wordt negatief gerefereerd aan verschillende abstracties zoals 'de Cool-singel' en 'de politiek'.⁴⁷ De kritiek en de negatieve referenties gaan bij een categorie bewoners gepaard met een zekere gelatenheid of onverschilligheid.⁴⁸ Dit verklaart mede waarom het aantal klachten laag is in verhouding tot de feitelijke overlast en criminaliteit. Buurtbewoners die zich actiever opstellen, en die hopen op meer collectieve actie, storen zich aan deze gelatenheid.⁴⁹

Hoofdstuk 4

Het speelplein in de Millinxbuurt: meer politietoezicht, publieke hoop op verbetering

Foto: Edward van der Torre

De hoopvolle bewoners

Er is een categorie actieve bewoners, van wie een kleine concentratie aan de rand van het speelplein woont. Zij treffen elkaar onder andere in het buurthuis. Hun betrokkenheid wordt gevoed door het inrichten van het projectbureau, door het project Maak Millinx Mooier, door politieacties, door renovatie-werkzaamheden en door voorgenomen nieuwbouw en herinrichting. Sterker, deze bewoners hopen dat bij de nieuwbouw, renovatie en herinrichting rekening wordt gehouden met hun wensen. Zij hebben een middellange tijdshorizon: zij hopen en rekenen op daadwerkelijke verbetering in de komende twee jaar.⁵⁰ Deze bewoners tonen aan dat de Millinxbuurt niet alleen kwetsbaar, maar ook weerbaar is. Zij ergeren zich aan de negatieve beelden over de buurt.

4.5 Aantasting van het publieke leven: ernstige schending van een 'grondrecht'

Er is weinig of geen reden om genuanceerd te zijn over de aantasting van het publieke leven in de Millinxbuurt. Deze aantasting was en is naar

Nederlandse maatstaven veel te groot. Dealers eigenen zich op gezette tijden delen van het publieke domein toe. De gang van zaken in de drugscene dwingt bij bewoners allerhande gedragsbeperkingen af. De sociale controle is door massale verhuizingen en leegstand uitgehold. Deels los van de drugscriminaliteit en -overlast is de geweldscriminaliteit hoog.⁵¹ Hier komt nog bij dat de illegale kamerverhuur, het achterstallige onderhoud aan huurwoningen en de steunfraude die wordt gepleegd door allerlei postadressen in stand te houden, voor veel bewoners zichtbaar zijn.

De zichtbare drugscriminaliteit, de overlast, het soms zichtbare financiële succes van dealers (er worden in de zomer door dealers grote geldbedragen vergokt op straat), de bekendheid met de steunfraude en de hoge inkomens van enkele huisjesmelkers leiden tot gevoelens van onrecht. Het betalen van belasting, huur en sociale lasten, leidt immers niet tot een veilige leefomgeving. Veiligheid wordt door bijna iedereen als grondrecht ervaren, maar de situatie in de Millinxbuurt onderstreept dat het ongeschreven grondrecht niet in elke buurt wordt gerealiseerd.

4.6 Incubatietijd: de lange weg naar de bestuursagenda

Het duurde lang eer de drugsproblemen op Zuid, in het bijzonder in de Millinxbuurt, hoog op de besluitvormingsagenda van alle betrokken bestuurders stonden. Dit heeft een aantal oorzaken.

Veel bewoners zijn vanwege de drugsoverlast uit de Millinxbuurt vertrokken: vertrek kwam vaker voor dan verzet. Bovendien legden heel wat bewoners zich lange tijd min of meer neer bij de gang van zaken. Bewoners van wijken of straten die grenzen aan de Millinxbuurt, bewaarden afstand tot de problemen in 'de Millinx'.

In de jaren tachtig en negentig vestigden zich relatief veel Antillianen uit de volksklasse in de Millinxbuurt. Zij vormen een hechte en afgeschermd gemeenschap. Wetsgetrouwe Antillianen klagen nagenoeg niet bij Nederlandse overheidsfunctionarissen over overlast en criminaliteit van andere Antillianen.⁵² Bovendien profiteert een categorie Antillianen van de drugshandel.⁵³

De aard van de drugscene in de Millinxbuurt speelt ook een rol bij de trage agendering. De agressieve sfeer, alsmede feitelijke bedreigingen door dealers of intimiderend gedrag van dealers, verklaren dat lange tijd weinig buurtbewoners informatie verstrekten aan de politie. Zeker toen

Hoofdstuk 4

de politiepost nog in de Moerkerkestraat was gevestigd, een straat waar Antilliaanse dealers of hun loopjongens vrijwel altijd een oogje in het zeil hielden, waagden weinig bewoners zich in de politiepost.⁵⁴ De huidige politiepost op de Dordtselaan wordt beter bezocht.

De drugshulpverlening heeft zich lange tijd geconcentreerd op de noordelijke oever. Het aantal veldwerkers in heel Rotterdam is recentelijk uitgebreid tot veertien medewerkers; twee van hen werken in en nabij de Millinxbuurt.⁵⁵ Vanwege relatieve onbekendheid van de drugshulpverlening met de gang van zaken in drugsscenes op Zuid, kwam zij er niet aan toe om – net als in het stadscentrum en in West – allerhande drugsproblemen effectief onder de aandacht te brengen van politiek en bestuur.

De Maas was niet alleen een barrière voor mogelijke agendavormers, maar ook voor gemeentelijke politici en bestuurders zelf: zij vragen sinds enkele jaren met klem om informatie over de gang van zaken in zuidelijke drugsscenes. Voor die tijd was dat minder het geval, en werden zij ook niet vanuit de deelgemeenten effectief op deze problemen gewezen. De ligging van de Millinxbuurt – precies tegen de grens aan van twee deelgemeenten (Charlois en Feijenoord) en van twee politiedistricten (Zuid en Feijenoord-Ridderster) – bemoeilijkte lange tijd zowel effectief agendamangement ‘vanuit Zuid’ als een integrale aanpak van de problemen.

Tenslotte kregen de woningbouwproblemen in de Millinxbuurt lange tijd weinig aandacht, mede vanwege het gespreide corporatieve woningbezit en vanwege het omvangrijke particuliere woningbezit. Particuliere huisjesmelkers profiteerden van het verval van de Millinxbuurt. Zij hebben lang veel huur gevangen voor woningen waarin zij niet of nauwelijks hebben geïnvesteerd, en zij wisten dat de kans groot was dat OBR hun woningen zou opkopen. Dit is inmiddels grotendeels gebeurd.⁵⁶ Het winstbejag van deze categorie huizenbezitters en het veiligheidsbeleid staan elkaar in de weg.

4.7 Sociale cohesie drugscene: afscherming en bindingen

Afgeschermdde drugshandel

De Antilliaanse dealers schermen hun handelspraktijken af. Zij doen dit uiteraard mede uit veiligheidsoverwegingen, maar het heeft ook te

maken met de afstand die zij bewaren tot Nederlandse instituties.⁵⁷ Street-level functionarissen merken dat Antillianen nauwelijks informatie verstrekken.⁵⁸ Het relatieve aandeel van klantvriendelijke dealers is afgenomen. Drugshulpverleners zijn soms niet welkom in een dealpand.⁵⁹

De interne gerichtheid van het Antilliaanse drugsmilieu hangt in sommige gevallen mede samen met afhankelijkheden van schuldenaars: door middel van assistentie bij de drugshandel dienen sommige jongeren en jongvolwassenen schulden af te lossen.⁶⁰ Het gedeelde ouderschap werkt geslotenheid tegenover overheidsdienaren, de politie voorop, in de hand.

Van de Antilliaanse dealers in de Millinxbuurt wordt gezegd dat zij drugslijnen onderhouden met Curaçao en dat zij sociaal-cultureel zijn gelieerd aan Antilliaanse gemeenschappen in de kop van Noord-Holland, in Hoogvliet en in Dordrecht. Op grond van dit onderzoek, dat zich beperkt tot de Millinxbuurt en de deelgemeente Charlois, kunnen wij hier geen uitsluitel over geven.

Verslaafden: bindingen, problemen en aanpassingen

Er is een categorie verslaafden die allerlei bindingen heeft met de Millinxbuurt en nabijgelegen wijken. Ongeveer de helft van de 104 verslaafden die in april 1999 zijn ondervraagd, verklaarde in of vlak bij de Millinxbuurt te wonen.⁶¹ Twaalf verslaafden overnachten geregeld in De Hille of bij het Leger des Heils. In totaal 55 van de verslaafden komt vaker dan drie keer per week in de Millinxbuurt. Een onbekend aantal personen slaapt geregeld in leegstaande panden in de buurt. De verslaafden zijn langzaam bekend geraakt met elkaar, met de aard van het politieoptreden, met de dealers, met de koopwaar en met het openbaar vervoer van en naar de straatscene.

Er zijn in toenemende mate schommelingen in de aanbodzijde in de scene. Het aantal dealpanden is aanzienlijk afgenomen. Vanwege sloop en afdichting zijn er minder slaapplekken in leegstaande panden. Het politieoptreden is strenger geworden. De verslaafden en dealers dienen zich aan te passen. Het lijkt erop dat sommige Antilliaanse dealers naar de West-Kruiskade trekken.⁶² Voor zover dealers hun handelspraktijken geografisch verplaatsen, gaan zij echter meestal niet ver weg. Bijvoorbeeld van de ene naar de andere kruising in de Millinxbuurt

Hoofdstuk 4

en van een dealpand naar de straat. Het relatieve belang van dealpanden elders in de Tarwewijk, zoals in de Bas Jungeriusstraat of op de Katendrechtse Lagedijk, neemt toe. Hetzelfde geldt voor dealpanden net over de deeltgemeentegrens, bijvoorbeeld in de Slaghekstraat. Verslaafden die bindingen hadden en hebben met de Millinxbuurt maken in toenemende mate gebruik van verkooppunten en slaappleaatsen in de (directe) omgeving van deze buurt.

4.8 Dominant beleidsprobleem: probleemcumulatie

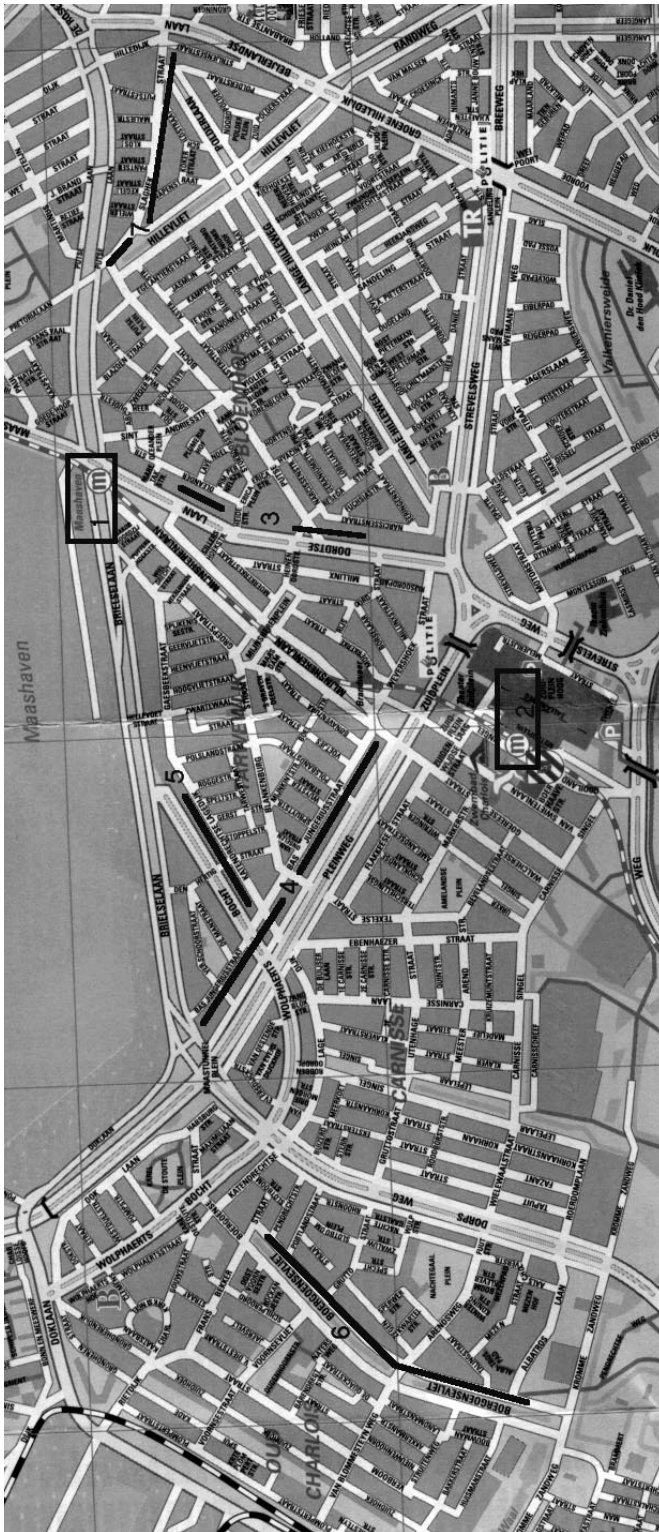
In de Millinxbuurt was en is sprake van ongekeerde probleemcumulatie. Er wordt vooral gewezen op de combinatie van allerhande huisvestingsproblemen, economische achterstanden, criminele drugsinfrastructuren, een hoog percentage geweldsdelicten en geringe sociale cohesie. De sterke concentratie van deze problemen – de Millinxbuurt telt immers maar zeven straten – versterkt de intensiteit van de problemen. Wij gaan hier in hoofdstuk vijf nader op in. Welk probleem men het meest urgent vindt, hangt logischerwijs deels samen met het werk dat een respondent verricht. Dit neemt niet weg dat velen benadrukken dat in het bijzonder de aard en concentratie van de Antilliaanse drugshandel, het geringe aantal passanten en de concentratie van ‘huisjesmelkers’ de scene in de Millinxbuurt in de jaren negentig uniek maakten.

4.9 Dominant patroon van verplaatsing: beweging, minder concentratie

De drugscene op Zuid, in het bijzonder in de Millinxbuurt, is in beweging. Het politieoptreden is aangescherpt, er zijn dealpanden gesloten, gebruikerspanden gesloopt of hermetisch afgesloten, er zijn renovatiewerkzaamheden gestart en een aantal Antilliaanse dealers is uit de Millinxbuurt vertrokken. De concentratie van drugsoverlast en drugsriminaliteit in de ‘kleine’ Millinxbuurt is minder geworden. Er zijn minder dealpanden, er lopen gemiddeld genomen minder verslaafden rond en er surveilleert meer politie dan in het verleden. Het gebied waarin verslaafden bivakkeren is ruimer geworden. Zij slapen en gebruiken minder frequent in de Millinxbuurt, en zij kopen er minder vaak drugs.

Lokale junkies vragen collega-verslaafden waar zij een betrouwbaar

De Millinxbuurt: drugscene in beweging

Hoofdstuk 4

dealpand of een dito straatdealer kunnen vinden. Het antwoord op de simpele vraag 'Weet je wat?', bepaalt vaak waar zij naartoe trekken.⁶³

Naast de gebruikelijke invloed van het seizoen (het is nou eenmaal drukker in de zomer), en van het weer, blijkt dat verslaafden en dealers bijvoorbeeld naar een belendende straat of een straat een beetje verder weg trekken vanwege sluitingen van panden in de Millinxbuurt en als gevolg van aanscherpingen van het politieoptreden. Als een verslaafde een 'nepper' koopt, kan dit ook een reden zijn om eens verderop zijn of haar geluk te beproeven. De verslaafden (en de dealers) houden zich niet alleen op in de Millinxbuurt, maar in een ruimer gebied op Zuid met een aantal ontmoetingspunten: de Dordtselaan, metrostation Zuidplein, de Bas Jungeriusstraat, de Slaghekstraat, de Katendrechtse Lagedijk, metrostation Maashaven en de Boergoensevliet.⁶⁴

De drugsmarkt in de Millinxbuurt is nu minder omvangrijk dan in het recente verleden. Het aantal dealpanden in de Millinxbuurt is afgenomen, de veiligheidsmaatregelen in de dealpanden zijn opgeschroefd en het relatieve aandeel van de straathandel is toegenomen. Sommige dealers die vanuit de Millinxbuurt nog naar een andere woning in de deelgemeente Charlois zijn verhuisd, komen naar de Millinxbuurt om op straat drugs te slijten. Er is zo drugsgerelateerd woon-werkverkeer binnen de deelgemeente ontstaan.⁶⁵ Het lijkt er ten slotte op dat sommige Antilliaanse dealers ook wel naar de West-Kruiskade trekken.⁶⁶ Toekomstige spotting dient hierover uitsluitsel te geven.

4.10 Afsluiting: factoren

In deze afsluitende paragraaf zetten wij enkele factoren op een rij die beïnvloeden waar drugsscenes opkomen of gedijen.

1. *Historie*

De traditionele straatscenes in Rotterdam blijken een lange levensduur te hebben. Soms zakt de scene tijdelijk in en op andere momenten voltrekken zich blijvende veranderingen, bijvoorbeeld een verandering in de etnische samenstelling van de scene, in de gebruiksgewoonten, in de leeftijdsopbouw of door een toe- of afname van het drugstoerisme. Maar, de locatie van deze scenes is tamelijk stabiel. Perron Nul hield geen stand, maar dat kwam mede door het gekunstelde karakter van deze gedoogzone: de scene is niet zozeer spontaan ontstaan, maar was veeleer het product van beleidskeuzen en van het initiatief van de stichting

Kerkelijk Sociale Arbeid, met ds. Hans Visser als immer energieke trekker.

Het ontstaan van een drugscene op een bepaalde locatie of in een bepaald stadsdeel heeft allerhande sociaal-economische, culturele en ruimtelijke oorzaken. Als een locatie eenmaal een drugsreputatie heeft, raakt zij dat niet snel meer kwijt. Er ontstaan drugsmilieus die ten dele geografisch gebonden zijn. Belangrijke kenmerken van de milieus van rondzwerfende verslaafden zijn het gebrek aan participatie in de belangrijkste instituties van een samenleving, een instabiele woonomgeving en allerhande bindingen met verschillende informele (dealpanden, illegale woningverhuur, slaappleatsen in leegstaande panden, helingcircuits) en formele voorzieningen (nachtopvang, drugshulpverlening, gebruikersruimten). Hiermee is zeker niet gezegd dat formele voorzieningen en het gedogen van ingetogen panddealers met goede koopwaar per definitie concentraties van drugsoverlast in stand houden. Goed gereguleerde opvang van verslaafden en het gedogen van dergelijke dealers kunnen concentraties van overlast op straat verminderen. De spreiding van formele voorzieningen over de stad is (uiteraard) nog effectiever bij het voorkomen van dit soort concentraties.

De ongekend sterke concentratie van drugsoverlast en -criminaliteit in de Millinxbuurt is ten dele ahistorisch. Er is weliswaar van oudsher een eigen drugscene op Zuid, maar die is in het verleden nooit zo sterk geconcentreerd geweest. Zo bezien ligt het in de lijn van de ontwikkelingen van de afgelopen decennia dat de drugscene zich weer wat meer zal verspreiden over Rotterdam Zuid. Dit is dan zowel het resultaat van overheidsinterventies – onder andere streng politieoptreden, sloop, renovatie, nieuwbouw, herinrichting van het publieke domein – als een herstel van de gebruikelijke loop der gebeurtenissen op Zuid.

2. De bereikbaarheid van een drugscene

Naarmate een drugscene gemakkelijker bereikbaar is, neemt de aantrekkingskracht van een scene toe. De Millinxbuurt is bijvoorbeeld eenvoudig te bereiken met het openbaar vervoer. De zuidelijke metrolijn verbindt de belangrijkste Rotterdamse straatscenes met elkaar.

3. De levensstijl van verslaafden

De kans dat een verslaafde tijdelijk of voor lange(re) tijd wegtrekt uit een drugscene, neemt toe als zijn of haar levensstijl wordt verstoord. Hoewel een aantal ogenschijnlijk rationele factoren een rol speelt bij het gehele of gedeeltelijke vertrek van een verslaafde uit een scene, dient een

Hoofdstuk 4

dergelijk besluit niet gekunsteld te worden geobjectiveerd of al te rationeel te worden voorgesteld. De genoemde kenmerken dienen zoveel mogelijk vanuit het perspectief van de verslaafden te worden geanalyseerd. Dit onderstreept het belang van de etnografische portretten die het IVO geregeld maakt van leden van Rotterdamse drugsscenes.

De volgende kenmerken bepalen mede of een verslaafde ergens blijft of naar een andere locatie trekt:

<i>huisvesting</i>	De gelegenheid tot slapen, wonen en/of 'in pandig' drugsgebruik in of nabij de scene.
<i>het drugsaanbod</i>	Het type drugs, de drugsprijzen, de drugskwaliteit, het aantal verkooppunten en de klantvriendelijkheid van de handelaren.
<i>hulpverlening</i>	De kwaliteit en kwantiteit van het hulpverleningsaanbod in en nabij een drugsscene. Als in een gebruikersruimte lokaal gebonden ('eigen') verslaafden worden opgevangen heeft dit waarschijnlijk een gunstig effect op hun gedrag, zonder dat dit een autonome reden is voor andere verslaafden om naar de omgeving van deze ruimte te komen.
<i>pakkans, conflicten</i>	De kans op een proces-verbaal of aanhouding, alsmede de kans die een verslaafde loopt om in conflict te raken met dealers en verslaafden in een drugsscene

Als een verslaafde bekend is met meer dan één drugsscene, zijn de relatieve kwaliteit en toegankelijkheid die hij aan de scenes toedicht van invloed op de vraag waar hij of zij (het meest) verblijft. Het relatieve belang dat een verslaafde toekent aan de vier genoemde kenmerken, kan per (type) verslaafde verschillen.

In het afgelopen jaar is de levensstijl van verslaafden die frequent in de Millinxbuurt kwamen in toenemende mate in de war geschopt. Dit werkt in de hand dat zij vaker op andere locaties – met een drugsaanbod, met huisvesting, met een minder grote pakkans dan in de Millinxbuurt – op Zuid bivakkeren.

4. Sociale controle: de reacties van omwonenden

Buurtbewoners kunnen op verschillende manieren reageren op drugs-overlast en -criminaliteit in hun leefomgeving. Als bewoners zich collectief en vroegtijdig verzetten en de problemen van hun buurt op de agenda van bestuur en 'in de krant' krijgen, neemt de kans op overheids-interventies toe. Juist het gebrek aan activisme heeft bijgedragen aan het gedijen van de drugsscene in de Millinxbuurt. Vooral als drugsproblemen niet hoog op de agenda staan, maar ze wel aanleiding zijn voor het

vertrek van relatief welgestelde bewoners uit een buurt, gedijt een drugscene.

5. Criminele kansenstructuren: drugsmarkt en aanvoerlijnen van drugs

Voor een deel hangt de snelle groei van de drugscene in de Millinxbuurt in de jaren negentig samen met de vestiging van Antillianen uit de volksklasse, met daaronder Antilliaanse mannen die ogenschijnlijk toegang hebben tot personen die zijn betrokken bij de aanvoer van harddrugs naar Nederland. Uiteraard heeft elke handelaar klandizie nodig: in de jaren negentig bood de drugsmarkt in en rond de Millinxbuurt volop mogelijkheden voor drugskooplieden.

Hoofdstuk 5

De Millinxbuurt: weet een verslaafde daar straks nog wat?

In dit hoofdstuk wordt eerst een veiligheidsanalyse gemaakt van de Millinxbuurt. Deze analyse heeft betrekking op de gang van zaken in de tweede helft van de jaren negentig. Op grond hiervan worden factoren onderscheiden die van invloed zijn op de locatie van drugsscenes. Vervolgens worden de mogelijke patronen waarlangs de verplaatsing van de 'Millinx-scene' zich in de nabije toekomst kan voltrekken beschreven. De titel van het hoofdstuk maakt duidelijk dat wij ons hierbij onder andere de vraag stellen waar verslaafden, die geregeld in de Millinxbuurt komen of kwamen, zich (straks) mogelijk zullen weten te redden. Deze vraag is actueel, omdat de aantrekkelijkheid van de Millinxbuurt voor verslaafden en dealers het afgelopen jaar is afgenomen en het ernaar uitziet dat dit duurzaam zo zal zijn.

5.1 De Millinxbuurt: een veiligheidsanalyse

Criminele gelegenheidsstructuren: economische 'crisis' en een drugsmarkt

In de Millinxbuurt wonen relatief veel Antillianen die bijna zonder uitzondering afkomstig zijn uit de volksklasse in Curaçao. In 1994 woonden 432 Antillianen in deze buurt; dat is 11% van het totaal aantal inwoners. In 1996 waren dat er 438 (12% van de totale bevolking) en in 1999 is dat aantal afgenomen tot 312 (10,9% van de totale bevolking).¹

Veel van deze Antillianen behoren tot de migratiestroom die halverwege de jaren tachtig op gang kwam. Tot die tijd vertrok een groot aantal van de Antilliaanse migranten naar Nederland om te studeren of om gekwalificeerd werk te verrichten.² Vanaf 1985 neemt de gemiddelde sociaal-economische status van de migranten alsmaar af, terwijl het aantal migranten stijgt. De migranten hebben een geringe opleiding, zij zijn nauwelijks vertrouwd met de Nederlandse cultuur en, in weerwil van populaire opvattingen, laat de beheersing van de Nederlandse taal

veel te wensen over. Dit hangt samen met het feit dat het onderwijs op de Antillen in het Papiaments wordt gegeven.³

Net als de migrantenstroom goed op gang komt, in de tweede helft van de jaren tachtig, wordt de Nederlandse economie geherstructureerd. Het aantal arbeidsplaatsen voor laaggeschoolden neemt af, zeker in de metaalindustrie: een industrie waarin veel Antilliaanse mannen werkten. Dit leidt tot hoge werkloosheid onder de Antillianen en werkt marginalisering van de Antilliaanse gemeenschap in Nederland in de hand, ook onder laaggeschoolden die al langere tijd in Nederland wonen.⁴

De nieuwe migranten viel het zwaar om werk te vinden. Vanaf hun aankomst komen zij in een marginale positie terecht. De marginalisering tastte de weerbaarheid van de Antilliaanse volksklasse in Nederland aan. Wie al enige tijd in Nederland woonde, had weinig financiële ruimte of woonruimte om nieuwkomers op te vangen en te steunen. Er waren en zijn bovendien latente conflicten en feitelijke tegenstellingen tussen Antillianen die afkomstig zijn uit verschillende Antilliaanse achterstandsbuurten.

Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een 'crisis' binnen de Antilliaanse bevolkingsgroep.⁵ Die crisis werd vervolgens door een aantal zaken bestendigd. In de jaren tachtig nam het zogenoemde doelgroepenbeleid van het welzijns- en hulpverleningswerk af. Er werd ook bezuinigd. Dit werkte in de hand dat relatief weinig tijd, geld en energie werden geïnvesteerd in een 'lastige doelgroep', namelijk marginale, slecht Nederlands sprekende Antillianen. Vanaf het eind van de jaren tachtig en in de jaren negentig neemt bovendien het aantal alleenstaande Antilliaanse moeders, jongeren en jongvolwassenen toe. Dit hangt samen met de zogenoemde passantenrelaties in de Antilliaanse gemeenschap; mannen krijgen kinderen, mogelijk bij meerdere vrouwen, zonder dat zij duurzaam deel uitmaken van het gezin.⁶

De totale Antilliaanse bevolkingsgroep in Nederland heeft een gespleten karakter: een helft die redelijk succesvol is en een helft die tot de armste categorie in Nederland kan worden gerekend. De maatschappelijke positie van vooral die laatste groep is zorgwekkend.⁷ De Antilliaanse bevolkingsgroep heeft in vergelijking met Turken, Marokkanen, Surinamers en autochtone Nederlanders het minst werk en het meest een uitkering als inkomstenbron.⁸ Dat Antillianen met een volledige baan na autochtone Nederlanders juist de hoogste inkomens hebben, onderstreept hoe slecht het is gesteld met de economische kansen van Antillianen uit de

Hoofdstuk 5

volksklasse. Als wij ons dan ook nog eens realiseren dat de economische groei in Rotterdam achterblijft bij die in de andere drie grote Nederlandse steden, is er al helemaal geen enkele reden om de sociaal-economische problemen van laaggeschoolde ‘Rotterdamse’ Antillianen te bagatelliseren.

Ondanks de sociaal-economische crisis komt het overgrote deel van de Antillianen redelijk terecht. Dit mag niet worden vergeten; wij hebben in deze studie bijna uitsluitend oog voor Antilliaanse dealers.

De normatieve component: neutralisatie

In de studie *Stelen en Steken*, over delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland, wordt een beeld geschetst van de wijze waarop deze jongens – voornamelijk afkomstig uit achterstandsbuurtten op de Antillen – aankijken tegen drugshandel.⁹ Zowel dealers, loopjongens als jongeren die zich niet inlaten met deze handel, blijken het dealen op verschillende wijzen te neutraliseren en te rechtvaardigen. Dit is, ook onder Antilliaanse jongeren, uitzonderlijk: ‘Dealen is het enige delict dat zowel door de daders als door de niet-daders in dezelfde mate wordt genormaliseerd’.¹⁰ De jongens wijzen erop dat de Nederlandse tolerantie ten aanzien van de verkoop van softdrugs, harddrugsgebruik en het bezit van gebruikershoeveelheden harddrugs als het ware ‘vraagt’ om het dealen van harddrugs. De Nederlandse overheid vindt drugs volgens de jongens kennelijk ‘normaal’, en zij nemen dit in hun ogen simpelweg over. Hier komt bij dat zij het plegen van instrumentele delicten, zoals dealen, deels zien als een reactie op hun achterstandspositie die zij mede toeschrijven aan langdurige Nederlandse onderdrukking. De jongens vinden ook dat zij nauwelijks schade aanrichten en geen slachtoffers maken. Voor zover er al schadelijke effecten zouden zijn, blijven ze binnen de perken omdat zij ‘kleine’ jongens zijn: grote drugshandelaren en drugstransporteurs blijven, mede door toedoen van overheden, buiten schot.

Wij hebben zelf geen empirisch onderzoek gedaan naar de opvattingen van Antilliaanse jongeren of mannen in de Millinxbuurt over drugshandel. Wij dienen derhalve een slag om de arm te houden ten aanzien van de vraag of al deze neutralisaties en rechtvaardigingen een belangrijke bijdrage leveren aan de dominante positie van Antilliaanse dealers op de drugsmarkt in de Millinxbuurt. Respondenten wijzen er wel op dat in deze buurt onder Antilliaanse jongeren klaarblijkelijk beperkte bezwaren bestaan tegen dealen.¹¹ Alleenstaande moeders zouden zich wel zorgen maken over de toekomst van hun kinderen, en mede daarom

De Millinxbuurt: weet een verslaafde daar straks nog wat?

vanuit particuliere huurwoningen in de Millinxbuurt verhuizen naar sociale huurwoningen in andere wijken in de deelgemeente Charlois.¹²

Uit recent onderzoek blijkt dat binnen de Antilliaanse gemeenschap in de Millinxbuurt wordt erkend dat een minderheid zich inlaat met 'slechte' zaken en dat de 'nette' meerderheid hiertoe afstand bewaart.¹³ Maar, de buitenwacht merkt doorgaans in geringe mate dat de Antillianen zelf dit onderscheid maken, mede omdat tussen Antillianen onderlinge ruilrelaties blijven bestaan:

'Het is wel zo dat alle Antillianen met elkaar om blijven gaan, maar wanneer mensen problemen veroorzaken houdt men meer afstand. De probleemveroorzakers worden echter niet buitengesloten. Een rol speelt hier het motief dat bij hen geld te krijgen is. Veel Antillianen hebben geen werk en hebben wel geld nodig. Zij gaan dan naar die groep toe'.¹⁴

De jaren negentig: toegang tot een groeiende drugsmarkt

Veel zogenoemde dealpanden worden of werden gehuurd bij particuliere huiseigenaren die concentraties woningen bezitten in achterstandsbuurten. Veel van deze woningen verkeren in slechte staat en worden in geringe mate onderhouden. Sommige particuliere huiseigenaren letten meer op de vraag of de huurpenningen binnen komen en zij niet al te veel problemen krijgen met bestuur en justitie, dan dat zij toezien op de handel en wandel in hun woningen.¹⁵ Er werden in de Millinxbuurt veel kamers of woningen onderverhuurd, en in circa dertig panden werd in 1998 en 1999 met overlast drugs verhandeld. Een klein aantal particuliere huiseigenaren laat hiervoor ruimte bestaan. Voor panddealers geldt dat zij nagenoeg op dit kleine segment van de woningmarkt zijn aangewezen.

Als halverwege de jaren negentig de drugsmarkt op de noordelijke Maasoever ernstig verstoord raakt en die op Zuid groeit, veroveren Antilliaanse dealers een dominante positie op de drugsmarkt in de Millinxbuurt.

Het is de laatste twee jaren moeilijker geworden om in de Millinxbuurt dealpanden te huren, te openen en open te houden. Dit komt door het aangescherpte politieoptreden, door het opkopen van woningen van particuliere huiseigenaren door het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam, door sloop en leegstand en door het project Pandenbeheer. Dit project wordt uitgevoerd door de Werkmaatschappij Charlois, in samenwerking met deelgemeente en politie. Een team van beheerders controleert en registreert hoe het er in de buurt voor staat met de panden.

Hoofdstuk 5

Ongeregeldheden worden gesignaleerd en waar nodig geven ze opdracht maatregelen te treffen tegen overlast gevende panden.¹⁶

De straathandel heeft terrein gewonnen in de Millinxbuurt, maar de totale omvang van de drugshandel in de buurt is anno 2000 beduidend minder dan in voorgaande jaren.

De sociale dimensie: sociale ontwrichting

Er bestaat op buurtniveau verband tussen sociale desorganisatie – zo men wil: beperkte sociale cohesie – en criminaliteit. De sociale cohesie in een buurt is voornamelijk afhankelijk van de sociaal-economische situatie, de stabiliteit en de pluriformiteit van een buurt.¹⁷ Op alle drie de fronten kampt de Millinxbuurt met forse problemen.

In de Tarwewijk is het gemiddelde besteedbaar jaarinkomen over 1996 per inwoner 17.150 gulden. Het gestandaardiseerde inkomen per inwoner is 75,1% van het Nederlandse gemiddelde. Dit is lager dan in alle andere buurten in de deelgemeente Charlois.¹⁸ Hier komt bij dat de Millinxbuurt de buurt met de geringste sociaal-economische status in de Tarwewijk is. De inkomensgegevens zijn van toepassing op geregistreerde, belasting betalende personen. De daklozen en niet-geregistreerde bewoners of frequente bezoekers van de Millinxbuurt zijn dus niet 'meegeteld'. Hoewel wij niet beschikken over inkomensgegevens van de bewoners van de Millinxbuurt, is het verschil tussen de economische waarde van de woningen in deze buurt en die van de woningen in de Tarwewijk een indicatie voor de sociaal-economische status van de buurt.

In de Millinxbuurt wonen in 1994 bijna vierduizend geregistreerde mensen (3.918). In 1996 zijn dat 3664 mensen en in 1999 nog maar 2866. In dezelfde periode daalt het aantal geregistreerde inwoners in de Tarwewijk van 12.726 naar 11.396. Deze daling komt vrijwel geheel op het conto van de Millinxbuurt. Vooral het aantal autochtone bewoners daalt sterk in de Millinxbuurt: van 1512 (1994), via 1263 (1996) naar nog maar 851 in 1999.

De Millinxbuurt: weet een verslaafde daar straks nog wat?

Economische waarde van alle woningen in de Millinxbuurt en in de Tarwewijk per 1-1-1994, 1996 en 1999 (Bron: COS)

	<i>1994, aantal woningen en economische waarde</i>		<i>1996, aantal woningen en economische waarde</i>		<i>1999, aantal woningen en economische waarde</i>	
Subbuurt 50	1332	40232,73	1330	40066,92	1181	55438,95
Subbuurt 51	565	43405,31	558	43564,52	550	58956,86
Millinxbuurt (50+51)	1897	41117,65	1888	41100,64	1731	56556,71
Tarwewijk	6589	44115,04	6487	44739,47	5824	68477,94

De terugval van het aantal inwoners kan deels worden verklaard uit leegstand en sloop. Voor een ander deel komt het door onderhuur. Respondenten wantrouwen allerhande statistische gegevens over deze buurt. Velen benadrukken dat bestanden flink zijn vervuild.¹⁹ Medewerkers van bouw- en woningtoezicht en van woningbouwcorporaties merken geregeld dat er andere of meer mensen op een adres wonen dan zij op grond van hun gegevens vermoeden.²⁰

Bevolking naar etniciteit in de Millinxbuurt, per 1 januari 1994, 1996 en 1999 (Bron: COS)

	<i>1994</i>	<i>1996</i>	<i>1999</i>
Surinamers	555	540	421
Antillianen/ Arubanen	432	438	312
Kaapverdianen	109	123	98
Turken	149	180	211
Marokkanen	291	271	203
Noord-Mediterranen	121	144	98
Autochtoon	1512	1263	851
Overig rijke landen	331	285	190
Overig arme landen	418	420	482
Totaal	3918	3664	2866

Hoofdstuk 5

Los van de vraag hoe betrouwbaar de demografische gegevens zijn, maken zij wel duidelijk dat de bevolkingssamenstelling pluriform is. Nog geen dertig procent van de geregistreerde bevolking is in 1999 autochtoon.

Van de geregistreerde bewoners van de Millinxbuurt wonen in 1999 in totaal 1072 mensen – dat is 37,4% van het totaal – korter dan een jaar in deze buurt. Nog eens 478 mensen (16,7%) wonen er minder dan twee jaar, en voor 342 personen (11,9%) geldt dat zij er nog geen drie jaar wonen.

De pluriformiteit en de geringe verblijfsduur verklaren mede waarom het uitermate moeilijk is voor bewoners en street-level functionarissen – zoals politiefunctiearissen, hulpverleners en leerkrachten – om duurzame sociale relaties in stand te houden of aan te knopen. Het trekt een wissel op het van de grond komen van intermediaire organisaties en het verklaart mede waarom het bewonersprotest beperkt is in relatie tot de aard en omvang van de drugs- en leefbaarheidproblematiek.

De desorganisatie tekent het leerlingenbestand van de lokale basisschool. Driekwart van de leerlingen van basisschool De Akker zit korter dan drie jaar op de school. In de laatste groep zit geen enkele leerling die vanaf de eerste groep op deze school zit.²¹ De hoge omloopsnelheid op de school stelt het onderwijzend personeel op de proef. Het verkleint de kans dat rond de school sterke en duurzame sociale banden ontstaan tussen ouders van schoolkinderen.

Bevolking naar verblijfsduur in de Millinxbuurt in jaren (Bron: COS)

	1994	1996	1999
< 1 jaar	1177	1160	1072
1 jaar	672	676	478
2 jaar	379	352	342
3 jaar	295	253	157
4 jaar	237	168	101
5 jaar	210	150	93
Totaal	3918	3664	2866

Tegelijk met de toename van de etnische pluriformiteit in de Millinxbuurt, is in sociaal-economisch opzicht juist sprake van homogenisering: lage inkomens en hoge werkloosheid. De ooit hechte

buurtverbanden zijn grotendeels verdwenen en bewoners trekken zich terug uit het openbare leven. Zo leren zij pas ‘gewone mensen’ uit de eigen buurt kennen bij *happenings*, zoals de opvoeringen van de buurtsoap.²² Het grotendeels wegvallen van de sociale verbanden verklaart mede waarom de belangenbehartiging niet goed van de grond is gekomen. Er is, in tegenstelling tot Rotterdam West, geen effectieve invloed-suitoefening door formele of informele bewonersorganisaties: ‘Er is hier geen Annie Verdoold-achtige beweging op gang gekomen’.²³

Er worden momenteel tegenkrachten zichtbaar. Sommige mensen blijven in de Millinxbuurt wonen, omdat zij rekenen op verbetering. Rond het buurthuis – de Millinxbuurtpost – en rond het speelplein weten bewoners elkaar beter te vinden dan in het recente verleden. Vanuit deze buurtpost worden allerhande activiteiten georganiseerd voor jongeren en volwassenen. De stichting ‘sober’ en de stichting Welzijn Antillianen houden in het bijzonder voor Surinamers en Antillianen spreekuren die druk worden bezocht. Buurtgebonden jeugdhulpverleners proberen problemen bij kinderen snel op te merken en aan te pakken.²⁴

Transitie

Er heeft zich een zogenoemd transitie- of deconcentratieproces voltrokken in de Millinxbuurt. De buurt is een zone met relatief veel goedkope huisvesting met een slechte prijs-kwaliteitverhouding, leegstand, sloop en met juist weinig publieke en primaire voorzieningen. Veel bewoners die het zich konden veroorloven zijn om negatieve redenen uit de buurt vertrokken.²⁵ Hier zijn vooral mensen voor teruggekomen die juist op dit segment van de woningmarkt zijn aangewezen of bij vrienden en verwanten in de buurt wilden wonen. Er is wel een kleine categorie mensen die (nog) in de Millinxbuurt wonen, mede omdat zij er stellig op rekenen dat de woon- en leefsituatie op de middellange termijn zal verbeteren; zij wijzen erop dat de meeste woningen van binnen redelijk ruim zijn en dat zij goedkoop wonen.²⁶ Twee buurtbewoners: ‘Straks komt hier een wijkpark. Hartstikke leuk’.²⁷

De criteria van de woonruimtetoedeling hebben in de jaren negentig bijgedragen aan de transitie van de Millinxbuurt. Het ontstaan van sociale netwerken werd mede belemmerd doordat bij de formele woonruimteverdeling geen rekening wordt gehouden met bloedverwant-

Hoofdstuk 5

schap, met latente of manifeste conflicten tussen bepaalde bevolkingsgroepen en met kennissen in de wijk.²⁸

Hoewel de woonruimteverdeling nadelige gevolgen kan hebben, is het sociale woningbouwbeleid in Nederland doorgaans in een aantal opzichten een belangrijke rem op criminaliteit en overlast. Doordat de toedeling van woningen niet via de wetten van vraag en aanbod verloopt, worden stedelingen die niet in staat zijn in hun woonbehoefte te voorzien in beginsel in staat gesteld menswaardig te wonen. Het succes op de arbeidsmarkt dicteert niet automatisch de verhoudingen op de woningmarkt.²⁹

In de Millinxbuurt werd en wordt echter veel goedkope woonruimte verhuurd buiten woonruimteverdelers om. Huurwoningen worden onderverhuurd en sommige particuliere woningbezitters verhuren losse kamers.³⁰ Sommige stedelingen, waaronder schuldenaars en illegalen, zijn aangewezen op deze rafelrand van de woningmarkt.³¹ De woonsituatie in dit segment van de stedelijke woningmarkt is alles behalve een rem op criminaliteit: een slechte prijs-kwaliteitverhouding, vaak huurcontracten die de huurder weinig zekerheid bieden, een relatief klein woonoppervlakte per persoon en een woonsituatie en woonomgeving die weinig aanleiding geven tot betrokkenheid bij het wel en wee van de buurt.

Het relatieve aandeel van particuliere huurwoningen in de Millinxbuurt zal in de komende jaren afnemen, omdat woningen van deze verhuurders zijn en worden opgekocht. Er worden woningen opgeknapt en verkocht, en nieuwe gebouwd. Corporaties verkopen onder andere woningen middels het zogenoemde systeem van maatschappelijk gebonden eigendom (MGE). Dit houdt in dat een woning bij verkoop wordt 'terugverkocht' aan de corporatie.³²

Woningen in de Millinxbuurt: eigendomsverhouding (Bron: COS)

	1994	1996	1999
Sociale verhuur	176	224	307
Particuliere verhuur	1258	1197	1168
Eigenaar/bewoner	473	481	286
Onbekend	0	0	31
Totaal	1907	1902	1792

De Millinxbuurt: weet een verslaafde daar straks nog wat?

Te veel 'broken windows'

Goed onderhoud van de publieke ruimte werkt in de hand dat bewoners zich betrokken voelen bij het openbare leven en dat dealers en potentiële ordeverstoorders op hun tellen passen. Er is in de jaren negentig echter juist veel achterstallig onderhoud in de Millinxbuurt: er staan panden leeg, de straatverlichting is op verschillende plekken matig tot slecht, er klapperen ramen in leegstaande panden, zo nu en dan valt er bouwmetaal uit een leegstaand pand op straat, er is veel zwerfvuil en er staan ook op dagen dat de Roteb niet komt, vuilniszakken op straat.³³ De buurt heeft in een aantal straten een desolate aanblik. Foto's van juist deze plekken hebben in bijna alle dagbladen gestaan, en er zijn inmiddels heel wat televisieopnames van gemaakt.³⁴

De ruimtelijke dimensie: de noodzaak om Millinx mooier te maken

Verstorings van het territoriaal bewustzijn

De forse verschillen in leefstijl, de leegstand en de hoge mutatiegraad in de Millinxbuurt hebben een wissel getrokken op het zogenoemde territoriale bewustzijn van de bewoners. In verschillende traditionele Rotterdamse volkswijken heeft het zogenoemde opzoomeren wortel geschoten.³⁵ Er wordt in dit verband wel gesproken van een stille of sociale revolutie.³⁶ Het Rotterdamse werkwoord opzoomeren verwijst naar allerlei gezamenlijke activiteiten van bewoners – het aanbrengen van straatverlichting, het vegen van de straat en het plaatsen van plantenbakken – die erop zijn gericht de leefbaarheid van een buurt of straat te vergroten. Tot op zekere hoogte kunnen misdaad en overlast een stimulans zijn voor dit soort collectieve actie.

Het opzoomeren is in de jaren negentig grotendeels aan de Millinxbuurt voorbijgegaan. Veel bewoners hebben niet het gevoel dat hun inspanningen en sociale controle bijdragen aan een goede leefomgeving of aan merkbare vooruitgang.³⁷ Zij hebben de buurt gestaag achteruit zien gaan.

De buurt kent in aanleg verschillende semi-private gebieden. Bewoners ontmoetten elkaar in het verleden geregeld op het speelplein en op weg naar, of in de buurt van, de basisschool. Dit werd in de jaren negentig alsminder. Bewoners die recentelijk naar een buurtconferentie kwamen of een voorstelling van een door buurtbewoners en in de buurt werkzame functionarissen opgevoerd toneelstuk – de Millinx-soap – bezochten, toonden zich aangenaam verrast om te merken dat er 'men-

Hoofdstuk 5

sen zoals jij en ik' in de buurt woonden. Een buurtbewoner na een bezoek aan de Millinxsoap: 'Ik leer mensen uit de buurt kennen waar ik anders aan voorbijgelopen zou zijn'.³⁸ Dit komt mede doordat velen de straat mijden, zeker in het duister of in het donker, en zij elkaar in beperkte mate treffen bij op de buurt gerichte middenstanders. Het was tot voor kort (1999) tijdens piekuren in de drugscene veeleer zo dat dealers, verslaafden of jongeren zich locaties op straat toe-eigenden, dan dat de bewoners hun 'eigen' semi-private ruimtes hadden.

In toekomstplannen voor sloop, nieuwbouw en ruimtelijke ordening, wordt geprobeerd in de buurt publieke verblijfs- of recreatieplaatsen in te richten. Er is bijvoorbeeld tussen de Millinxstraat en de Borselaarstraat een park, het Millinxbark, gepland.³⁹

Beperkte 'natuurlijke surveillance'

Als in een buurt verschillende primaire voorzieningen zijn gevestigd, naast woningen bijvoorbeeld ook kantoren, middenstand, sociaal-culturele voorzieningen, onderwijsinstellingen of publieke instanties, blijft het sociale verkeer op peil. Druk en gemêleerd sociaal verkeer verkleint de kans dat dealers of verslaafden een stempel drukken op het openbare leven. Het gebrek aan primaire voorzieningen – de basisschool is de belangrijkste uitzondering op de regel – in de Millinxbuurt heeft eraan bijgedragen dat groepjes dealers en verslaafden zich op gezette tijden een aantal locaties min of meer toe-eigenen. Het zicht vanuit nabijgelegen woningen op deze groepjes is beperkt, omdat veel woningen van waaruit zij kunnen worden geobserveerd leeg staan of omdat de mensen hun gordijnen sluiten.⁴⁰

Volgens de bouwplannen komt tussen het Millinxbark en basisschool De Akker het Millinxbarkhuis. Dit huis dient het 'hart' van de buurt te worden. Er worden allerhande voorzieningen in ondergebracht; voor kinderen (peuterspeelzaal, kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang), voor jongeren (cursusruimte, muziekstudio, sportgelegenheid) en voor ouders.⁴¹ De vestiging van primaire voorzieningen zal ongetwijfeld een gunstig effect hebben op de leefbaarheid van de Millinxbuurt.

Donkere plekken en enge hoeken

Een attractieve en schone woonomgeving symboliseert dat bewoners en lokale overheid zich teweerstellen tegen wanorde en verval. Er bestaan op dat moment symbolische barrières voor leden van een drugscene: als de woonomgeving 'schoon, heel en veilig' is, passen zij eerder op hun tellen dan wanneer het 'een zootje' is. De Millinxbuurt kent verschillen-

de ‘donkere plekken en enge hoeken’. De buitenruimte werd in 1998 en 1999 matig onderhouden, er was veel achterstallig onderhoud aan het woningenbestand, er waren donkere plekjes achter containers en in slecht verlichte hoeken, er stonden woningen leeg en heel wat leegstaande woningen waren matig afgedicht. De symbolische barrières voor dealers en verslaafden om ‘hun ding te doen’ waren gering. Sterker, tal van plekken boden uitgelezen mogelijkheden voor drugshandel en drugsgebruik. Tot op zekere hoogte is dit nog steeds zo, maar de situatie is verbeterd – de Dorchtselaan is vernieuwd en er zijn in de Millinxbuurt panden gesloopt – en er is een begin gemaakt met de renovatie en herinrichting. Mede vanwege de slechte situatie in de tweede helft van de jaren negentig, zijn er volop mogelijkheden om op dit punt relatief eenvoudig veel en belangrijke vooruitgang te boeken. Bestuurders zijn stellig van plan dit ook te doen.⁴²

Particuliere beveiliging

De beperkingen van de collectieve belangenbehartiging en aan het openbare leven in de Millinxbuurt, hebben eraan bijgedragen dat bewoners individueel of per gezin veiligheidsmaatregelen troffen. Er waren en zijn bijvoorbeeld bewoners die uitkijken wanneer en waar zij de straat op gaan, die voorkomen dat lokale dealers merken dat zij de politie informeren, die de deur op slot doen als zij thuis zijn en de gordijnen dichttrekken en die ‘vechthonden’ aanschaffen.⁴³ Dit was nadelig voor de collectieve veiligheid in de buurt. Er zijn inmiddels collectieve tegenkrachten losgekomen: bewoners, woningbouwcorporatie en overheid weten elkaar beter te vinden dan in het recente verleden.

5.2 Factoren en locatie

Op grond van de veiligheidsanalyse onderscheiden wij, nadat wij in het vorige hoofdstuk al vijf factoren hebben genoemd die beïnvloeden waar een drugscene opkomt of gedijt, een nieuwe factor (hulpbronnen, huisvesting) en vullen wij twee van de vijf factoren nader in. In het slothoofdstuk worden alle factoren op een rij gezet.

1. Hulpbronnen, huisvesting

De veiligheidsanalyse van de Millinxbuurt maakt duidelijk dat de relatief geringe economische kansen van de bewoners, de Antilliaanse gemeenschap verkeert zelfs in een ‘economische crisis’, een voedingsbodem is

Hoofdstuk 5

geweest voor het opkomen, gedijen en voortbestaan van de drugscene. De gebrekkige economische kansen zijn nauw verweven met de huisvestingsproblemen. De slechte prijs-kwaliteitverhouding, de relatief geringe waarde van het woningenbestand, de overbewoning, de onderhuur en de lage legale en illegale huurprijzen werkten de opkomst van het drugsmilieu (verslaafden en dealers) in de hand.

2. Sociale controle

In hoofdstuk vier is al geconcludeerd dat het gebrek aan collectieve actie of verzet van bewoners van de Millinxbuurt gunstig is geweest voor de groei en continuïteit van de lokale overlast gevende drugscene. Een drugscene vaart wel bij sociale desorganisatie. In dit hoofdstuk is de sociale desorganisatie in de Millinxbuurt mede in verband gebracht met de lage sociaal-economische status van de buurt, de pluriformiteit en de opvallend geringe stabiliteit van de bevolking. De forse aantasting van het territoriale bewustzijn van de bewoners is ook van belang: in de jaren negentig zijn meer en meer buurtbewoners het gevoel kwijt geraakt dat zij in staat zijn controle over de eigen woonomgeving uit te kunnen oefenen. Dit contrasteert met de zelfredzaamheid die – mede in het kader van opzoomen – in andere delen van de stad aan de dag wordt gelegd. Tenslotte trok het gebrek aan primaire functies een wissel op de sociale controle in de Millinxbuurt. De basisschool is een uitzondering, en heeft in goede en in slechte tijden een belangrijke positieve invloed gehad op het sociale leven in de buurt.

3. Criminele gelegenheidsstructuur

In de jaren negentig veroverden Antilliaanse dealers een soort oligopolie op de drugmarkt in de Millinxbuurt. Dit werd mede mogelijk gemaakt door de toegang die zij kennelijk hebben tot aanvoerlijnen van drugs, heersende opvattingen ten aanzien van de drugshandel en de kansen om in of nabij de Millinxbuurt – voornamelijk bij een kleine groep particuliere huiseigenaren – panden te huren die konden worden gebruikt voor het verhandelen van drugs.

5.3 Waar weten verslaafden straks wel wat?

Veel verslaafden hebben zich in de afgelopen vijf jaar in de Millinxbuurt prima weten te redden. De bijna unieke aantrekkingskracht van het schemercircuit in deze buurt heeft echter zijn langste tijd gehad. Dit

betekent zeker niet dat de drugscene er op middellange termijn bijna helemaal zal verdwijnen of geen aanstoot meer zal geven. Er kan nu wel al inzicht worden verschaft in mogelijke patronen van verplaatsing van een deel van de drugscene uit de Millinxbuurt. Wij onderscheiden grofweg drie mogelijke patronen, namelijk in een bewegingsgebied in en rond de Millinxbuurt, naar andere scènes op Zuid en naar straatscenes aan de andere kant van de Maas. In deze paragraaf beredeneren wij op grond van de zes onderscheiden factoren hoe groot de kans hierop lijkt te zijn. Sommige factoren versterken elkaar, terwijl andere factoren tegengestelde effecten hebben.

Historie

De drugscene in de Millinxbuurt, en meer in het algemeen op Zuid, heeft grotendeels een eigen verslaafdenpopulatie en ontstaanswijze. Hoewel de geijkte straatscenes op de noordelijke oever veelbesproken zijn, en daar een aanzienlijk omvangrijker drugshulpverleningnetwerk van de grond is gekomen dan op Zuid, zijn er informele en formele voorzieningen die verslaafden ‘uit Zuid op Zuid’ houden.

In de Moerkerkestraat (Tarwewijk) is een gebruikersruimte, waarvoor 25 verslaafden een pasje hebben. Vanuit een vestiging aan de Maashaven, bijna op de grens van de Tarwewijk en Bloemhof, verstrekt Symbion methadon en organiseert zij ambulante verslavingszorg.⁴⁴ Het hulpverleningsprogramma telt 150 plaatsen, het zorgprogramma 25 en ook het zogenoemde stabilisatie- en uitstroomprogramma heeft plaats voor 25 personen. Het Boumanhuis heeft een vestiging op de Strevelsweg. Het Leger des Heils heeft vier vestigingen op Zuid. Eén vestiging biedt toegang aan 25 meerderjarige daklozen. De vestiging aan de Carnisse-singel (Carnisse) heeft plaats voor 75 daklozen. Zowel in de Sliedrechtsestraat (Pendrecht) als aan het Kreekpad (Kreekhuizen) kunnen 20 personen terecht. Aan de Lange Hilleweg heeft het centrum voor dienstverlening een vestiging – De Hille – waar 28 daklozen de nacht kunnen doorbrengen. Hier wordt onder het motto ‘bad, bed en brood’ dagopvang geboden aan 75 dak- en thuislozen. Deze instantie heeft een pension, genaamd Het Bakken, aan de Charloise Kerksingel (Charlois) waar voor 30 mensen plaats is. Tenslotte telt Carnisse een drietal instellingen voor geestelijke gezondheidszorg.

Vanwege de wantoestanden in de Millinxbuurt staan de drugsscenes op Zuid hoger dan ooit op de politiek-bestuurlijke agenda. Subsidies voor

Hoofdstuk 5

bestaande hulpverleningsvoorzieningen lopen niet snel vast en er is vooruitzicht op uitbreiding. Het aantal veldwerkers in heel Rotterdam is bijvoorbeeld recentelijk uitgebreid van 4 tot 14.⁴⁵ Er zijn twee (vaste) veldwerkers actief in en nabij de Millinxbuurt.

In het licht van de (recente) historie van de drugsscenes op Zuid zijn er nauwelijks of geen redenen om aan te nemen dat eigen verslaafden deze scenes ineens zouden verlaten. De Millinxbuurt wordt voor verslaafden wel minder aantrekkelijk vanwege sluitingen van dealpanden, sloop, de vestiging van een goed bemande politiepost, verscherpt politieoptreden en de afgenomen klantvriendelijkheid van dealers.

Het is in historisch perspectief uitzonderlijk geweest dat de ‘kleine’ Millinxbuurt in het afgelopen decennium zo’n sterke aantrekkingskracht heeft gehad op dealers en verslaafden. De verschillen tussen de Millinxbuurt en andere achterstandbuurten op Zuid zullen op middellange termijn minder worden. Langzaamaan zullen de unieke aantrekkingskracht op verslaafden, en de grote voedingsbodem voor drugshandel, afnemen.

Dit alles leidt tot ten minste twee conclusies. In de eerste plaats beweegt de drugscene deels vanuit de Millinxbuurt naar een ruimer gebied op Zuid met onder andere ontmoetingspunten in enkele straten – Dorchtselaan, Slaghekstraat, Bas Jungeriusstraat, Katendrechtse Lagedijk en Boergoensevliet – en op twee locaties – metrostation Zuidplein en Maashaven.⁴⁶ In de tweede plaats is ook de concentratie in dit ‘bewegingsgebied’ rond de Millinxbuurt historisch gezien wat scheef. Een gedeeltelijke nivellering van de verschillen wat drugsoverlast en drugscriminaliteit betreft tussen dit gebied en andere achterstandsgebieden in Rotterdam Zuid ligt voor de hand, maar wordt mogelijk afgeremd door andere factoren, zoals bewonersactivisme (sociale controle) of goed woningbeheer in een andere buurten in Rotterdam Zuid.

Bereikbaarheid

Vanuit de Millinxbuurt is de bereikbaarheid van het bewegingsgebied uiteraard optimaal. Immers, geen verbinding is goedkoper of sneller dan een korte wandeling. Mogelijke verplaatsingen te voet of per tram naar andere scenes op Zuid vergen evenmin veel tijd of energie. Dit neemt niet weg dat vooral de metrolijn belangrijk is. Veel bewegingen – rond metrostation Zuidplein en Maashaven – en verplaatsingen – naar metrostation

De Millinxbuurt: weet een verslaafde daar straks nog wat?

Rijnhaven en Slinge – hebben plaats langs een deel van de zuidelijke metrolijn. Dit komt mede doordat heel wat verslaafden een maandabonnement hebben of zwart reizen. De fysieke structuur van metrostations, en van de directe omgeving ervan, bieden mogelijkheden voor tijdelijk onderdak, voor drugsgebruik, voor drugshandel, voor sociale contacten in de drugscene en eventueel voor het plegen van instrumentele delicten. De metro versterkt de aantrekkelijkheid van drugsontmoetingspunten in onder andere Pendrecht, Zuidwijk, Carnisse, Tarwewijk en Bloemhof.

De levensstijl van verslaafden

De aantrekkelijkheid van de drugscene in de Millinxbuurt voor verslaafden is in de afgelopen twee jaar afgenomen. De woonsituatie van de verslaafden is instabiel. Het wordt, mede vanwege de renovatie, nieuwbouw en ruimtelijke herinrichting, voor hen op middellange termijn waarschijnlijk aanzienlijk moeilijker om in de Millinxbuurt een woon- of slaapplek te vinden.

Er wordt nu echter nog altijd, met name door de oudere dealers, goede dope tegen een redelijke prijs verkocht: circa 20 gulden per bolletje voor bekende klanten.⁴⁷ De gang van zaken in de dealpanden is wel gejaagder geworden, het aantal dealpanden in de Millinxbuurt is flink afgenomen, de rol van dealpanden (net) buiten de Millinxbuurt is belangrijker geworden en jonge Antilliaanse dealers tonen zich niet ‘klantgericht’.⁴⁸

De verslaafden in de Millinxbuurt maken in beperkte mate gebruik van hulpverlening.⁴⁹ De meeste voorzieningen waar wel gebruik van wordt gemaakt (bijvoorbeeld nachtopvang De Hille en allerhande methadonprojecten) liggen bovendien buiten deze buurt. Er is wel een gebruikersruimte in de Millinxbuurt en er zijn veldverwerkers actief. De unieke aantrekkingskracht van de Millinxbuurt op verslaafden heeft in beperkte mate te maken met het hulpverleningsaanbod.

De kans op een aanhouding of proces-verbaal in of nabij de Millinxbuurt is voor een verslaafde toegenomen; er wordt onder andere stevast ‘geschreven’ voor drugsgebruik in een portiek.⁵⁰ De kans is groot dat de meeste lokale verslaafden de Millinxbuurt weliswaar zo nu en dan blijven bezoeken, maar vanwege de afnemende aantrekkelijkheid van de scene in deze buurt zich vaker de vraag stellen ‘of zij wat anders weten’. Het antwoord op deze vraag zullen de meesten in de nabije toekomst

Hoofdstuk 5

zoeken en vinden in het bewegingsgebied. Sommige verslaafden die bekend zijn met scenes in Rotterdam West – en daar dus ‘wel wat weten’ – wiken mogelijk (ook) uit naar West om drugs te kopen of zich (tijdelijk) te vestigen. De Millinx-scene zal echter voornamelijk om zich heen grijpen (‘bewegen’).

Hulpbronnen, huisvesting

Het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) stelt periodiek zogenoemde achterstandsscores op voor buurten en deelgemeenten in Rotterdam.⁵¹ Bij de berekening van deze scores wordt per buurt gebruikgemaakt van acht indicatoren: het gemiddeld onderwijsniveau, het promillage uitkeringen, het promillage personen die korter dan tien jaar in Nederland zijn, de mobiliteit, het inkomen per buurt, de OZB-waarde van de woningen, het percentage werkzoekenden en de gestandaardiseerde sterfte. De scores worden zo berekend dat de gemiddelde score nul is. De verhoudingen tussen de absolute scores geven de onderlinge posities van deelgemeenten en wijken weer. Een dalende score maakt duidelijk dat een wijk of deelgemeente achteruitgaat.

Achterstandsscores per wijk in deelgemeente Charlois (1980-1998) (Bron: COS)

	1980	1987	1991	1995	1998
Tarwewijk	-0,13	-0,72	-0,99	-0,92	-1,58
Carnisse	0,48	-0,02	-0,06	-0,05	-0,27
Zuidwijk	0,85	0,73	0,41	0,20	-0,14
Oud-Charlois	-0,13	-0,21	-0,23	-0,23	-0,33
Wielewaal	0,68	1,20	0,86	0,27	0,19
Zuidplein	-0,57	0,22	0,94	1,93	1,35
Pendrecht	1,11	0,80	0,62	0,39	-0,23
Zuiderpark	-0,63	0,96	0,78	1,26	0,77
Heijplaat	1,10	1,22	1,04	0,65	0,64

De meest recente scores onderstrepen dat het niet goed gaat in deelgemeente Charlois: dat is de snelste daler van de afgelopen twee decennia.⁵² In 1980 was de score nog 0,42 en in 1998 is dat teruggelopen tot -0,41. De

De Millinxbuurt: weet een verslaafde daar straks nog wat?

scores voor de deelgemeenten Delfshaven (-1,12 in 1998) en Feijenoord (-0,94 in 1998) liggen wel lager dan die van Charlois. In de deelgemeente Charlois is de Tarwewijk het snelst achteruitgegaan tussen 1980 en 1998 (een daling van 1,45). Het is ook de wijk met de laagste absolute score (-1,58). De ontwikkelingen in Carnisse (een daling van 0,75), Zuidwijk (een daling van 0,99) en in Pendrecht (een daling van 1,34) zijn ook relatief ongunstig. Oud-Charlois scoort laag, maar dat was al het geval in 1980.

Een geconcentreerde overlast gevende drugscene ontstaat tegenwoordig bijna per definitie in een achterstandsbuurt, maar niet elke achterstandsbuurt is voor dealers of verslaafden aantrekkelijk. Deze aantrekkingskracht wordt mede bepaald door de aard van het woningbestand. Verslaafden en drugshandelsmilieus zijn voor huisvesting, en voor het huren van panden voor de drugshandel, grotendeels aangewezen op de onderkant van de woningmarkt. Het gaat hen niet louter om een lage huurprijs. Vooral voor illegalen en panddealers geldt dat zij graag hebben dat verhuurders weinig andere eisen stellen dan dat de huur op tijd wordt betaald. Deze categorie bewoners zal op haar beurt weinig eisen kunnen stellen aan de verhuurder en genoeg nemen met wooncontracten die weinig garanties bieden.⁵³ Voor panddealers geldt overigens dat dreigende sancties van de overheid de belangrijkste risico- en onzekerheidsfactor zijn.

Woningen per buurt in Charlois naar eigendomsverhouding (1999) (Bron: COS)

	<i>Sociale verhuur</i>	<i>Particuliere verhuur</i>	<i>Eigenaar/ bewoner</i>	<i>Onbekend</i>	<i>Totaal</i>
Tarwewijk	2000 (31,9%)	2928 (46,7%)	1202 (19,2%)	136	6266
Carnisse	1047 (17,2%)	2900 (47,7%)	2110 (34,7%)	23	6080
Zuidwijk	5637 (77,6%)	732 (10,1%)	747 (10,3%)	149	7265
Oud-Charlois	2853 (42,9%)	2184 (32,9%)	1599 (24,1%)	4	6640
Wielewaal	553 (100%)	0	0	0	553
Zuidplein	281 (37,2%)	469 (62,1%)	5	0	755

Hoofdstuk 5

	Sociale verhuur	Particuliere verhuur	Eigenaar/ bewoner	Onbekend	Totaal
Pendrecht	4652 (75,9%)	803 (13,1%)	670 (10,9%)	1	6126
Zuiderpark	134 (36,7)	103 (28,2%)	128 (35,1%)	0	365
Heijplaat	848 (95,6%)	13 (1,4%)	26 (2,9%)	0	887

Economische waarde van huur- en koopwoningen per buurt in Charlois op 1-1-1999 (Bron: COS)

	Aantal huur	Econ. Waarde	Aantal koop	Econ. Waarde
Tarwewijk	4678	68932,89	1146	66620,84
Carnisse	3480	73308,33	1898	69515,81
Zuidwijk	6233	87705,12	538	87617,10
Oud-Charlois	3959	84331,13	1218	103990,93
Wielewaal	551	58502,72	–	–
Zuidplein	742	151854,56	4	84000,00
Pendrecht	5336	84438,17	629	117508,76
Zuiderpark	218	101573,40	105	326142,86
Heijplaat	772	128572,92	11	190091,00

Het Zuidplein kent weliswaar het hoogste percentage particuliere verhuurders (62,1%), maar voor deze wijk geldt dat de economische waarde van de woningen en de kwaliteit van het onderhoud hoog zijn. Zowel het percentage als het absolute aantal woningen dat bij particulieren wordt gehuurd is met name hoog in de Tarwewijk en in Carnisse, en in wat mindere mate in Oud-Charlois. In Pendrecht kan goed woningbeheer door sociale verhuurders, vanwege het hoge percentage sociale huurwoningen (75,9%), een niet-onbelangrijke bijdrage leveren aan de leefbaarheid van de wijk.

Het zogenoemde Alijda-team Zuid houdt onder andere de gang van zaken in de particuliere woonsector in de gaten.⁵⁴ Het heeft een klein aantal particuliere verhuurders verschillende keren betraapt op misstanden, in het bijzonder op achterstallig onderhoud en overbewoning.⁵⁵ In en rond panden van deze verhuurders was en is relatief vaak sprake van

De Millinxbuurt: weet een verslaafde daar straks nog wat?

drugsoverlast. In de jaren negentig had deze categorie verhuurders een groot aantal panden in de Millinxbuurt in haar bezit. Veel van deze panden zijn of worden opgekocht om renovatie en nieuwbouw mogelijk te maken. Deze categorie particuliere verhuurders bezit nog wel panden in het bewegingsgebied, onder andere op de Katendrechtse Lagedijk, in de Oostvoornsestraat, in de Bas Jungeriusstraat en in de Wolphaertsbocht.⁵⁶ Respondenten maken zich zorgen over de gang van zaken in en rond panden van particuliere verhuurders in Carnisse en Oud-Charlois.⁵⁷

Burgemeester Opstelten viert met bewoners de heropening van de opgeknapte Dordtselaan (2 juni 2000)

Foto: Peter de Jong/Cor Vos

De ontwikkelingen op het gebied van huisvesting (onder andere sloop, renovatie, het opkopen van panden van particuliere verhuurders) dragen eraan bij dat de Millinxbuurt nu al minder aantrekkelijk is geworden voor panddealers. Dit heeft tenminste twee gevolgen. In de eerste plaats werkt het in de hand dat de drugshandel wordt verlegd van panden naar de straat. In de tweede plaats zullen sommige panddealers uitwijken naar andere woningen in het bewegingsgebied. Het kan ook leiden tot verplaatsing van dealpraktijken vanuit de Millinxbuurt naar andere achterstandsbuurten met een goedkoop particulier woningaanbod, zoals Carnisse en Oud-Charlois. Dealers kunnen vanuit de Millinxbuurt

Hoofdstuk 5

naar deze buurten vertrekken, maar ook hun eigen redenen hebben om ergens anders te dealen of wellicht ander werk te zoeken. Wij kunnen hierover geen uitsluitel geven. Vanwege de achterstandscores en het woonaanbod worden de twee genoemde buurten wel kwetsbaarder voor een toename van het aantal dealpanden, los van de vraag of dit mede kan worden toegeschreven aan verplaatsing vanuit de Millinxbuurt.

Sociale controle

De wijze waarop bewoners(organisaties) reageren op aantastingen van de leefbaarheid in hun directe woonomgeving loopt uiteen. Er is al eerder op gewezen dat het bewonersprotest tegen drugsoverlast en drugsriminaliteit in het westen van de stad omvangrijker en invloedrijker is dan op Zuid. In de Millinxbuurt was niet zozeer sprake van verzet als wel van vertrek. In enkele delen van het bewegingsgebied van verslaafden stellen bewoners zich sterker te weer tegen de drugsoverlast en -criminaliteit. Vertegenwoordigers van bewoners en winkeliers van de Dordtselaan hebben de weg naar het deelgemeentebestuur inmiddels gevonden. Omgekeerd heeft burgemeester Opstelten werkbezoeken gebracht aan de Dordtselaan, onder andere kort nadat de 'Dordtselaan nieuwe stijl' was heropend. De middenberm van de laan is opgehoogd en niet meer, zoals lang het geval was, een soort modderpoel. Verder is er extra verlichting geplaatst, is het asfalt vernieuwd, zijn er ondergrondse vuilcontainers geplaatst, nieuwe fietspaden aangelegd en ten slotte zijn de parkeervakken opgeknapt.

Bloemhof kent ook een actieve bewonersvereniging. De winkeliers van winkelcentrum Zuidplein investeren geld in een renovatie en in tal van veiligheidsmaatregelen. Zij worden hierin onder andere bijgestaan door de politie.⁵⁸ Bewoners van andere straten of buurten concluderen mogelijk dat zij niet achter kunnen blijven, hetgeen een impuls kan zijn voor zelfredzaamheid en opzoemeractiviteiten in het bewegingsgebied.

Deelgemeente Charlois kent een bijzondere wijk: Heijplaat. Van oudsher is dit een buurt van (haven)arbeiders. Er wonen nog altijd veel autochtonen in de buurt, van wie velen al lange tijd.⁵⁹ De wijk is een soort schiereiland. Deze fysieke ligging en historie dragen eraan bij dat de sociale controle hier opmerkelijk groot is. Volgens verschillende respondenten zou in deze wijk fel worden gereageerd op drugscriminaliteit: 'Waarschijnlijk zouden zij buitenlandse dealers zelf de Maas in gooien'.⁶⁰

De Millinxbuurt: weet een verslaafde daar straks nog wat?

Verblijfsduur op het adres, per buurt in Charlois, per 1-1-1999 (Bron: COS)

	< 1 jaar	1- 2 jaar	2-4 jaar	5-9 jaar	10-14 jaar	15 jaar+
Tarwewijk	3090	1834	2690	1965	792	1025
Carnisse	2250	1582	2383	1795	995	1797
Zuidwijk	3088	1437	2959	2149	1205	2676
Oud-Charlois	2335	1990	3056	2061	1449	2011
Wielewaal	71	64	148	153	154	446
Zuidplein	190	167	292	214	49	111
Pendrecht	2321	1593	2777	1742	1086	2582
Zuiderpark	144	169	255	179	132	234
Heijplaat	180	142	271	607	271	518

De wijken Tarwewijk, Carnisse, Zuidwijk, Oud-Charlois en Pendrecht tellen veel bewoners die hier minder dan twee jaar wonen. Het zijn bovendien buurten met een pluriforme bevolkingsamenstelling. De precieze mate van sociale controle verschilt per straat, en zelfs per deel van een straat. Hoewel enkele ontwikkelingen op buurtniveau ongunstig zijn voor de sociale controle, is deze in sommige kleine gebieden wel degelijk groot. Dit geldt bijvoorbeeld voor een deel van de Gaesbeekstraat. Veel voormalige huurwoningen zijn hier nu koopwoningen die redelijk goed worden onderhouden en waar de bewoners aanzienlijk meer contact met elkaar hebben dan die in de Millinxbuurt.⁶¹

Bevolking naar etniciteit per buurt in Charlois en Rotterdam als geheel in %, per 1-1-1999 (Bron: COS)

	Sur.	Ant.	Kap-ver.	Tur-ken	Ma-rok.	Nrd-med.	Ned.	Overig	Totaal
Tarwewijk	13,5	7,9	2,2	10,5	5,9	2,6	39,1	18,3	11396
Carnisse	7,8	2,1	1,2	5,5	3,6	2,6	61,1	16,2	10802
Zuidwijk	7,5	4,4	0,9	3,2	3,3	3,8	61,4	15,3	13514
Oud-Charlois	7,9	3,7	1,9	7,2	4,8	3,1	55,7	15,6	12902
Wielewaal	2,9	0,7	0,6	0,2	0,8	0,8	79,3	14,7	1036

Hoofdstuk 5

	Sur.	Ant.	Kap-ver.	Tur-ken	Ma-rok.	Nrd-med.	Ned.	Overig	Totaal
Zuidplein	2,4	0,7	0,3	0,7	0,6	0,9	73,6	20,7	1023
Pendrecht	7,5	5,6	1,3	4,7	5,1	3,7	53	19,2	12101
Zuider-park	1,4	0,5	0,2	0,9	0,4	1,5	72,6	22,4	1113
Heijplaat	1,1	2,5	0,4	3,0	1,6	4,1	77	10,4	1989
Totaal	8,2	4,5	1,4	5,8	4,3	3,1	55,9	16,8	65876
Rotter-dam	8,4	2,4	2,4	6,6	4,9	2,9	57	15	592597

Criminele gelegenheidsstructuur

De mogelijkheden om panden te huren die kunnen worden gebruikt voor de handel in drugs, zijn het grootst in buurten met zogenoemde particuliere huisjesmelkers. Zoals gezegd, is het Alijda-team Zuid hierop met name alert in delen van Carnisse en Oud-Charlois. Het is echter nog maar de vraag of de dealers die actief zijn of waren in de Millinxbuurt hier naartoe trekken. Wij hebben daarvoor geen aanwijzingen. De verhuisbewegingen van Antillianen binnen Charlois bieden ook geen uitsluitel. Hoewel Antillianen zijn verhuisd vanuit de Millinxbuurt naar woningen, voornamelijk sociale huurwoningen, in Pendrecht en in mindere mate in Zuidwijk, is daarmee zeker niet gezegd dat de dealpraktijken als het ware meeverhuizen. Dit komt mede doordat sommige Antillianen nou net de Millinxbuurt hebben verlaten, omdat zij hinder ondervonden van de drugsoverlast en drugscriminaliteit.⁶² Wij verbinden mede daarom niet bij voorbaat negatieve conclusies over drugshandel aan de toename van het aantal Antillianen in Pendrecht en Zuidwijk, maar het staat wel buiten kijf dat het voortvarend bestrijden van de economische crisis in de Antilliaanse gemeenschap van groot belang is.

Het relatieve aandeel van Antilliaanse straatdealers in de straatscenes op de westelijke Maasoever, de West-Kruiskade voorop, is enigszins toegenomen.⁶³ Toekomstige observaties dienen uit te wijzen of dit mede komt doordat sommige straatdealers uit Zuid hun handel geheel of gedeeltelijk hebben verlegd naar deze westelijke scene(s).

Hoofdstuk 6

Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

De Millinxbuurt

1. Ongekend sterke concentratie en cumulatie

De Millinxbuurt is in de jaren negentig uitgegroeid tot een van de geijkte straatscenes in Rotterdam en tot het brandpunt van de drugscene op de zuidelijke Maasoever. De concentratie van drugsoverlast en -criminaliteit was hier tot voor kort (1998, 1999) ongekend sterk. Het publieke leven werd in een groot deel van de circa zeven straten tellende buurt ernstig verstoord door naar schatting dertig dealpanden, door een verslaafdenpopulatie die – pieken in de zomer nog daargelaten – uit ruim honderdvijftig personen bestond en door groepjes Antilliaanse dealers die zich op gezette tijden delen van het publieke domein toe-eigenden voor de verkoop van drugs.

Deze concentratie werd veroorzaakt door een unieke probleemcumulatie: veel hinder van huisjesmelkers, een slecht woningenbestand, langdurige stagnatie bij renovatie en stadsvernieuwing, langdurige leegstand, veel illegale woningverhuur, veel negatieve verhuizingen, een hoge mutatiegraad, een pluriforme bevolkingssamenstelling, een lage sociaal-economische status (en een snelle sociaal economische achteruitgang vanaf ongeveer het eind van de jaren tachtig), wegvallende primaire functies, sociale desorganisatie en geringe normatieve bezwaren tegen drugshandel onder bepaalde Antilliaanse immigranten die bovendien toegang hebben tot aanvoerlijnen van harddrugs. Hier komt bij dat de buurt extra kwetsbaar was vanwege de extra coördinatielast als gevolg van de ligging tegen een tweetal grenzen (deelgemeenten, politiedistricten), het versnipperde woningbezit en de focus van velen in Rotterdam op de problemen in de drugsscenes op de andere Maasoever.

2. Immigratie: verplaatsing over grote afstand

De concentratie van drugsproblematiek in de Millinxbuurt is zeker niet alleen het product van verplaatsing op de zuidelijke Maasoever, binnen

Hoofdstuk 6

Rotterdam of binnen het Rijnmondgebied of van de historie van drugsgebruik en drugshandel in Rotterdam Zuid. Het werd en wordt mede veroorzaakt door migratiestromen, in het bijzonder door de migratie van Antillianen uit de volksklasse sinds het eind van de jaren tachtig.

3. *Het dieptepunt voorbij: van unieke concentratie naar beweging*

De drugscene die was geconcentreerd in de Millinxbuurt is in beweging gekomen en spreidt zich uit over nabijgelegen achterstandsgebieden. Deze bewegingen zijn winst, omdat zij neerkomen op 'verdunning' van de problematiek. Zij maken een eind aan de uniek sterke concentratie van drugsproblemen in de Millinxbuurt.

Deze ongekende concentratie is ten dele ahistorisch. Er is weliswaar van oudsher een eigen drugscene op Zuid, maar die is in het verleden nooit zo sterk geconcentreerd geweest. Het ligt zo bezien in de lijn van de ontwikkelingen van de afgelopen decennia dat de drugscene zich weer wat meer zal verspreiden over Rotterdam Zuid. Dit is dan zowel het resultaat van overheidsinterventies – onder andere streng politieoptreden, sloop, renovatie, nieuwbouw, herinrichting van de publieke ruimte en uitbreiding van het aantal primaire functies – als herstel van de gebruikelijke loop der dingen op Zuid.

Op korte termijn beweegt de drugscene deels vanuit de Millinxbuurt naar een ruimer gebied op Zuid met een aantal ontmoetingspunten: metrostation Maashaven, de Dordtselaan, metrostation Zuidplein, de Slaghekstraat, de Bas Jungeriusstraat, de Katendrechtse Lagedijk en de Boergoensevliet. Mogelijk nemen groepjes verslaafden of dealers de metro naar één of enkele straatscenes op de westelijke Maasoever.

Ook de concentratie van drugsoverlast in dit 'bewegingsgebied' rond de Millinxbuurt is historisch gezien wat scheef. Een gedeeltelijke nivellering van de verschillen wat drugsoverlast en drugscriminaliteit betreft tussen dit gebied en andere achterstandsgebieden in Rotterdam Zuid (delen van Carnisse, Oud-Charlois en Pendrecht) ligt op middellange termijn voor de hand.

4. *Late agendering (een lange incubatietijd)*

Het heeft opmerkelijk lang geduurd voordat de drugsproblematiek in de Millinxbuurt hoog op de bestuursagenda stond. Dit komt mede door massale verhuizingen uit de Millinxbuurt en het gebrek aan bewonersprotesten; eerder vertrek dan verzet. Het hangt ook samen met de geslotenheid van de Antilliaanse gemeenschap, met de desinteresse van enkele particuliere verhuurders voor de achteruitgang van de buurt en

met de afbreuk die de traditionele sociale en fysieke kloof tussen Stad Rotterdam en Rotterdam Zuid deed aan de samenwerking in Maasoever-overschrijdende beleidsnetwerken. De drugshulpverlening is in Rotterdam Zuid ook laat, en in sommige opzichten pas recentelijk, van de grond gekomen en minder fijnmazig dan op de andere oever. Tenslotte leverde de agendering van de Millinxbuurt-problemen coördinatiemoeilijkheden op doordat de buurt op de grens ligt van twee politiedistricten en twee deelgemeenten.

Algemeen

5. Drugsscenes: van open naar geprivatiseerd en verhuld

De geconcentreerde open drugscene nabij Rotterdam Centraal Station – Perron Nul (1987 – 1994) – heeft veel invloed gehad op het beeld over drugsscenes. In deze typisch ‘open drugscene’ in een centraal deel van de stad waren verkoop en gebruik van drugs dag in dag uit duidelijk zichtbaar. De gang van zaken in hedendaagse drugsscenes is dat niet. De scenes zijn evenmin groot en geconcentreerd. De economische mogelijkheden van de ontwikkeling en uitbating van grond rond en in het centrum van de Rotterdam vormen een krachtige rem op de terugkeer van een centraal gelegen (open) drugscene. De meeste drugsscenes blijken juist gevestigd in buurten met een beperkt aantal of eenzijdige primaire functies, en met een slecht aanbod en beheer van woningen (en andere panden).

Politie, bestuur en justitie treden veelal streng op tegen concentraties van drugsoverlast en -criminaliteit. Veel bewoners(organisaties) dringen hier ook redelijk vroegtijdig op aan. Een drugscene spreidt zich veeleer uit over één of enkele achterstandsgebieden in achterstandsbuurten, dan dat zij voor langere tijd zichtbaar is geconcentreerd in één of enkele straten. Dealers zijn er veelal op uit hun handelspraktijken te verhullen. Voor verslaafden zijn er allerhande mogelijkheden om in een pand drugs te gebruiken. In sommige delen van de scene wordt de drugshandel, onder andere vanwege ruimtelijke herinrichting of sluitingen van dealpanden, verlegd vanuit panden naar de straat. Om de kwetsbaarheid van het dealen op straat te beperken, worden deals voorbereid (onder andere per GSM) of snel uitgevoerd. Als locatie (beschut), tijdstip (avond, nacht) en de mate van toezicht zich ervoor lenen, nemen dealers en hun loopjongens bepaalde locaties min of meer in bezit; wij noemen dit privatisering. Deze privatisering kan worden gevoed door

Hoofdstuk 6

het culturele onderscheid dat dealers uit bepaalde etnische groepen maken tussen hun leefwereld en buitenwacht.

6. Eerder continuïteit en beweging dan daadwerkelijke verplaatsing

Hoewel Perron Nul ooit min of meer is geëlimineerd, is de continuïteit van de Rotterdamse straatscenes groot. Op de noordelijke oever vormen de West-Kruiskade, de omgeving van de Mathenesserbrug en die van metrostation Marconiplein een 'drugsas' van het centrum van Rotterdam naar Rotterdam-West. De tippelzone aan de Keileweg ligt op een steenworp afstand van het Marconiplein, en de scene op de Nieuwe Binnenweg is gelegen op loopafstand van ditzelfde plein. Op de zuidelijke Maasoever is de Millinxbuurt de geijkte straatscene.

Erupties in één of enkele scenes – de sluiting van Perron Nul in 1994, Victor in 1995 en 1996 en de continue repressie van de drugshandel met drugstoeristen – hebben vooral geleid tot verdunning (dealers van buitenaf hebben de stad verlaten, het zichtbare drugstoerisme naar Rotterdam is afgenomen) en tot verplaatsingen tussen de genoemde scenes en naar de directe omgeving van die scenes. Deze verplaatsingen zijn soms een belangrijke verlichting voor bewoners van bepaalde straten of van kleine delen van de stad. Dit laat onverlet dat de verplaatsingen vaak zo beperkt zijn, dat veeleer sprake is van bewegen dan van daadwerkelijke verplaatsing. Het is bijvoorbeeld doorgaans niet zo dat bepaalde groepen verslaafden of dealers een buurt, wijk of deelgemeente verlaten, maar dat zij daarbinnen in een bewegingsgebied opereren dat ruimer is dan één of enkele straten. Per metro kunnen zij hun 'bewegingsgebied' oprekken.

In bewegingsgebieden van verslaafden en dealers zijn het reguliere stadsleven en de drugscene in de loop van de tijd op allerlei manieren met elkaar verweven geraakt. De *historie* van een drugscene is belangrijk voor de mate van continuïteit. Op en nabij de geijkte straatscenes zijn voor dealers en verslaafden tal van informele (onder andere bijverdiensten in de drugscene, aanvoer en aanbod van drugs, goedkope woonruimte, slaapruijnte in dealpanden) en formele (onder andere opvang, verslavingszorg, werk, tippelzone) voorzieningen voorhanden. Hiermee is echter zeker *niet* gezegd dat formele voorzieningen concentraties van drugsoverlast in stand houden. Sterker, goed gereguleerde opvang van verslaafden kan de drugsoverlast op straat verminderen; de spreiding ervan over stad en regio is nog effectiever bij het voorkomen of bestrijden van dit soort concentraties.

De bestaande straatscenes zijn gemakkelijk *bereikbaar*, te voet of met het openbaar vervoer. Het zuidelijke metrotraject verbindt de westelijke en zuidelijke scene met elkaar. De *levensstijl van een verslaafde* kan op een bepaalde locatie – een straat, een deel van een buurt of wijk – zo verstoord raken dat hij of zij er tijdelijk of min of meer permanent vertrekt, maar zij tonen zoveel straatwijsheid – en zij hebben zo weinig alternatieven – dat zij zich veelal elders in hun bewegingsgebied weten te redden. De *criminele kansen* zijn al lange tijd gunstig op en nabij de geijkte straatscenes, en dat zal op middellange termijn ook zo blijven. Zowel dealers als verslaafden doen hun voordeel met een goedkoop woningaanbod, met matig tot slecht beheer en toezicht op de gang van zaken in huurwoningen en met sociale desorganisatie. De ‘drugs-bewegingsgebieden’ zijn niet voor niets zonder uitzondering gevestigd in buurten met relatief weinig *hulpbronnen*, met verhoudingsgewijs veel problemen op het gebied van *huisvesting* en met hoge achterstandsscores.

7. Verplaatsing: patronen

Bij verstoringen van de gang van zaken in drugsscenes, kunnen dealers of verslaafden zich langs verschillende patronen verplaatsen. Wij onderscheiden drie belangrijke patronen:

- *Communicerende vaten.* Van de ene geijkte drugslocatie, naar een andere die gemakkelijk is te bereiken. De actieradius van (straat)dealers lijkt wat groter dan die van verslaafden. Bij de sluiting van Perron Nul verliet bijvoorbeeld een fors aantal dealers van ‘buitenaf’ de stad.
- *Dealers zoeken geschikte panden.* Als dealers op een bepaalde locatie geen geschikte panden ten behoeve van drugshandel kunnen huren en zij bij voorkeur (ook) ‘inpandig’ zaken doen, zoeken zij elders in de stad of deelgemeente naar dealpanden. Deze dealers zijn grotendeels aangewezen op de onderkant van de huizenmarkt, en daarmee momenteel op een beperkt aantal particuliere verhuurders.
- *Sociaal-culturele lijnen.* Drugshandelsmilieus kunnen zich, mede vanwege de mogelijke verwevenheid van deze milieus met bepaalde subculturen, door middel van verhuizingen verplaatsen. Dit leidt soms tot forse geografische verplaatsing over allerhande grenzen: van buurten, deelgemeenten, steden en zelfs werelddelen. De – deels getrapte – migratiestroom van Antillianen uit de volksklasse naar de Millinxbuurt, was bijvoorbeeld een belangrijke schakel bij het ontstaan van een overlast gevende drugscene in deze buurt.

Hoofdstuk 6

8. Factoren: de kwetsbaarheid van buurten voor 'drugsconcentraties'

Met behulp van zes factoren kan worden geschat waar dealers of verslaafden zich zullen of kunnen nestelen. Los van de vraag of een drugscene zich verplaatst, kan met behulp van deze factoren voor elke afzonderlijke buurt, wijk of deelgemeente worden vastgesteld hoe *kwetsbaar* zij is voor het ontstaan van concentraties van drugsoverlast en -criminaliteit. Hierbij dient te worden bedacht dat dit soort concentraties zeker niet alleen het product zijn van verplaatsingen, maar ook worden veroorzaakt door ongunstige lokale sociale, ruimtelijke en criminogene ontwikkelingen.

Wij onderscheiden de volgende factoren:

- *Historie.* De traditionele Rotterdamse scenes hebben een lange levensduur. Een scene vestigt zich om te beginnen op een locatie vanwege de aantrekkingskracht ervan op dealers en verslaafden.¹ Er komen op de geijkte locaties vervolgens formele en informele voorzieningen van de grond die kansen bieden aan verslaafden en dealers. Verslaafdenculturen en drugshandelsmilieus raken zo tot op zekere hoogte geografisch verankerd. Hierbij moet worden bedacht dat vooral zwaarverslaafden over weinig alternatieven beschikken en vaak een beperkte actieradius hebben.
Als een bepaalde buurt of wijk bekend raakt als locatie waar allereerste drugs zijn te kopen en verkopen (zo men wil: als een locatie een 'drugsimago' krijgt), blijft dit lange tijd een min of meer autonome reden voor verslaafden of (straat)dealers om er te blijven of juist daar hun geluk te beproeven. Als verslaafden en dealers na verloop van tijd ondervinden dat het lokale drugsleven duurzaam zwaar of relatief slecht wordt, verliest de scene langzaam geheel of gedeeltelijk haar drugsimago.
- *Bereikbaarheid.* Naarmate een drugslocatie gemakkelijk te bereiken is, neemt de aantrekkingskracht ervan op verslaafden en dealers toe. De westelijke scenes liggen op loopafstand van elkaar, en er lopen metro- en tramlijnen doorheen. Het zuidelijke metrotraject verbindt de westelijke scenes met die op Rotterdam Zuid. De drugshandel in Rotterdam met drugstoeristen concentreert zich in buurten die vanaf de ringweg gemakkelijk te bereiken zijn, en op en rond het Centraal Station.
- *De levensstijl van verslaafden.* Verstoringen van de gang van zaken op een bepaalde drugslocatie kunnen ertoe leiden dat verslaafden mogelijk geheel, gedeeltelijk of wat frequenter dan zij al deden, trekken naar één of enkele andere locaties waar drugs te koop is. Dit is een subjectieve zaak en dient zo mogelijk te worden gezien vanuit het

perspectief van verslaafden. De mogelijkheden die verslaafden op bepaalde locaties zien, zijn van invloed op de vraag waar zij zich ophouden. De kansen betreffen met name de huisvesting, het drugsaanbod, de hulpverlening, de omgang met anderen in de drugsscenes (niet al te veel vetes en conflicten) en het binnen de perken houden van de pakkans.

- *Hulpbronnen, huisvesting.* Relatief geringe economische kansen voor buurtbewoners, vergroten de kans op marginalisering van de bewoners (onder andere verslaving en dakloosheid) en op het ontstaan van informele en illegale circuits (onder andere drugshandelsmilieus). Een slechte kwaliteit van het woningbestand, een relatief slechte prijs-kwaliteitverhouding van woningen, goedkope huren, leegstaande panden en illegale woonvormen met lage toelatingseisen, bieden mogelijkheden voor verslaafden en dealers.
De economische welstand en de relatief hoge waarde van grond en panden in centrale delen van de stad, zorgen dat bijna alle centraal gelegen locaties worden bewoond, bebouwd, uitgebaat en in toenemende mate particulier worden beveiligd. In aantrekkelijke en waardevolle delen van de stad wonen en werken doorgaans stedelingen die, vanwege hun organisatievermogen en bureaucratische competentie, eventuele drugsproblemen vaak al snel effectief onder de aandacht van politie en bestuur weten te brengen. Deze ontwikkelingen zijn een rem op concentraties van drugsoverlast in deze stadsdelen.
- *Sociale controle.* De mate waarin bewoners van een straat, wijk, buurt, deelgemeente of stad collectief en georganiseerd bezwaar maken tegen drugsoverlast en -criminaliteit is van invloed op de ruimte die de overheid leden van een drugscene laat. Het bewonersactivisme is met name in Rotterdam West in het afgelopen decennium sterk toegenomen, en is inmiddels een factor waarmee bij het ontwikkelen en uitvoeren van het Rotterdamse drugsbeleid rekening gehouden dient te worden.² Omgekeerd vaart een drugscene wel bij sociale desorganisatie in een buurt. Een hoge mutatiegraad, relatief veel mensen die een buurt verlaten vanwege leefbaarheidsproblemen (negatieve verhuizingen), etnische pluriformiteit, overbewing en het wegvallen van primaire functies (onder andere onderwijsinstellingen, middenstand, horeca) tasten de sociale cohesie in een buurt aan. Sociale desorganisatie doet afbreuk aan de betrokkenheid van bewoners met de gang van zaken in de buitenruimte. Dit zogenoemde 'territoriale bewustzijn' hangt samen met

Hoofdstuk 6

de mate waarin de kwaliteit van deze buitenruimte, en van de woningen, bewoners aanleiding geeft tot identificatie met hun leefomgeving. Hoe lager dit territoriale bewustzijn, des te meer kansen hebben verslaafden en dealers om delen van het publieke domein min of meer in bezit nemen.

- *Criminele gelegenheidsstructuren*. Naarmate bevolkingsgroepen minder legale economische kansen hebben maar wel uit zijn op financiële vooruitgang, neemt de kans toe dat zij zo mogelijke illegale kansen benutten. Als zij geen onoverkomelijke normatieve bezwaren hebben tegen drugshandel (of als zij drugshandel zelfs min of meer zien als acceptabel koopmanschap), en zij bovendien toegang hebben tot aanvoerlijnen van drugs, bestaat de kans dat er drugshandelsmilieus ontstaan. Om met succes een plaats op de drugsmarkt in te kunnen nemen, dienen er uiteraard genoeg klanten te zijn en dient de bedrijfsvoering voldoende effectief te zijn. Voor panddealers betekent dit laatste onder andere dat zij beschikken over dealpanden, over voldoende betrouwbaar personeel, en dat zij de kans op een forse financiële tegenslag of een vrijheidstraf binnen de perken weten te houden. Voor straatdealers komt het er onder andere op aan dat zij, mogelijk met behulp van loopjongens of communicatiemiddelen, op een niet al te zichtbare en kwetsbare manier deals sluiten met hun klanten.

1 *Historie*

- de traditie van een drugslocatie
- de gebondenheid van drugsmilieus (dealers en verslaafden) aan formele en informele voorzieningen op of nabij een bepaalde locatie

2 *De bereikbaarheid van een drugscene*

- openbaar vervoer
- wegen

3 *De levensstijl van verslaafden*

- 'Wat vinden verslaafden van' (subjectief):
 - woon-, slaap- of verblijfplaats
 - het drugsaanbod
 - hulpverlening
 - pakkans
 - conflicten in de drugscene

4 *Hulpbronnen, huisvesting*

- economische kansenstructuur
- prijs-kwaliteitverhouding en waarde woningbestand
- 'rafelhuren', illegale woonvormen
- organisatievermogen, (potentiële) politieke invloed
- de mate van particuliere beveiliging

5 *Sociale controle*

- de reacties van omwonenden op een – opkomende – drugscene
- de mate van sociale organisatie of desorganisatie
- het territoriale bewustzijn van bewoners
- aanwezigheid van primaire functies (onder andere onderwijs, middenstand, sociaal-culturele voorzieningen)

6 *Criminele gelegenheidsstructuren*

- toegang tot aanvoerlijnen van drugs
- normatieve opvattingen ten aanzien van drugshandel
- de beschikbaarheid van dealpanden
- aard en omvang lokale drugsmarkt

9. *Drugsscenes: ongekende gedaantes*

De ontwikkeling van open naar verholde en geprivatiseerde drugsscenes brengt met zich mee dat scènes meer ongekende gedaantes hebben dan in het verleden. Dealers die vrezen dat hun dealpand bekend raakt en wordt opgerold, verlenen drugshulpverleners vaker dan in het verleden geen toegang of in beperkte mate. Het snelle en beweeglijke karakter van de straathandel bemoeilijkt het verzamelen van informatie erover, alsmede het benaderen van deze dealers. Verschillende etnische drugshandelsmilieus, zoals de jonge Antilliaanse dealers in de Millinxbuurt, houden overheidsfunctionarissen op afstand.

De onbekendheid met delen van de drugscene wordt nog versterkt door beperkingen die kleven aan de bevolkingsregistratie, het woningtoezicht en de controle op bijstandsfraude. Overbewoning, illegale onderhuur en het creëren van postadressen om zo uitkeringen te ontvangen, komen relatief vaak voor in buurten met een drugscene.

10. *Spanning: veiligheidszorg en huisjesmelkers*

In segmenten van de drugscene die overlast veroorzaken, worden relatief vaak woningen gehuurd bij een beperkt aantal particuliere huiseigenaren die te boek staan als huisjesmelker. Deze symbiose is schadelijk,

Hoofdstuk 6

want het leidt tot duurzame uitruil: woonruimte voor vergaande acceptatie van drugsoverlast.

11. *Agendering: imago, bewonersacties*

Als een buurt alom bekend staat als een drugslocatie, zijn er vaak allerhande street-level functionarissen – de drugshulpverlening en de politie voorop – die de gang van zaken in de lokale drugscene in de gaten houden. Zij volgen bewegingen en waken over het ontstaan van tijdelijke of duurzame concentraties van drugsoverlast en -criminaliteit. Bij de eerste signalen over dit soort concentraties, zijn de hoogste regionen van de street-level organisaties, bestuurders en politici al snel doordrongen van de veiligheidsrisico's. Als bewoners (en de media) ook nog eens wijzen op de problemen, laat de erkenning dat ingrijpen noodzakelijk is niet lang op zich wachten. Anders geformuleerd: de incubatieperiode is kort. Tijdige en gerichte interventies van politie, drugshulpverlening, bestuur, justitie en andere betrokken partijen (bijvoorbeeld de junkiebond, stichting KSA, de RET), houden de drugscene in beweging en helpen bij het voorkomen of beperken van concentraties van drugsoverlast en -criminaliteit. Hoe belangrijk dit is, wordt duidelijk als de agendering traag verloopt en als kostbare en duurzame interventies zijn vereist om op te treden tegen genestelde concentraties (zoals in de Millinxbuurt).

12. *Hoge werklust voor frontlinieorganisaties (politie, drugshulpverlening)*

Het aanpakken van concentraties van drugsoverlast en -criminaliteit, kost veel tijd en energie van politie en drugshulpverlening. Mede vanwege het brede takenpakket van de politie, de nagestreefde fijnmazigheid van het korps en de forse omvang van de politieregio Rotterdam-Rijnmond, trekt de continue aandacht voor de drugscenes een wissel op de doeltreffende aanwending van de politiecapaciteit. Het realiteitsgehalte van de stelling dat de politie 'andermans puin moet ruimen' is voor wat de drugscenes betreft te hoog.

6.2 Aanbevelingen

Het gemeentebestuur wil kleine, over de stad verspreide en beheersbare drugscenes in plaats van geconcentreerde scenes waarin het gezag en de legitimiteit van de overheid snel in het geding raken. Streng en repressief optreden tegen concentraties van overlast en criminaliteit

speelt een rol, maar er wordt ook gestreefd naar adequate hulpverlening voor 'Rotterdamse' verslaafden en naar gedwongen intramurale verslavingszorg aan zwaarverslaafden. Het bestuur in steden en deelgemeenten dient zoveel mogelijk voor haar 'eigen' verslaafden te zorgen.

In het licht van deze strategie is verplaatsing dus niet een verschijnsel dat koste wat kost behoort te worden voorkomen. Verplaatsing kan immers zowel concentraties van drugsoverlast en -criminaliteit bevorderen als bestrijden. Het eerste is uiteraard niet de bedoeling. Het laatste wel, en wordt vaak 'verdunding' genoemd.

Wij formuleren aanbevelingen die zijn gericht op het voorkomen en bestrijden van concentraties van drugsoverlast en -criminaliteit. Voor een deel komen zij neer op een aansporing bestaand beleid te continueren, maar deels dringen zij aan op verhoogde bestuurlijke alertheid, op het aanscherpen van analyses van de Rotterdamse drugsscenes en op het opschroeven van effectieve investeringen en betrokkenheid van verschillende instanties.

1. Drugsscenes: sociale netwerken en geografie

Bij het denken over spreiding en concentratie van drugsscenes dient men zich niet alleen te richten op geografische aspecten. Naast ruimtelijke factoren, hebben immers sociale en criminogene factoren veel invloed op de aard, omvang en locatie van een drugscene. Vanuit een drugscene in buurt A, zijn er allerhande sociale netwerken die zich weinig of niets aantrekken van jurisdicties of van grenzen van deelgemeenten, politiedistricten, gemeenten en zelfs landen. De sociale netwerken vanuit de drugscene in de Millinxbuurt strekken zich uit tot andere scenes in Rotterdam, en zelfs tot de moederlanden van migranten die zich inlaten met de aanvoer en verkoop van harddrugs.

Dit betekent dat – hoe waardevol ook – de beleidsstrategie niet alleen wijkgericht behoort te zijn of louter kan bestaan uit ruimtelijke herinrichting (renovatie, nieuwbouw). Intragemeentelijke en intergemeentelijke bestuurlijke samenwerking is van het grootste belang. Hetzelfde geldt voor afstemming en informatie-uitwisseling tussen de politiedistricten en politiekorpsen waarover de criminele drugsinfrastructuren zich uitstrekken. De puur noodzakelijke aandacht die de wijkgebonden problemen en ruimtelijke factoren – inmiddels ook in en nabij de Millinxbuurt – krijgen, dient gelijk op te gaan met preventieve en zo nodig repressieve maatregelen die zijn gericht op belangrijke 'spelers' in de lokale drugscene, zoals bepaalde groepen dealers, de 'eigen' verslaafden

Hoofdstuk 6

en de particuliere huizenbezitters die het met sommige wetten en regels niet zo nauw nemen.

2. Hedendaagse drugsscenes: nieuwe aandachtspunten

De ontwikkeling van open naar verholde en geprivatiseerde drugsscenes brengt met zich mee dat een aantal potentieel problematische ontwikkelingen aandacht verdienen. De toegang van street-level functionarissen – politie, drugshulpverlening, hulpverlening – tot drugsscenes kan in het geding raken. Als dit gebeurt, is het nodig tijd en energie te investeren in het opbouwen en onderhouden van contacten met leden van de drugscene. Als dealers overheidsfunctionarissen weren – op een bepaalde locatie op straat of in een dealpand – dient hiertegen streng en repressief te worden opgetreden. Zodra bekend raakt dat een dealpand niet toegankelijk is, of dat in een dealpand misstanden plaatsvinden, dient alles op alles te worden gezet om dit pand – mogelijk met behulp van de wet Victoria – te sluiten. Het doet er dan niet toe of het pand wel of geen overlast veroorzaakt. De mogelijkheden tot gerichte repressie van dealpanden nemen toe als duidelijkheid bestaat over de condities waaronder kleinschalige en klantvriendelijke dealpanden worden getolereerd.

In verholde en (in wat minder mate) in geprivatiseerde drugsscenes kunnen infrastructuren van drugshandelaren wortel schieten. Naarmate deze infrastructuren meer geïnstitutionaliseerd raken binnen bepaalde sociaal-culturele groeperingen, neemt hun vermogen om effectief te reageren op overheidsinterventies toe. Hun criminele succes raakt ook gestaag bekend bij stedelingen. Dit doet afbreuk aan de legitimiteit van de overheid. Zichtbaar succes van drugskooplieden is bovendien mogelijk een wenkend crimineel toekomstperspectief voor sommige jongeren. Repressief optreden van politie, justitie en bestuur tegen dit soort infrastructuren heeft derhalve veel positieve effecten, deels los van de vraag in welke mate overlast wordt bestreden. Regionale of crossregionale rechercheonderzoeken kunnen een belangrijke rol spelen bij het in kaart brengen van dit soort infrastructuren, en hen mogelijk een slag toebrengen.

3. In beweging houden

Het valt zeker niet uit te sluiten dat het tegengaan van nieuwe concentraties van drugsoverlast en drugscriminaliteit op de middellange en lange termijn alleen gerealiseerd kan worden door de geijkte Rotterdamse drugsscenes, waaronder die op de zuidelijke Maasoever, continu in

beweging te houden. Dit komt onder andere door de institutionalisering van 'gevestigde' criminele drugsinfrastructuren in Rotterdam. Het hangt ook nauw samen met de achterstand van verschillende stadsdelen ten opzichte de rest van de stad en met de achterstand van Rotterdam ten opzichte van de andere grote steden in Nederland.

4. Informatieverzameling op straat

Met behulp van het netwerk van (drugs)hulpverleners, de zogenoemde fijnmazigheid van de Rotterdamse politie en de etnografisch getinte analyses in het kader van het Rotterdams Drugs Monitoring Systeem moet het mogelijk zijn om – los van het feit dat hedendaagse ontwikkelingen een scene onvermijdelijk ongekende gedaantes geeft – eerder en meer informatie over de gang van zaken 'op straat' bijeen te brengen en doeltreffend te benutten. Hiertoe zijn goede interne informatie-uitwisseling en politiek-bestuurlijk invoelingsvermogen van mensen die informatie van de straat halen, geboden.

5. Integrale handhaving: waar mogelijk van projecten naar bedrijfsvoering

De zogenoemde Alijda-aanpak, waarbij door middel van een handhavingsnetwerk een breed pallet van wetten wordt gehandhaafd, dient met kracht te worden voortgezet. Om dit netwerk niet al te zwaar te belasten met allerhande projecten, komt het er mede op aan dat handhaving zo mogelijk deel uitmaakt van de reguliere bedrijfsvoering van betrokken instanties (onder andere de gemeentelijke sociale dienst, bouw- en woningtoezicht, woningbouwcorporaties, de belastingdienst). Het toezicht op de gang van zaken aan de onderkant van de particuliere woningmarkt dient met voorrang te worden aangescherpt.

Effectieve integrale handhaving kan onnodig zware belasting van met name de politie voorkomen en bestrijden.

6. Van de straat

De overlast op straat neemt flink af als verslaafden en daklozen van straat worden gehaald. Dit kan onder andere worden bereikt met dagopvang, nachtopvang, woonruimte voor verslaafden, dwangdetentie en ruimten waar verslaafden drugs kunnen gebruiken. Voor opvangvoorzieningen voor verslaafden, gebruikersruimten voorop, geldt dat de schaal van de opvang, de begeleiding door hulpverleners en allerhande veiligheidsmaatregelen (bijvoorbeeld een pasjesregeling, een portier, goede afspraken met de politie) ervoor dienen te zorgen dat de overlast voor de omwonenden binnen de perken blijft. Voordat een opvangvoorziening

Hoofdstuk 6

ergens wordt gevestigd, dienen omwonenden volledig te worden geïnformeerd over de gang van zaken. Het managen van gebruikersruimten vereist een perspectief op middellange termijn, waarin aandacht wordt geschonken aan het creëren en bewaren van publiek draagvlak.

Het voorkomen of bestrijden van concentraties van drugsoverlast en drugscriminaliteit is gediend met (verdere) spreiding van verschillende vormen van opvang voor verslaafden over Rotterdamse buurten, wijken en deelgemeenten. Het bestuur dient open te zijn tegenover het publiek, maar moet bij de bijna onvermijdelijke publieke weerstand tegen dit soort voorzieningen stevig in haar schoenen staan.

7. *Benut bewonersactivisme*

Met name op de noordelijke Maasoever is het bewonersactivisme tot wasdom gekomen. Er wordt geregeld op creatieve en doeltreffende wijze geprotesteerd tegen drugsoverlast en drugscriminaliteit. Dit activisme dient niet te worden ingekapseld in allerlei overlegvormen. Het dient te worden gekoesterd, omdat het een positief effect heeft op het territoriale bewustzijn en op de sociale organisatie in kwetsbare buurten. Bovendien zet bewonersprotest mogelijk nieuwe of dreigende concentraties van drugsoverlast en drugscriminaliteit eerder op de bestuurlijke agenda dan het geval zou zijn via de gebruikelijke (inter)organisatie lijnen.

Er dient wel te worden bedacht dat de veiligheid er niet mee is gediend als op grond van alle klachten van bewoners of bewonersorganisaties, wordt opgetreden. Hard optreden tegen elk signaal van overlast (in goed georganiseerde buurten) werkt immers concentratie van de drugscene op de meest kwetsbare locaties in de hand. Klachten en protesten vergen derhalve een genuanceerde bestuurlijke en ambtelijke interpretatie. Dit is eenvoudiger te bewerkstelligen, naarmate er betere en betrouwbaarder analyses van de Rotterdamse drugsscenes voorhanden zijn.

8. *Gemengde primaire functies*

Het is voor de weerbaarheid, vitaliteit en de mate van sociale controle van een buurt of wijk van groot belang dat in primaire functies – onder andere middenstand, onderwijsinstellingen, overheidsinstellingen sociaal-culturele voorzieningen – wordt voorzien. Waar deze functies niet van de grond komen of achterblijven, is stimulering door de overheid geboden.

9. Deelgemeenten

Het overleg tussen stadsbestuur en de deelgemeenten dient te worden benut om effectieve afspraken te maken over het bestrijden of voorkomen van concentraties van drugsoverlast en drugscriminaliteit. Evenzo dient het overleg tussen deelgemeenten, mede vanwege het grensoverschrijdende karakter van drugsscenes en ondanks – of juist vanwege – deels verschillende belangen, te zijn gericht op concrete bestuurlijke resultaten bij het aanpakken van drugsproblemen. Inspanningen ter versterking van de ondersteuning van deelgemeentebestuurders kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het beheersen van de drugsproblemen.

10. Strategische drugsanalyses (en informatieverzameling)

Het optreden tegen concentraties van drugsoverlast en drugscriminaliteit staat of valt met de kwaliteit van de informatie die bestuurders aangeleverd krijgen. Analyses van drugsscenes dienen ontwikkelingen op straat op een dusdanige wijze in kaart te brengen en te voorspellen, dat zij direct bruikbaar zijn in het politiek-bestuurlijke besluitvormingsproces. Strategische drugsanalyses dienen de weg van ‘de straat’ naar de ‘politiek-bestuurlijke arena’ te verkorten en zo vroegtijdige interventies in drugsscenes te stimuleren.

Betrouwbare en overzichtelijke cijfers en gegevens met betrekking tot de zes onderscheiden factoren, zo mogelijk op verschillende niveaus (gemeente, deelgemeente, wijken, buurten, subbuurten), zouden de effectiviteit van het drugs- en veiligheidsbeleid in Rotterdam aanzienlijk kunnen verbeteren. Het ontbreekt momenteel geregeld aan betrouwbare cruciale informatie over drugsscenes en over de buurten waar de drugs-scene zich concentreert.

Naast kwantitatieve gegevens bestaat vooral behoefte aan kwalitatieve analyses van factoren die een buurt juist wel of niet aantrekkelijk maken of houden voor verslaafden en dealers. Zulke analyses helpen bij het voorkomen en bestrijden van concentraties van drugsoverlast en -criminaliteit. Zij maken het in het bijzonder mogelijk om street-level instanties (politie, drugshulpverlening, hulpverlening, RET, Spoorwegpolitie, particuliere instanties) vroegtijdig in te laten grijpen. Het is dan tevens mogelijk om de problemen van een buurt hoog op de agenda te zetten van allerhande instanties die *wel* invloed hebben op de mate waarin een buurt kwetsbaar is voor drugsconcentraties, maar die *niet* dagelijks in direct contact staan met leden van de drugsscene, zoals Dienst Stedebouw en Volkshuisvesting, Sociale Zaken en Werkgelegen-

Hoofdstuk 6

heid, ROTEB, Multibedrijven, belastingdienst, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam, Gemeentewerken en Dienst Recreatie Rotterdam.

De strategische drugsanalyses dienen zoveel mogelijk de kennis en ervaring van zowel street-level instanties als van goed ingevoerde bestuurders bijeen te brengen en te systematiseren. Er is nu veel ervaringskennis voorhanden die niet wordt gesystematiseerd en die niet effectief en vroegtijdig onder de aandacht wordt gebracht van verantwoordelijke bestuurders. In bijlage 4 wordt op hoofdlijnen geschetst hoe, met behulp van het in dit onderzoek ontwikkelde instrumentarium, strategische drugsanalyses kunnen worden uitgevoerd.

Noten

Hoofdstuk I

1. Wij spreken in de rest van de studie gemakshalve over een drugscene.
2. Citaat, bewoner.
3. Respondenten, bewoner.
4. Respondenten, bestuur.
5. Respondenten, politie; respondenten, bestuur; respondent, justitie.
6. Respondenten, bestuur; respondenten, politie; respondenten, bewoner.
7. Ontleend aan: S. Boot (basisschool De Akker), *Oktoberbalans 1999*.
8. Proef met preventief surveilleren in Millinxbuurt, *Rotterdams Dagblad*, 26 november 1999; 'Zijn jullie aan het schoonvegen? Tof!': wapens gevonden bij proef met preventief surveilleren in Millinxbuurt, *Rotterdams Dagblad*, 27 november 1999; Wapenactie Millinxbuurt was oefening EURO 2000, *Rotterdams Dagblad*, 20 december 1999.
9. De prijsvraag werd georganiseerd door het Instituut voor Publiek en Politiek, FORUM en het Instituut voor Multiculturele Ontwikkelingen. Zie: Millinxbuurt wint prijs, *Rotterdams Dagblad*, 15 juni 2000.
10. Zie: M. Evenblij, Soap als Uitlaatklep van bewoners: één grote familie in de Millinxbuurt, in: *VNG-Magazine* (24), december 1999; Projectbureau Millinxbuurt, *Maak Millinx Mooier: een project wijkaanpak. Jaarverslag 1998*, Rotterdam, februari 1999; Aanpak Millinxbuurt voorbeeld, in: *Berichten* (7), Bestuursdienst Rotterdam, nr. 14.
11. Projectbureau Dordtselaan – Millinxbuurt, *Een project wijkaanpak: jaarverslag 1999*, Rotterdam, 2000.
12. Respondenten, politie; respondenten, drugshulpverlening; respondenten, hulpverlening.
13. Respondenten, hulpverlening; respondenten, drugshulpverlening; respondent, politie.
14. Respondent, drugshulpverlening; respondenten, hulpverlening.
15. Respondent, politie; respondent, drugshulpverlening.
16. Deze passage is mede gebaseerd op: C. Barendregt, A. Lempens en D. van de Mheen, Drugskopen op straat: Achtergronden en motieven van Rotterdamse druggebruikers die bij straatdealers kopen, *IVO-Bulletin* (3), nr. 1, februari 2000.
17. Zie: P.E.J. Buiks, *Surinaamse jongeren op de Kruiskade: overleven in een etnische randgroep*, Deventer, 1983.
18. Respondent, drugshulpverlening.

19. Zie: E.J. van der Torre (COT), *Drugstoeristen en Kooplieden: een onderzoek naar Franse drugstoeristen, Marokkaanse drugsrunners en het beheer van dealpanden in Rotterdam*, Arnhem, 1996.
20. Van der Torre, 1996, o.c.
21. Zie: U. Rosenthal, E.J. van der Torre en A. Cachet (COT), *Perron Nul: besluitvorming over een open drugscene*, Rotterdam/Leiden, 1995.
22. E.J. van der Torre, Een lokale beleids crisis: Perron Nul, in: COT, *Crisis: Oorzaken, gevolgen, kansen*, Samsom, Alphen aan den Rijn, 1998.
23. Van der Torre, 1998, o.c.
24. R.A.F. Gerding, Aanpak van drugsoverlast te Rotterdam: de rol van het openbaar ministerie, in: T. Blom, H. den Doelder en D.J. Hessing (red.), *Naar een consistent drugsbeleid*, Arnhem, 1996.
25. Respondent, justitie.
26. Respondent, drugshulpverlening; respondenten, hulpverlening.
27. Vergelijk: M. van San, *Stelen en Steken: Delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*, Amsterdam, 1998; W. de Jong, F. Steijlen en K. Masson, *Hoe doe je je ding: Antilliaanse jongeren en criminaliteit in de politieregio Rotterdam-Rijnmond*, Delft, 1997.
28. Respondenten, bestuur; respondenten, politie.

Hoofdstuk 2

1. Wij beschouwen een harddrugscene in deze studie als een sociale categorie, namelijk dealers en verslaafden, die deel uitmaakt van het publieke stadsleven. De levensstijl van dealers en verslaafden kan in meer of mindere mate overlast veroorzaken en verweven raken met het stadsleven in bepaalde gebieden.
Strikt van het publieke leven afgescheiden verslaafdenpopulaties (strafrechtelijke opvang verslaafden, dwangdetentie) en de gemakkelijk toegankelijke softdrugscene blijven buiten beschouwing. Wij zullen deze scenes in andere publicaties opnemen in de conceptualisering van drugscenes.
2. *Het Nederlandse drugsbeleid: continuïteit en verandering*, Tweede Kamer 4 0077, nrs 2-3, vergaderjaar 1994-1995.
3. U. Rosenthal, E.J. van der Torre en A. Cachet (COT), *Perron Nul: besluitvorming over een open drugscene*, Rotterdam/Leiden, 1995; vergelijk: M. Eisner, Policies towards open drug scenes and street crime, in: *European Journal Criminal Policy Research*, 1993, nr. 1.
4. R. Bless, D. Korf and M. Freeman, Open drug scenes: A cross-national comparison of concepts and urban strategies, in: *European Addiction Research* (1), 1995.
5. B. Bieleman, *Er groeit weer gras: eerste evaluatie van de recente politie-aanpak in Maastricht van buitenlandse harddruggebruikers*, Groningen, 1994.

6. Zie: K. Wuertz, *Stad en stedeling*, Project geïntegreerd veiligheidsbeleid, Rotterdam, 1994.
7. Zie: F. van Gemert, *Mazen en netwerken: de invloed van beleid op de drugshandel in twee straten in de Amsterdamse binnenstad*, Amsterdam, 1988.
8. Rosenthal e.a., 1995, o.c.; H. Visser (red.), *Perron Nul: opgang en ondergang*, Zoetermeer, 1996.
9. Vergelijk: E. Goode and N. Ben Yehuda, *Moral panics: the social construction of deviance*, Oxford/Cambridge, 1994.
10. Zie: E.J. van der Torre, Een lokale beleids crisis: Perron Nul, in: COT, *Crisis: oorzaken, gevolgen, kansen*, Alphen aan den Rijn, 1998.
11. Vergelijk: Van Gemert, 1988, o.c.; M.S. Fleisher, *Beggars & Thieves: lives of urban street criminals*, Madison, 1995.
12. E. Preble and J. Casey, Taking care of business: the heroin users life on the streets, in: *Journal of Addiction* (4), 1969.
13. Zie: P. Kaufman en H. Verbraeck, *Marokkaan en verslaafd: een studie naar randgroepvorming, heroïnegebruik en criminalisering*, Utrecht, 1986; Preble and Casey, 1969, o.c.; Van Gemert, 1988, o.c.
14. Rosenthal e.a., 1995, o.c.
15. Rosenthal e.a., 1995, o.c.
16. E.J. van der Torre, *Drugstoeristen en kooplieden: een onderzoek naar Franse drugstoeristen, Marokkaanse drugsrunners en het beheer van dealpanden in Rotterdam*, Arnhem, 1996.
17. Van der Torre, 1996, o.c.; Vergelijk: T. Boekhout van Solinge, *Heroïne, cocaïne en crack in Frankrijk: handel, gebruik en beleid*, Amsterdam/Parijs, juni 1996.
18. Zie: P. Blanken e.a. (IVO), *Drugsgebruikers in Feijenoord: een onderzoek naar hun situatie en behoeften met betrekking tot het kopen en gebruiken van drugs, huisvesting, inkomsten en tijdsbesteding*, Rotterdam, 1996; E. van Fessem, *Scenes in Delfshaven*, Rotterdam, oktober 1999.
19. Van der Torre, 1996, o.c.
20. Vergelijk: Blanken e.a., 1996, o.c.
21. Zie: Van Fessem, oktober 1999, o.c.
22. Vergelijk: Wuertz, 1996, o.c.
23. Van der Torre, 1996, o.c.
24. Rosenthal e.a., 1995, o.c.
25. P.C. van Duyne, *Misdaadondernemingen*, Den Haag, 1990, o.c.
26. Van der Torre, 1996, o.c.; zie: F. Bovenkerk en C. Fijnaut, *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: over allochtone en buitenlandse criminele groepen. Inzake Opsoring. Enquêtecommissie opsporingsmethoden, bijlage VIII, deel I, Enquête Opsporingsmethoden, Tweede Kamer 24 072, nr. 17, vergaderjaar 1995-1996*.
27. Met een gebruikerspand bedoelen wij een leegstaand pand waar verslaafden bivakkeren of een woning van een verslaafde waar verschillende verslaafden verblijven.

28. Zie over geografisch beperkte leefwerelden: G. Engbersen, *Publieke bijstandsgeheimen: het ontstaan van een onderklasse in Nederland*, Leiden/Antwerpen, 1990.
29. F. van Gemert en E.J. van der Torre, Berbers in dope, in: J. Godschalk en T. Müller (red.), *De samenleving onderzocht: sociologie in de jaren negentig*, Amsterdam, 1998.
30. Van der Torre, 1998, o.c.
31. Van der Torre, 1996 en 1998, o.c.
32. E. van Fessem, *De Millinxbuurt: op het randje van Tarwewijk en Bloemhof*, Rotterdam, mei 1999; Blanken e.a., 1996.
33. Van Fessem, oktober 1999, o.c; Blanken e.a., 1996, o.c.; C. Barendregt, A. Lempens en D. van de Mheen, Drugskopen op straat: Achtergronden en motieven van Rotterdamse druggebruikers die bij straatdealers kopen, *IVO-Bulletin* (3), nr. 1, februari 2000.
34. W. de Jong, F. Steijlen en K. Masson, *Hoe doe je je ding: Antilliaanse jongeren en criminaliteit in de politieregio Rotterdam-Rijnmond*, Delft, 1997; M. van San, *Stelen en steken: delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*, Amsterdam, 1998.

Hoofdstuk 3

1. Bijlage 5 bevat een weergave van het model, zoals dat in Rotterdam wordt gehanteerd.
2. R.A. Cloward and L.B. Ohlin, *Delinquency and opportunity: a theory of delinquent gangs*, New York, 1960.
3. F. van Gemert en E.J. van der Torre, Berbers in dope, in: J. Godschalk en T. Müller, *De samenleving onderzocht: sociologie in de jaren negentig*, Amsterdam, 1998.
4. Vergelijk: P.C. van Duyne, *Misdaadondernemingen*, Den Haag, 1990; E.J. van der Torre, Marokkaanse harddrugshandelaren, in: J. Rath en R. Kloosterman (red.), *Rijp en Groen: het zelfstandig ondernemerschap van immigranten in Nederland*, Amsterdam, 1998.
5. F. van Gemert, *Ieder voor zich: kansen, cultuur en criminaliteit van Marokkaanse jongens*, Amsterdam, 1998.
6. F. Bovenkerk, Een geval uit de praktijk: criminaliteit van Marokkaanse jongens, in: F. Bovenkerk, *Hedendaags Kwaad*, Amsterdam, 1992.
7. A. Rekers, Migrantenondernemerschap anders bekeken: locatie, spreiding en oriëntatie van Turkse ondernemers in Amsterdam en Rotterdam, in: J. Rath en R. Kloosterman (red.), *Rijp en Groen: het zelfstandig ondernemerschap van immigranten in Nederland*, Amsterdam, 1998.
8. P.C. van Duyne, *Het spook en de dreiging van de georganiseerde misdaad*, Den Haag, 1995.

9. Van der Torre, 1998, o.c.
10. Van Gemert en Van der Torre, 1998, o.c.
11. E.J. van der Torre, *Drugstoeristen en Kooplieden: een onderzoek naar Franse drugstoeristen, Marokkaanse drugsrunners en het beheer van dealpanden in Rotterdam*, Arnhem, 1996.
12. Van der Torre, 1996, o.c.
13. F. van Gemert, *Mazen en netwerken: de invloed van beleid op de drugshandel in twee straten in de Amsterdamse binnenstad*, Amsterdam, 1988.
14. Deze paragraaf is grotendeels gebaseerd op: H.B.R. van Wegen en D.J.M. van der Voordt, *Sociale veiligheid en gebouwde omgeving: theorie, empirie en instrumentontwikkeling*, Delft, 1991; O. Newman, *Defensible space: crime prevention through urban design*, New York, 1972.
15. J. Jacobs, *The death and life of great American cities*, New York, 1961.
16. Newman, 1972, o.c.
17. Het territoriaal bewustzijn wordt ook beïnvloed door een aantal ontwerp-factoren. Hoe groter het aantal woningen per entree, het aantal woningen per blok en het aantal blokken per complex, des te kleiner is de kans op territoriaal bewustzijn. Als een wooncomplex is verdeeld in meerdere compartimenten hoeven minder bewoners dezelfde entree, hal en gangen te gebruiken. Men leert elkaar eerder kennen, onbevoegden vallen eerder op en men zal de ruimte eerder ervaren als semi-privé domein waarvoor men een eigen verantwoordelijkheid draagt.
18. Van Wegen en Van der Voordt, 1991, o.c.
19. Van Wegen en Van der Voordt, 1991, o.c.
20. Van Wegen en Van der Voordt, 1991, o.c.; Jacobs, 1961, o.c.
21. Zie bijvoorbeeld: B. van Dijk en P. van Soomeren, *Stedebouw en vandalisme*, in: *Stedebouw en Volkshuisvesting* (62), nr. 4. 1981.
22. Van Wegen en Van der Voordt, 1991, o.c.
23. L. Brunt, *Stad*, Meppel/Amsterdam, 1996.
24. Zie: B. Rovers, *Spreiding van criminaliteit in stedelijke gebieden: feiten, verklaringen en problemen*, in: E. Rood-Pijpers, B. Rovers, F. van Gemert en C. Fijnaut (Sanders Instituut), *Preventie van jeugdcriminaliteit in een grote stad*, Arnhem, 1995.
25. T.R. Gurr, *Why men rebel*, New Jersey, 1971.
26. A. Hoogerwerf, *Geweld in Nederland*, Assen, 1996.
27. Rovers, 1995, o.c.
28. A. Cachet, *Politie en sociale controle*, Arnhem, 1990.
29. Twee andere sociaal-structurele factoren die een rol spelen zijn familiedes-organisatie en het aantal mensen dat op een bepaald woonoppervlakte leeft. Overbevolking in huis kan pathologische effecten hebben. Het vergroot de kans op gebrekkige sociale relaties in huis, matige schoolprestaties en gebrekkige opvoeding. Dit vergroot de kans op deviant gedrag.
30. Hoogerwerf, 1996, o.c.

31. Sociaal Cultureel Planbureau, *Sociaal Cultureel Rapport 1998: 25 jaar sociale vernieuwing*, Rijswijk, 1998.
32. C.R. Shaw and H.D. McKay, *Juvenile delinquency and urban areas*, Chicago, 1969.
33. J. Baldwin and A.E. Bottoms, *The urban criminal*, London, 1976.
34. A.E. Bottoms and P. Xanthos, Housing policy and crime in the British public sector, in: P.J. Brantingham en P.L. Brantingham, *Environmental criminology*, London, 1981.
35. G.L. Kelling and C.M. Coles, *Fixing broken windows: restoring order and reducing crime in our communities*, New York, 1996.
36. Van Wegen en Van der Voordt, 1991, o.c.

Hoofdstuk 4

1. De acht dimensies staan in dit hoofdstuk in een andere volgorde dan in hoofdstuk 1. Wij hebben dit gedaan omwille van de leesbaarheid.
2. Respondent politie; respondenten bestuur; E. van Fessem (GGD), *De Millinxbuurt: op het randje van Tarwewijk en Bloemhof*, Rotterdam, mei 1999.
3. Notitie ten behoeve van de evaluatie van het handhavingsarrangement Charlois.
4. Respondent, bestuur; notitie ten behoeve van de evaluatie van het handhavingsarrangement Charlois.
5. Respondent, politie; respondent, drugshulpverlening.
6. Respondent, bestuur; respondent, woningbouwcorporatie.
7. Respondent, politie; observaties COT.
8. Respondent, bestuur; observaties COT.
9. Respondent, drugshulpverlening.
10. Vergelijk: F. van Gemert, *Mazen en netwerken: de invloed van beleid op de drugshandel in twee straten in de Amsterdamse binnenstad*, Amsterdam, 1988.
11. Werkbezoek aan de politiepost op de Dordtselaan.
12. C. Barendregt, A. Lempens en D. van de Mheen, Drugs kopen op straat: achtergronden en motieven van Rotterdamse druggebruikers die bij straatdealers kopen, *IVO-bulletin* (3), nr.1, februari 2000.
13. Van Fessem, mei 1999, o.c.
14. Respondent, drugshulpverlening.
15. Respondent, bewoner; respondent, politie.
16. Van Fessem, mei 1999, o.c.
17. De interviewers schatten zelf dat ongeveer de helft van de totale verslaafdenpopulatie in de Millinxbuurt autochtoon Nederlander is: Van Fessem, mei 1999, o.c.
18. Respondent, bestuur.
19. Respondenten, drugshulpverlening.

20. Respondent, bestuur; respondent, politie; respondent, onderzoeker; observaties COT.
21. Respondent, drugshulpverlening.
22. Respondent, drugshulpverlening.
23. Respondent, politie.
24. W. de Jong, F. Steijlen en K. Masson, *Hoe doe je je ding: Antilliaanse jongeren en criminaliteit in de politieregio Rotterdam-Rijnmond*, Delft, 1997.
25. Zie: De Jong e.a., 1997, o.c.
26. Zie over de straathandel: Barendregt e.a., 2000, o.c.
27. Respondent, politie.
28. Respondent, drugshulpverlening.
29. Van Fessem, mei 1999, o.c.
30. Vergelijk: Barendregt e.a., 2000, o.c.
31. Zie over geweldsgebruik door jonge Antillianen: M. van San, *Stelen en steken: delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*, Amsterdam, 1998.
32. Respondenten, politie; respondent, drugshulpverlening.
33. Werkbezoek aan de politiepost op de Dordtselaan.
34. Respondent, drugshulpverlening.
35. Vergelijk: E.J. van der Torre, Marokkaanse harddrugshandelaren, in: J. Rath en R. Kloosterman (red.), *Rijp & Groen: het zelfstandig ondernemerschap van immigranten in Nederland*, Amsterdam, 1998.
36. Respondent, bestuur.
37. Wijken om te ontwijken, *Panorama*, nr. 8, 1999.
38. Citaat, bewoner.
39. Respondent, drugshulpverlening.
40. Respondenten, drugshulpverlening; respondent, politie; observaties COT.
41. Observaties COT.
42. Respondent, bestuur.
43. Zie over het conformisme binnen bepaalde culturen van werklozen in Rotterdam: G. Engbersen, *Publieke bijstandsgeheimen: het ontstaan van een onderklasse in Nederland*, Leiden/Antwerpen, 1990.
44. Citaat, bestuurder.
45. Respondenten, bewoner; respondent, politie; respondent, bestuur.
46. Respondent, bewoner.
47. Straatgesprekken tijdens observaties; respondent, bewoner; Werkbezoek aan de politiepost op de Dordtselaan.
48. Respondent, bestuur.
49. Respondent, bewoner.
50. Kopen in de Millinxbuurt: 'als je een zeikerd bent, moet je hier niet wonen', *Het nieuwe wonen: bijlage Rotterdams Dagblad*, mei 2000; respondent, bestuur.
51. Respondenten, politie.
52. Respondent, politie.

53. Zie: C. Melchior en C.P. Bons, *Investeren in vertrouwen: een onderzoek naar de mogelijkheden voor samenlevingsopbouw in de Millinxbuurt*, Rotterdam, 1997.
54. Respondent, politie.
55. Respondent, drugshulpverlening.
56. Respondent, woningbouwcorporatie.
57. Vergelijk: H. van Hulst, *Morgen bloeit het diabaas: de Antilliaanse volksklasse in de Nederlandse samenleving*, Amsterdam, 1997.
58. Respondent, politie; respondent, drugshulpverlening.
59. Respondent, drugshulpverlening.
60. Respondent, drugshulpverlening.
61. Van Fessem, mei 1999, o.c.
62. Observaties COT.
63. Respondent, onderzoeker.
64. Respondent, onderzoeker; respondent, politie.
65. Respondent, bestuurder.
66. Observaties COT.

Hoofdstuk 5

1. P. Das, H.C. van Lith en C. Stolk (COS), *Achterstandsscores van Rotterdam 1998 en 1980-1998*, Rotterdam, juni 1998.
2. H. van Hulst, *Morgen bloeit het diabaas: de Antilliaanse volksklasse in de Nederlandse samenleving*, Amsterdam, Het Spinhuis, 1997.
3. Van Hulst, 1997, o.c.; M. van San, *Stelen en steken: delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*, Amsterdam, 1998.
4. Van Hulst, 1997, o.c.
5. Van Hulst, 1997, o.c.
6. Van San, 1998, o.c.; Van Hulst, 1997, o.c.
7. Zie: W. de Jong, F. Steijlen en K. Masson, *Hoe doe je je ding: Antilliaanse jongeren en criminaliteit in de politieregio Rotterdam-Rijnmond*, Delft, 1997.
8. Van Hulst, 1997, o.c.
9. Van San, 1998, o.c.
10. Van San, 1998, o.c., p. 139.
11. Respondenten, politie; respondenten, bestuur; respondent, drugshulpverlening.
12. Respondent, bestuur.
13. C. Melchior en C.P. Bons, *Investeren in vertrouwen: een onderzoek naar de mogelijkheden voor samenlevingsopbouw in de Millinxbuurt*, Rotterdam, 1997.
14. Melchior en Bons, o.c., 1997, p. 21.
15. Respondent, justitie; respondenten, bestuur.
16. Respondent, bestuur.
17. Zie hoofdstuk twee en bijvoorbeeld: B. Rovers, *Spreiding van criminaliteit*

- in stedelijke gebieden: feiten, verklaringen en problemen, in: E. Rood-Pijpers, B. Rovers, F. van Gemert en C. Fijnaut (Sanders Instituut), *Preventie van jeugdcriminaliteit in een grote stad*, Arnhem, 1995.
18. Bron: COS, *Buurten in cijfers 2000*, april 2000.
 19. Respondenten, bestuur.
 20. Respondenten, bestuur; respondenten, woningbouwcorporatie.
 21. Respondent, onderwijs.
 22. M. Evenblij, Soap als uitlaatklep van bewoners: één grote familie in de Millinxbuurt, *VNG-magazine (24)*, december 1999.
 23. Respondent, bestuur.
 24. *Een integraal project buurtherstel*, www.millinx.nl, 16 februari 2000.
 25. Respondent, woningbouwcorporatie; respondent, bestuur.
 26. Respondent, bewoner.
 27. Kopen in de Millinxbuurt: 'als je een zeikerd bent, moet je hier niet wonen', *Het nieuwe wonen: bijlage Rotterdams Dagblad*, mei 2000.
 28. Respondent, bestuur.
 29. Sociaal Cultureel Planbureau, *Sociaal Cultureel Rapport 1998: 25 jaar sociale vernieuwing*, Rijswijk, 1998.
 30. Respondenten, bestuur; respondent, justitie; respondent, woningbouwcorporatie.
 31. Respondent, drugshulpverlening.
 32. *Een integraal project buurtherstel*, www.millinx.nl, 16 februari 2000.
 33. Observaties COT.
 34. Zie bijvoorbeeld: Millinxbuurt: het kan alleen maar beter gaan, *Algemeen Dagblad*, 4 december 1999.
 35. Zie bijvoorbeeld: *Van onderop opzoomeren in Rotterdam*, Sociale Vernieuwing, Rotterdam, 1991.
 36. Respondent, bestuur.
 37. Respondent, bewoner.
 38. M. Evenblij, Soap als uitlaatklep van bewoners: één grote familie in de Millinxbuurt, *VNG-magazine (24)*, december 1999.
 39. Respondent, woningbouwcorporatie.
 40. Observaties COT.
 41. Projectbureau Millinx-Dordtselaan, *Een project wijkaanpak: jaarverslag 1999*, Rotterdam, 2000.
 42. Respondenten, bestuur.
 43. Respondent, politie; respondent, bewoner; respondent, bestuur.
 44. Dit overzicht is ontleend aan: Gemeentelijke Gezondheidsdienst, *Sociale en informatie kaart Alcohol- en druggebruik gemeente Rotterdam*, Rotterdam, oktober 1999.
 45. Respondent, drugshulpverlening.
 46. Respondent, onderzoeker.
 47. C. Barendregt, A. Lempens en D. van de Mheen, Drugs kopen op straat:

achtergronden en motieven van Rotterdamse druggebruikers die bij straatdealers kopen, *IVO-bulletin* (3), nr.1, februari 2000.

48. Vergelijk: Barendregt e.a., februari 2000, o.c.
49. E. van Fessem (GGD), *De Millinxbuurt: op het randje van Tarwewijk en Bloemhof*, Rotterdam, mei 1999.
50. Werkbezoek aan de politiepost op de Dordtselaan.
51. P. Das e.a., o.c., juni 1998.
52. *Achterstandscores per deelgemeente (Bron: COS)*

	1980	1987	1991	1995	1998
Stadscentrum	- 1,44	- 0,71	- 0,34	0,01	0,03
Delfshaven	- 0,91	- 1,11	- 1,27	- 1,09	- 1,12
Overschie	0,74	0,49	0,42	0,33	0,32
Noord	- 0,57	- 0,60	- 0,60	- 0,25	- 0,16
Hillegersberg/ Schiebroek	1,18	1,18	1,11	1,30	1,25
Kralingen/ Crooswijk	- 0,59	- 0,45	- 0,29	- 0,08	0,08
Prins Alexander	0,82	0,94	0,99	0,95	1,03
Feijenoord	- 0,83	- 0,95	- 0,96	- 1,07	- 0,94
Ijsselmonde	0,87	0,62	0,79	0,39	0,32
Charlois	0,42	0,18	0,03	- 0,04	- 0,41
Pernis	1,05	1,01	1,02	0,80	0,90
Hoogvliet	0,25	0,40	0,58	0,31	0,12
Hoek van Holland		1,17	1,10	1,22	1,42

53. Respondenten, bestuur.
54. In het Alijda-team zitten vertegenwoordigers van de volgende instanties: gemeentelijke sociale dienst, FIOD, woningtoezicht, justitie, politie, belastingdienst, bestuur Rotterdam (deelgemeenten en PGV), immigratie- en naturalisatie dienst en in sommige gevallen het Korps Landelijke Politiediensten.
55. Respondenten, justitie; respondenten, bestuur.
56. Respondent, justitie.
57. Respondenten, bestuur.
58. Respondent, politie.
59. Respondent, bestuur.
60. Respondent, bestuur.

61. Respondent, bewoner.
62. Respondent, politie; respondent, bestuur.
63. Respondent, drugshulpverlening.

Hoofdstuk 6

1. Deze aantrekkingskracht wordt bepaald door de overige vijf factoren.
2. De kwaliteit van de actiestrategieën bepaalt deels de effectiviteit van het bewonersprotest. In 1995 en 1996 heeft de bewonersgroep rond Annie Verdoold al doende ontdekt hoe zij politieke invloed uit kan oefenen: zie E.J. van der Torre, Een lokale beleidscrisis: Perron Nul, in: Crisis Onderzoek Team, *Crisis: oorzaken, gevolgen, kansen*, Alphen aan den Rijn, 1998.

Bijlage 1

Methoden van onderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd in de periode november 1999 – juni 2000. Wij hebben in totaal 33 interviews gehouden. Wij hebben onder andere gesproken met vier bestuurders (een wethouder en drie deelgemeentevoorzitters). Zij bleken niet alleen goed thuis te zijn in het drugsdossier, maar allemaal veel gevoel aan de dag te leggen voor het wel en wee in buurten die kampen met drugsoverlast en er analyses op na te houden die nauw aansluiten op de centrale onderzoeksvraag. Daarnaast hebben wij voornamelijk gesproken met mensen die vanwege de aard van hun werk veel weten van het drugsdossier, dan wel bij uitstek op de hoogte zijn van de gang van zaken in en nabij de Millinxbuurt. De geïnterviewde bewoners weten uiteraard ook hoe het eraan toegaat in hun buurt.

De interviews duurden gemiddeld ongeveer vijfkwartier. Zij hadden allereerst betrekking op de belangrijkste thema's die in hoofdstuk 1 en hoofdstuk 2 zijn beschreven. Op grond van deze thema's hebben wij de respondenten bevraagd over ontwikkelingen in de Rotterdamse drugs-scenes, over de oorzaken van concentraties van drugsoverlast en -criminaliteit, en over de oorzaken van geografische verplaatsingen in de drugscene. Daarnaast hebben wij open vragen gesteld over verplaatsingen die zich de afgelopen tijd in de Rotterdamse drugsscenes feitelijk hebben voorgedaan en over belangrijke ontwikkelingen in (de drugscene van) de Millinxbuurt.

Wij hebben de volgende personen geïnterviewd:

Mw M. Albers	hulpverlening
X. Beenhakkers	politie
C. Barendregt	onderzoeker
P. Blanken	justitie
S. Boot	onderwijs
P. van Boxtel	bewoner
D. de Bruin	projectbureau Millinx
R. Cohen	bewoner
G. Da Costa Gomez	adviseur
Mw. C. van Deutekom	bewoner

H. Elemans	bestuur
P. de Haan	opbouwwerk
J. Henderson	bestuur
F. Hengst	woningbouwcorporatie
Mw M. van Heuvelen	woningbouwcorporatie
J. Hollebrand	politie
J. van Huizen	bewoner
A. Kapteijn	bestuur
J. Keegel	drugshulpverlening
K. Koot	buurtpost Millinx
Mw S. Korhuis	bestuur
A. Koster	adviseur
D. Lockhorst	bestuur
Mw N. Nuchteren	justitie
G. Paardekam	bestuur
J. Paeschen	hulpverlening
F. den Rooijen	politie
Mw A. Schilperoordt	drugshulpverlening
H. Siegelaar	bestuur
L. Thomassen	drugshulpverlening
T. de Vent	bestuur
J. Verbeek	politie
A. Vonk	bewoner

Wij hebben ten behoeve van dit onderzoek criminologische literatuur bestudeerd, alsmede studies over drugsscenes. Meer in het bijzonder hebben wij empirische onderzoeken van onder andere de GGD en het Instituut voor Verslavingsonderzoek (IVO) naar de gang van zaken in Rotterdamse drugsscenes geraadpleegd. Daarnaast hebben wij een knipselkrant aangelegd over het Rotterdamse drugsbeleid en over relevante gebeurtenissen in de Millinxbuurt en in deelgemeente Charlois.

Wij hebben een werkbezoek gebracht aan de politiepost op de Dordtselaan en geregeld geobserveerd in en nabij de Millinxbuurt, zowel op straat als in de metro. In de periode november 1999 – juni 2000 hebben wij ruim twintig wandelingen van minimaal anderhalf uur gemaakt. Wij hebben dit voornamelijk gedaan om aan te voelen hoe het gaat op straat en om sommige zaken die ons waren verteld, of die wij hadden gelezen, te beproeven.

Bijlage 2

De Rotterdamse deelgemeenten

Delfshaven
Overschie
Noord
Hillegersberg-Schiebroek
Kralingen-Crooswijk
Prins Alexander
Feijenoord
Ysselmonde
Charlois
Hoogvliet
Hoek van Holland

Bijlage 3

De wijken in deelgemeente Charlois

Tarwewijk
Carnisse
Zuidwijk
Oud-Charlois
Wielewaal
Zuidplein
Pendrecht
Zuiderpark
Heijplaat

Bijlage 4

Strategische drugsanalyses: mogelijke werkwijzen

In deze bijlage schetsen wij op hoofdlijnen hoe strategische drugsanalyses kunnen worden uitgevoerd.

Wij hebben zes factoren in beeld gebracht die van invloed zijn op de locatie van een drugscene: historie, bereikbaarheid, levensstijl van verslaafden, hulpbronnen & huisvesting, sociale controle en criminele gelegenheidsstructuren. Met behulp van deze factoren kunnen grofweg twee strategische vragen worden beantwoord:

1. Er kan worden beredeneerd of een drugscene als gevolg van overheidsinterventies *zich verplaatst*, en zo ja: in welke mate en waar naartoe.
2. Er kan worden vastgesteld hoe *kwetsbaar* een bepaalde buurt of wijk is voor het ontstaan van concentraties van drugsoverlast en drugsriminaliteit.

In het eerste geval staat de drugscene op locatie A centraal. In onze gevalstudie was dat de drugscene in de Millinxbuurt. Het is de vraag in welke mate de drugscene op deze locatie blijft of zich verplaatst naar andere locaties (B1 tot en met Bn). Deze vraag kan bijvoorbeeld relevant zijn als de overheid gericht optreedt tegen de drugscene op locatie A, of allerlei beleidsmaatregelen (ruimtelijk, sociaal) treft in de buurt waar deze drugscene is gevestigd.

Om deze vraag te beantwoorden wordt vastgesteld hoe de scene voor de overheidsinterventies scoort op de zes factoren. Vervolgens wordt – met behulp van diezelfde factoren – voorspeld hoe de situatie na de interventies zal zijn. Het ligt voor de hand dat de buurt als gevolg van de interventie ten aanzien van verschillende factoren minder aantrekkelijk wordt voor verslaafden en dealers. Vooral twee factoren – de levensstijl van verslaafden en de criminele gelegenheidsstructuur – maken het mogelijk om mede vanuit het perspectief van verslaafden en dealers te beredeneren of zij zich zullen verplaatsen, en zo ja: langs welke van de

drie patronen (communicerende vaten, dealers zoeken geschikte panden en sociaal-culturele lijnen), en waar naartoe.

Om vast te stellen hoe groot de aantrekkingskracht is van de nieuwe locaties (B1 tot en met Bn) op verslaafden en dealers in de scene op locatie A, dient te worden bepaald hoe de nieuwe locaties scoren op de zes factoren. Op grond van kennis van de gang van zaken in de lokale drugsscene(s) dient te worden beredeneerd hoeveel invloed de afzonderlijke factoren hebben op de mate van verplaatsing. De scores dienen vervolgens zowel onderling als met die van locatie A te worden vergeleken.

In het tweede geval is de vraag hoe kwetsbaar enkele buurten of wijken zijn voor het ontstaan van concentraties van drugsoverlast en drugscriminaliteit. Het is in dit geval niet belangrijk of deze concentraties wel of niet het product zijn van geografische verplaatsing. Om de kwetsbaarheid te beredeneren dient van meerdere buurten of wijken te worden vastgesteld hoe zij scoren ten aanzien van de zes beschreven factoren. Hiertoe zijn niet alleen de absolute scores van belang, maar vooral ook de relatieve. Ook in dit geval dient op grond van kennis van de gang van zaken in de lokale drugsscene(s) te worden beredeneerd wat het relatieve belang is van de zes factoren. Wij kunnen hierover op grond van literatuuronderzoek en een gevalstudie geen uitsluitel geven.

De strategische drugsanalyses kunnen langs twee, elkaar niet uitsluitende, trajecten worden uitgevoerd.

In het *bestuurlijke traject* voeren bestuurders in één of enkele sessies een strategische drugsanalyse uit. Hiertoe is een goede ambtelijke voorbereiding vereist: bestuurders dienen informatie aangereikt te krijgen over de algemene veiligheidssituatie in de stad, over de algemene gang van zaken in de stedelijke drugsscene(s) en met betrekking tot de zes onderscheiden factoren.

Wij hebben tijdens ons empirisch onderzoek gemerkt dat bestuurders op grond van ervaring, 'gevoel' voor het stadsleven en op grond van dossierkennis, schattingen maken die in feite deelanalyses zijn van het ontwikkelde instrumentarium. Met behulp van dit instrumentarium kunnen de analyses worden gesystematiseerd. Het organiseren van een traject waarin bestuurders strategische drugsanalyses maken, komt bovendien de informatie-uitwisseling tussen bestuurders en tussen hun diensten ten goede.

De drugsanalyses kunnen ook in eerste instantie, in een *ambtelijk*

Bijlage 4

traject, het onderwerp zijn van praktijkgericht onderzoek. Dit onderzoek wordt uitgevoerd of begeleid door ambtenaren. Na afronding worden de drugsanalyses op de bestuurlijke agenda geplaatst. In dit traject is samenwerking geboden tussen betrokken diensten en instanties en tussen verschillende ambtelijke niveaus. Dit komt ten goede aan het ‘integrale’ of ‘multidisciplinaire’ karakter van de aanpak van drugsscenes.

Bijlage 5

Het Rotterdamse RISC-model

Wij hebben in hoofdstuk drie een eigen, theoretische invulling gegeven aan de factoren van het zogenoemde praktijkgerichte Rotterdamse RISC-model. Het lange citaat in deze bijlage maakt duidelijk hoe men dit model in Rotterdam hanteert. Het citaat is ontleend aan: *Rotterdam, veilig idee?: Vier jaar samenwerken aan veiligheid (1994-1998)*, Rotterdam, april 1998.

'Ieder veiligheidsbeleid dat geïsoleerd tot stand komt is gedoemd te mislukken of heeft slechts geringe impact. Richtinggevend voor het Rotterdamse veiligheidsbeleid is het RISC-model. Hierin zijn de determinanten van de onveiligheid benoemd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen ruimtelijke, institutionele, sociale en criminogene elementen die (afzonderlijk en in samenhang) bepalend zijn voor de veiligheidsbeleving van burgers.

Nader toegelicht:

- R de kwaliteit van de ruimtelijke omgeving (er is sprake van vervuiling, verpaupering, enge plekken, verkeersoverlast);
- I het functioneren van instellingen in de wijk (kwaliteit van de dienstverlening, mate van samenwerking);
- S de sociale verhoudingen (anonimiteit, sociale samenhang);
- C criminaliteit (inbraak, overval, drugshandel).

De verschillende factoren van het RISC-model werken op elkaar in. Een attractieve omgeving leidt tot een prettige leefomgeving en daardoor tot minder verhuizingen en meer sociale controle. Dat heeft weer invloed op de criminaliteitscijfers en het veiligheidsgevoel. Dit veiligheidsgevoel hangt weer samen met het vertrouwen dat bewoners hebben in de politie en andere (overheids)organisaties die bijdragen aan een verbetering van de veiligheid.

(...)

Het Rotterdamse veiligheidsbeleid is erop gericht de RISC-factoren gelijk-

Bijlage 5

tijdig en in combinatie met elkaar te beïnvloeden. Graadmeter voor het succes is uiteindelijk het door bewoners ervaren gevoel van veiligheid wat tot uiting komt in het rapportcijfer dat de Rotterdammers geven aan de veiligheid. Veiligheidsbeleid blijft een zaak van velen en vereist samenwerking en afstemming van het beleid van alle partijen uit de veiligheidsketen. Inschakeling van burgers bij het veiligheidsbeleid is een voorwaarde voor het welslagen van dat beleid. Een overzichtelijke schaal is belangrijk.

Op wijkniveau moeten netwerken bestaan die niet alleen het draagvlak opleveren voor het veiligheidsbeleid maar ook de energie vrijmaken om samen met overheidsdiensten resultaten te boeken. Uitgangspunt is dat de burger vooral gemotiveerd is om zijn eigen omgeving aan te pakken. Door op het niveau van de wijk, de buurt samen te werken met wijkbewoners komt doeltreffende klantgerichtheid tot stand en wordt het veiligheidsgevoel bevorderd.

In plaats van reactief te zijn, wordt bewerkstelligd dat overheidsdiensten preventief te werk gaan. Resultaten moeten blijken uit een forse vermindering van klachten over onveiligheid. Het concept “schoon, heel en veilig” blijkt een goed motto om de onveiligheid en het onveiligheidsgevoel te bestrijden. Dit bindt burgers en (overheids)diensten op elkaar en verhoogt de doelgerichtheid en doeltreffendheid.’

Bijlage 6

Geraadpleegde literatuur

Boeken en artikelen

- Anderiessen, G. en A. Reijndorp, *Gescheiden werelden*, Amsterdam, 1989.
- Baldwin, A., British areal studies of crime: an assessment, in: *The British Journal of Criminology*, vol. 15, nr. 3, 1975.
- Baldwin, J. and A.E. Bottoms, *The urban criminal*, London, 1976.
- Bless, R., D. Korf en M. Freeman, Open drug scenes: A cross-national comparison of concepts and urban strategies, in: *European Addiction Research*, nr1, 1995.
- Boekhout van Solinge, T., *Heroïne, cocaïne en crack in Frankrijk: handel, gebruik en beleid*, Amsterdam/Parijs, juni 1996.
- Bosman, F. en K. van Es, *Het verdeelde Europa van de drugs*, Amsterdam, 1993.
- Bottoms, A.E. and P. Xanthos, Housing policy and crime in the British public sector, in: P.J. Brantingham en P.L. Brantingham, *Environmental criminology*, London, 1981.
- Bovenkerk, F., *Hedendaags kwaad, criminologische opstellen*, Amsterdam, 1992.
- Bovenkerk, F., G. Horstmann en M. van San, Politie in een multiculturele samenleving, in: C. Fijnaut, E.R. Muller en U. Rosenthal, *Politie: studies over haar werking en organisatie*, Deventer, 1999.
- Brunt, L., *Stad*, Meppel/Amsterdam, 1996.
- Buiks, P.E.J., *Surinaamse jongeren op de Kruiskade: overleven in een etnische randgroep*, Deventer, 1983.
- Cachet, A., *Politie en Sociale Controle*, Arnhem, 1990.
- Cloward, R.A. en L.B. Ohlin, *Delinquency and opportunity: a theory of delinquent gangs*, New York, 1960.
- Davidson, R., *Crime and environment*, New York, 1981.

Bijlage 6

- Dijk, B. van en P. van Soomeren, Stedebouw en vandalisme, in:
Stedebouw en Volkshuisvesting (62), nr. 4. 1981.
- Dijkink, G., *Politie en omgeving: kennis en beleid rond de criminaliteit in Amsterdam*, Amsterdam, 1987.
- Duyne, P.C. van, *Het spook en de dreiging van de georganiseerde misdaad*, Den Haag, 1995.
- Eisner, M., Policies towards open drug scenes and street crime, in:
European Journal Criminal Policy Research, nr. 1, 1993.
- Engbersen, G. en R. van der Veen, *Moderne Armoede: overleven op het sociaal minimum*, Leiden/Antwerpen, 1987.
- Engbersen, G., *Publieke bijstandsgeheimen: het ontstaan van een onderklasse in Nederland*, Leiden/Antwerpen, 1990.
- Fleisher, M.S., *Beggars & Thieves: lives of urban street criminals*, Madison, 1995.
- Gemert, F. van, *Mazen en netwerken: de invloed van beleid op de drugshandel in twee straten in de Amsterdamse binnenstad*, Amsterdam, 1988.
- Gemert, F. van en E.J. van der Torre, 'Berbers in dope', in: J. Godschalk en T. Müller, *De samenleving onderzocht: sociologie in de jaren negentig*, Amsterdam, 1998.
- Gemert, F. van, *Ieder voor zich: kansen, cultuur en criminaliteit van Marokkaanse jongens*, Amsterdam, 1998.
- Gerding, R.A.F., Aanpak van drugsoverlast te Rotterdam: de rol van het openbaar ministerie, in: T. Blom, H. den Doelder en D.J. Hessing (red.), *Naar een consistent drugsbeleid*, Arnhem, 1996.
- Goode, E. and N. Ben Yehuda, *Moral panics: the social construction of deviance*, Oxford/Cambridge, 1994.
- Grapendaal, M., E. Leuw en J.M. Nelen, *De economie van het drugsbestaan: criminaliteit als expressie van levensstijl en loopbaan*, WODC, Den Haag, 1991.
- Gurr, T.R., *Why men rebel*, New Jersey, 1971.
- Hessing, D.J. en P.J. de Koning, *Three ways to fight the drug problem: the Dutch approach*, Rotterdam, 1998.
- Hoogerwerf, A., *Geweld in Nederland*, Assen, 1996.
- Hughes, P.H. e.a., 'The social structure of a Heroin Copping Community', in: *American Journal of Psychiatry* 128:5, november 1971.

- Hulshof, M.H.M, *Scenario-studie prostitutie in Arnhem*, Enschede, januari 2000.
- Hulst, H. van, *Morgen bloeit het diabaas: de Antilliaanse volksklasse in de Nederlandse samenleving*, Amsterdam, 1997.
- Jacobs, J., *The death and life of great American cities*, New York, 1961.
- Janssen, O. en K. Swierstra, *Heroïnegebruikers in Nederland: een typologie van levensstijlen*, Groningen, 1982.
- Jong, W. de, Steijlen, F en Masson, K., *Hoe doe je je ding: Antilliaanse jongeren en criminaliteit in de politieregio Rotterdam-Rijnmond*, Delft, 1997.
- Kelling, G.L. and C.M. Coles, *Fixing broken windows: restoring order and reducing crime in our communities*, New York, 1996.
- Kersloot, J.M. en S. Musterd, *Leefbaarheid en drugs in Amsterdam: de spreiding van drugsscenes over, en de relatie met de leefbaarheid in de stad*, Amsterdam.
- Korf, D.J., *Drugstoerisme in de grensstreek: mogelijkheden voor beheersing*, in: Blom, T., H. de Doelder en D.J. Hessing, *Naar een consistent drugsbeleid*, Arnhem, 1996.
- Leuw, E., *De samenhang tussen drugs en criminaliteit*, in: *Tijdschrift voor de Politie* (60), nr. 3, 1998.
- Lipsky, M., *Street-Level Bureaucracy: dilemma's of the individual in public services*, New York, 1980.
- Mayhew, P., *Target-hardening: how much of an answer?*, in: R. Clarke and T. Hope, *Coping with crime*, Boston, 1984.
- Newman, O., *Defensible Space. Crime prevention through urban design*, New York, 1972.
- Newman, O., *Factors influencing crime and instability in federally assisted housing developments*, in: H. van Hoogdalem, N.L. Prak, D.J.M. van der Voordt en H.B.R. van Wegen, *Looking back to the future*, Delft, Vol 1, 1988.
- Preble, E. en J. Casey, *Taking care of business: the heroin users life on the streets*, in: *Journal of Addiction*, nr.4, 1969.

Bijlage 6

- Rekers, A., *Migrantenondernemerschap anders bekeken: locatie, spreiding en oriëntatie van Turkse ondernemers in Amsterdam en Rotterdam*, in: J. Rath en R. Kloosterman (red.), *Rijp & groen: Het zelfstandig ondernemerschap van immigranten in Nederland*, Het Spinhuis, Amsterdam, 1998.
- Rosenthal, U., E.J. van der Torre en A. Cachet (COT), *Perron Nul; besluitvorming over een open drugscene*, Rotterdam/Leiden, 1995.
- Rovers, B., *Spreiding van criminaliteit in stedelijke gebieden: feiten, verklaringen en problemen*, in: E. Rood-Pijpers, B. Rovers, F. van Gemert en C. Fijnaut (Sanders Instituut), *Preventie van jeugdcriminaliteit in een grote stad*, Arnhem, 1995.
- San, M. van, *Stelen en steken: delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*, Amsterdam, 1998.
- Shaw, C.R., and H.D. McKay, *Juvenile delinquency and urban areas*, Chicago, 1969.
- Simonse, J., *De rafelrand blijft: sociologie van kansarme buurten*, Alphen aan den Rijn, 1982.
- Torre, E.J. van der, *Drugstoeristen en kooplieden: een onderzoek naar Franse drugstoeristen, Marokkaanse drugsrunners en het beheer van dealpanden in Rotterdam*, Arnhem, 1996.
- Torre, E.J. van der, *Grootstedelijk drugsbeleid*, in: *Tijdschrift voor de Politie* (60), nr. 3, 1998.
- Torre, E.J. van der, *Een lokale beleids crisis: Perron Nul*, in: Crisis Onderzoek Team, *Crisis: oorzaken, gevolgen, kansen*, Alphen aan den Rijn, 1998.
- Torre, E.J. van der, *Marokkaanse harddrugshandelaren*, in: J. Rath en R. Kloosterman (red.), *Rijp & groen: het zelfstandig ondernemerschap van immigranten in Nederland*, Amsterdam, 1998.
- Visser, H. (red.), *Perron Nul: opgang en ondergang*, Zoetermeer, 1996.
- Wegen, H.B.R. van, en D.J.M. van der Voordt, *Sociale veiligheid en gebouwde omgeving: theorie, empirie en instrumentontwikkeling*, Delft, 1991.

Rapporten

- Barendregt, C., A. Iempems en D. van Mheen, *Drugs kopen op straat: achtergronden en motieven van Rotterdamse druggebruikers die bij straatdealers kopen*, IVO-bulletin (3), Rotterdam, februari 2000.
- Beheerplan Tarwewijk 1993 – 1994*, Rotterdam, Deelgemeente Charlois, Bureau Wijkbeheer.
- Bieleman, B., *Er groeit weer gras; eerste evaluatie van de recente politie-aanpak in Maastricht van buitenlandse harddruggebruikers*, Groningen, 1994.
- Blanken, P. en N.F.P. Adriaans (IVO), *Echo's van een mespuntje fantasie: een model voor lokaal drugbeleid gericht op beheersbaarheid van ongewenste neveneffecten van druggebruik onder prohibitie*, Rotterdam, 1993.
- Blanken, P. en C. Barendregt (IVO), *Veranderingen in de aanbod- en vraagzijde van de illegale drugsmarkt in Rotterdam: enkele resultaten van het Rotterdams Drug Monitoring Systeem 1995-1997*, Rotterdam, mei 1998.
- Blanken, P., e.a. (IVO), *Druggebruikers in Feijenoord: een onderzoek naar hun situatie en behoeften met betrekking tot het kopen en gebruiken van drugs, huisvesting, inkomsten en tijdsbesteding*, Rotterdam, 1996.
- Blom, D. e.a., *Victoria in Rotterdam; artikel 174a Gemeentewet in de praktijk*, Rotterdam, september 1998.
- Boot, S., *Oktoberbalans 1999*, Rotterdam.
- Bovenkerk, F. en C. Fijnaut, *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: over allochtone en buitenlandse criminele groepen. Inzake Opsporing. Enquêtecommissie opsporingsmethoden, bijlage VIII, deel I, Enquête Opsporingsmethoden, Tweede Kamer 24 072, nr. 17, vergaderjaar 1995-1996*.
- Bruin, D. de en J. Maas, *Projectplan Millinxbuurt*, Rotterdam, januari 1998.
- Centrum voor Onderzoek en Statistiek, *Buurten in cijfers 2000*, Rotterdam, april 2000.
- Centrum voor Onderzoek en Statistiek, *Demografische gegevens 1999*, Rotterdam, juni 1999.
- Coenen, M.F., *Potentiële probleemcomplexen in Nederland: een eerste inventarisatie*, Delft, 1986.

Bijlage 6

- Dammers, E., U. Rosenthal en E.J. van der Torre (COT), *Het Rotterdamse drugsbeleid in voorspoed en tegenspoed: enkele scenario's*, Rotterdam/Leiden, 1994.
- Das, P., H.C. van Lith en C. Stolk (COS), *Achterstandsscores van Rotterdam 1998 en 1980-1998*, Rotterdam, juni 1998.
- Evenblij, M., Soap als uitlaatklep van bewoners: een grote familie in de Millinxbuurt, in: *VNG-magazine (24)*, december 1999.
- Fessem, E. van (GGD), *De Millinxbuurt: op het randje van Tarwewijk en Bloemhof*, Rotterdam, mei 1999.
- Fessem, E. van (GGD), *Scenes in Delfshaven*, Rotterdam, oktober 1999.
- Geef de Dordtselaan een kans!: een plan van bewoners en ondernemers van de Dordtselaan*, 1 maart 1999.
- Gemeente Rotterdam, *Project Drugs en Overlast 1995- 1998. Eindrapportage*, Rotterdam, februari 1998.
- Gemeente Rotterdam, *Met raad en daad: collegeprogramma 1998-2002*, Rotterdam, april 1998.
- Gemeentelijke Gezondheidsdienst, *De verslavingszorg in beeld*, Rotterdam, 1993.
- Gemeentelijke Gezondheidsdienst Rotterdam, *Drugsoverlast en drugsgelateerde criminaliteit in Rotterdam*, Rotterdam, 1993.
- Gemeentelijke Gezondheidsdienst Rotterdam, *Masterplan uitvoering verantwoord schoon*, Rotterdam, september 1998.
- Gemeentelijke Gezondheidsdienst Rotterdam, *Concept voor de Rotterdamse drugsmarkt; discussiestuk*, Rotterdam, 2000.
- Gemeentelijke Gezondheidsdienst Rotterdam, *Sociale en informatie kaart Alcohol- en druggebruik gemeente Rotterdam*, Rotterdam, oktober 1999.
- Gemeentelijke Gezondheidsdienst Rotterdam (sector Gezondheidsbevordering), *Voortschrijdende vierjarenplan verslavingszorg 1999-2000 (concept)*, Rotterdam, januari 1999.
- Graaf, J.A. de (COS), *De inkomensverdeling in Rotterdam in 1996*, Rotterdam, juni 1999.
- Het Nederlandse drugsbeleid: continuïteit en verandering*, Tweede Kamer 4 0077, nrs 2-3, vergaderjaar 1994-1995.

Geraadpleegde literatuur

- Kaufman, P. en H. Verbraeck, *Marokkaan en verslaafd. Een studie naar randgroepvorming, heroïnegebruik en criminalisering*, Utrecht, 1986.
- Lempens, A. e.a., *Kenmerken Rotterdamse gebruikers: enkele resultaten van de survey 'drugs, huisvesting, schulden en gezondheid'*, IVO-bulletin (2), nr. 3, oktober 1999.
- Melchior, C. en C.P. Bons, *Investeren in vertrouwen: een onderzoek naar de mogelijkheden voor samenlevingsopbouw in de Millinxbuurt*, Rotterdam, 1997.
- Palet van de woningmarkt: een overzicht van de voorraad en woningmarktpositie van de sociale huursector in Rotterdam 1998/1999*, Rotterdam, Maaskoepel, 1999.
- Ponsioen, A. e.a. (IVO), *Mag 't een grammetje minder zijn?: een onderzoek naar de economie van de drugshandel op detailhandelsniveau*, Rotterdam, 1999.
- Probleeminventarisatie*, Geïntegreerd Veiligheidsbeleid Rotterdam, Rotterdam, 1993.
- Projectbureau Geïntegreerd Veiligheidsbeleid, *Rotterdam, veilig idee?: vier jaar samenwerken aan veiligheid (1994-1998)*, Rotterdam, april 1998.
- Projectbureau Millinxbuurt, *Maak Millinx Mooier: een project wijkaanpak. Jaarverslag 1998*, Rotterdam, februari 1999.
- Projectbureau Millinxbuurt, *Projectplan Millinxbuurt; Charlois Welzijn*, januari 1998.
- Projectbureau Dordtselaan – Millinxbuurt, *Een project wijkaanpak: jaarverslag 1999*, Rotterdam, 2000.
- Projectbureau Verslavingszaken GGD, *Een impressie van de Rotterdamse drugsmarkt: onderzoek van GGD Projectbureau Verslavingszaken in samenwerking met de junkiebond ten aanzien van dealpanden in Rotterdam*, Rotterdam, 1997.
- Rotterdamse Junkiebond, *Een keurmerk voor de dealpanden*, 1997.
- Sociaal Cultureel Planbureau, *Sociaal Cultureel Rapport 1998: 25 jaar sociale vernieuwing*, Rijswijk, 1998.
- Stuurgroep Veiligheid, *Programma 'Veilig'*, Rotterdam, 1999.

Bijlage 6

Van onderop opzoomen in Rotterdam, Sociale vernieuwing, Rotterdam, 1991.

Wuertz, K., Stad en stedeling, gemeente Rotterdam/project geïntegreerd veiligheidsbeleid, 1994.

Bijlage 7

COT-publicaties

- Politiemanagement: een politiek-bestuurlijke visie*, Gouda Quint, Arnhem, 1987.*
- Reforger '87: een crisis die geen crisis werd*, Gouda Quint bv, Arnhem, 1988.*
- Het Heizeldrama: rampzalig organiseren en kritieke beslissingen*, Samsom, Alphen aan den Rijn, 1988.*
- Operatie Bellebom '88: het zekere voor het onzekere*, Gouda Quint bv, Arnhem, 1989.*
- Onrust in de binnenscheepvaart: het Granaria-conflict*, Gouda Quint bv, Arnhem, 1989.*
- Kritieke Momenten: studies over beslissen in moeilijke omstandigheden*, Gouda Quint bv, Arnhem, 1990.*
- Beslissen over voetbalvandalisme: een permanent probleem*, Gouda Quint bv, Arnhem, 1991.*
- Crisis Management and decision making: simulation orientated scenarios*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 1991.*
- Cindu 8 juli 1992: een procesmatige analyse van een crisis*, Den Haag, 1992.*
- 'Misschien leren ze er wel wat van': verslag van een onderzoek naar het functioneren van de klachtenregeling van de gemeentepolitie Rotterdam, februari 1992.*
- Reorganisatie van de politie: een tussenbalans*, Gouda Quint, Arnhem, 1992.*
- M.J. van Duin, *Van rampen leren*, Haagse Drukkerij en Uitgeverij, Den Haag, 1992.
- Verstoringen en crisismanagement in bedrijven*, 1993.*
- Nederland en de golfcrisis*, Gouda Quint, Arnhem, 1993.
- De Bijlmerramp; Rampbestrijding & Crisismanagement in Amsterdam*, Stadsdrukkerij, Amsterdam, 1993
- Complexity in urban crisis management*, (Engelse versie van de Bijlmerramp), 1994.*
- Jongerendemonstratie in Den Haag; onderzoek en evaluatie van de gebeurtenissen van 8 mei 1993*, 1993.
- Het Rotterdamse drugsbeleid in voorspoed en in tegenspoed: enkele scenario's*, 1994.*

Bijlage 7

- Politiebestel in verandering: verhoudingen tussen politie, bestuur, justitie en gemeenteraad onder de oude en nieuwe Politiewet*, Gouda Quint, Arnhem, 1994.
- E.R. Muller, *Terrorisme en politieke verantwoordelijkheid: gijzelingen, aanslagen en ontvoeringen in Nederland*, Gouda Quint, Arnhem, 1994.
- Crisismanagement bij Nevcin Polymers: een reconstructie van de gebeurtenissen na 8 juli 1992*, 1994.*
- Ordehandhaving en extreem rechts*, 1995.*
- Perron Nul: besluitvorming over een open drugscene*, 1995.
- Evacuaties bij Hoog Water: zelfredzaamheid en overheidszorg*, 1995.
- CMI-brand: 28 februari 1996, evaluatie van de gebeurtenissen*, 1996.*
- Bedrijven en de Wateroverlast*, 1996.
- E.J. van der Torre, *Drugstoeristen en Kooplieden: een onderzoek naar Franse drugstoeristen, Marokkaanse drugsrunners en het beheer van dealpanden in Rotterdam*, Gouda Quint, Arnhem, 1996.
- Ambities en prestaties in Hollands Midden: de reorganisatie in beeld gebracht*, 1996.*
- De Hercules-ramp 15 juli 1996: individuen, organisaties en systemen*, 1996.*
- Flood Response and Crisis Management in Western Europe*, Springer-Verlag, Berlin, 1997.
- Crisis Onderzoek Team, Internationaal Politie Instituut Twente, Vakgroep Strafrecht en Criminologie Erasmus Universiteit Rotterdam, *Evaluatie Politiewet 1993: een diepte onderzoek*, VUGA Uitgeverij bv, Den Haag, 1998.**
- Memorandum Politiezorg in Nederland: Perspectieven voor de korte, middellange en lange termijn*, COT Rijksuniversiteit Leiden/IPIT, 1998.
- Crisis, oorzaken, gevolgen, kansen*, Samsom H.D. Tjeenk Willink bv, Alphen aan den Rijn, 1998.**
- Beroepsprofielen van politie-agenten: de kwaliteit en dilemma's van het politiewerk (politiestudies nummer 22)*, Gouda Quint, Deventer, 1998.*
- De blijvende betekenis van Politie in Verandering*, Elsevier, Den Haag, 1998.**
- De Politie-CAO 1999-2000: een reconstructie van gewone en bijzondere gebeurtenissen en activiteiten*, 1999.
- E.J. van der Torre, *Politiewerk: politiestijlen, community policing, professionalisme*, Samsom, Alphen aan den Rijn, 1999. **
- C.J.C.F. Fijnaut, E.R. Muller en U. Rosenthal, *Politie: studies over haar werking en organisatie*, Samsom, Alphen aan den Rijn, 1999.**
- M.H.P. Otten, *Verstrikt in grote projecten: hoe de stadhuizen in Amsterdam en Apeldoorn totstandkwamen*, VNG Uitgeverij, Den Haag, 2000.**
- Audits Organisatie EK 2000*, februari 2000.

COT-publicaties

Quick Scan op onderdelen van de EK 2000 voorbereidingen, 6 juni 2000.

De met een * gemarkeerde publicaties zijn uitverkocht.

De met ** gemarkeerde publicaties kunnen bij de uitgever worden besteld (Telefoon uitgeverij Samsom: (0172) 46 68 22/ fax: (0172) 46 67 69)

Voor informatie over de overige publicaties:

Crisis Onderzoek Team (COT) Universiteit Leiden
Lange Voorhout 26
2514 EE Den Haag
Telefoon: 070 - 3122020 / fax: 070 - 3122012/e-mail: cot@cot.nl

Vanaf oktober 2000 kunnen de publicaties ook worden besteld via onze website: www.cot.nl

Bijlage 8

COT-reeks

- 1 *Crisis in het nieuws*, Samsom H.D. Tjeenk Willink bv, Alphen aan den Rijn, 1997.
- 2 *Elfstedentocht 1997, leren van succes*, Samsom H.D. Tjeenk Willink bv, Alphen aan den Rijn, 1998.
- 3 *Incident en ongeregeldheden, Amsterdam West, 23 april 1998: Marokkaanse jongeren, politie en bestuur*, Samsom, Alphen aan den Rijn, 1998.
- 4 *Extreme regen 1998: schurende ketens binnen het openbaar bestuur*, Samsom, Alphen aan den Rijn, 1999.
- 5 *Voetbal en Geweld: onderzoek naar aanleiding van rellen en plunderingen bij een huldiging in Rotterdam (25 april 1999)*, Samsom, Alphen aan den Rijn, 1999.

Binnenkort te verschijnen:

Gijzeling Helden 17 maart 2000: gebeurtenissen, proces en inhoud (werktitel).

Bestellen bij uitgeverij Samsom:

Tel.: (0172) 46 68 33, fax: (0172) 46 67 69.